Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Til oplysning, lærdom og lyst

Et historisk tilbageblik ved 75-året for biblioteksvæsenets start i Egtved kommune

Til oplysning, lærdom og lyst

Et historisk tilbageblik
ved 75-året for
biblioteksvæsenets start
i Egtved kommune

015

Til oplysning, lærdom og lyst

– et historisk tilbageblik ved 75-året for
biblioteksvæsenets start i Egtved kommune

1. udgave, 1. oplag 1998

Copyright © Edition West

Forlagsredaktion: Edition West
VestenholtGruppen
Østerbyvej 23
7184 Vandel
Tlf./fax: 75 33 19 50
E-mail: ef @ vestenholt.dk

Grafisk tilrettelægning: Eggert Fröhlich
Forsidefoto: Lone S. Ulvbjerg
Omslag, sats, montage og tryk: Egtved Bogtrykkeri
Bogen er sat med Palatino

Printed in Denmark 1998

ISBN 87-987087-0-8

Alle rettigheder til den forliggende udgave tilhører Bibliotekshistorisk udvalg, Egtved kommune.

Enhver hel eller delvis kopiering uden skriftlig tilladelse fra forlaget er forbudt ifølge gældende lov om ophavsret.

Indholdsfortegnelse

Forord *Ole Fink* 5

Indledning - og vi siger tak ... 7
Thorkild Brunsborg og Eggert Fröhlich

Folkebibliotekernes forhistorie 9
Jørgen Godrum Bech

Kort Egtved kommune – med sognegrænser 16

Et åndens vejr 17
Kirsten Rykind-Eriksen

Folkebogsamlinger 24
Kirsten Rykind-Eriksen

De senere læsekredse 34
Kirsten Rykind-Eriksen

Lokaler og udlånssteder 36
Kirsten Rykind-Eriksen

Børnebogsudlån og skolebiblioteker 42
Kirsten Rykind-Eriksen

Bibliotekarer og udlånstider 47
Kirsten Rykind-Eriksen

Bogmøder og bogkøbsmøder 51
Kirsten Rykind-Eriksen

Afviklingen af det folkelige element 54
Kirsten Rykind-Eriksen

1960'erne og ny lovgivning 57
Thorkild Brunsborg

De tidlige 1970'ere 63
Thorkild Brunsborg

Overgangen til heltidsbibliotek 70
Thorkild Brunsborg

Biblioteksbygningerne 76
Thorkild Brunsborg

Moderne tider 86
Thorkild Brunsborg

Edb *Thorkild Brunsborg* 94

Biblioteksudvalget 104
Thorkild Brunsborg

Bøger – og alt det andet 112
Thorkild Brunsborg

Skolebiblioteket i dag 1998 *Karsten Boll* 120

Hvorfor er danske biblioteker i så overvældende grad bemandet med søde mennesker? 123
Jørgen Knudsen

3 bilag 128
Boglister, sognebiblioteker, udlånssteder samt antal udlånsbind

Navne- og institutionsregister 131
Anne-Meta Lind Brunsborg

Forord

I efteråret 1996 diskuteredes det ivrigt i Biblioteksudvalget, om vi skulle søge statstilskud til at sikre biblioteksbenytterne i Egtved kommune adgang til internettet.

Midt under denne diskussion var der pludselig én – ingen husker i dag hvem – der spurgte om, hvor længe der i grunden har været biblioteker i det nuværende Egtved kommune.

Med ét skiftede diskussionen emne: alle mødedeltagerne havde visse formodninger om, hvornår det første bibliotek i kommunen var stiftet, men ingen af deltagerne havde den samme mening!

Der var dog én ting, alle var enige om: vi var sikre på, at der i hvert tilfælde var biblioteker flere steder i kommunen inden Biblioteksloven kom i 1920. Men hvor og hvornår det hele var startet, bad man på mødet Eggert Fröhlich og Thorkild Brunsborg om at finde ud af. Ved samme lejlighed opstod tanken om, at få beskrevet vore bibliotekers historie i bogform.

"Bibliotekshistorisk Udvalg" var hermed nedsat som en undergruppe under Biblioteksudvalget, og det inddrog selv kommunens museumsinspektør i det videre arbejde.

På Biblioteksudvalgets vegne er jeg glad for at kunne konstatere, at Bibliotekshistorisk Udvalg tog opgaven så alvorligt, som det her dokumenteres. Og det er mig en speciel glæde, at vi kan være med til at hylde de mange frivillige, der i de tidlige år har arbejdet hårdt for at få bibliotekerne her i området til at blomstre. Og samtidig kan vi konstatere, at der stadig er et serviceniveau, vi kan være stolte af – og at der er tilfredse benyttere som Jørgen Knudsen.

Måtte Egtved kommunes biblioteker også i den nye tid for-

må at sætte adgangen til viden og oplevelser så højt, at kommunens borgere kan hente de oplysninger, der er behov for i et videnssamfund, her.

Tak for indsatsen og tillykke med udgivelsen.

På Biblioteksudvalgets vegne

Ole Fink
Formand

Indledning

– og vi siger tak

Det er en stor glæde for Bibliotekshistorisk Udvalg i Egtved kommune at kunne udgive bogen "Til oplysning, lærdom og lyst" om bibliotekernes historie i det nuværende Egtved kommune.

Arbejdet med bogen startede allerede i efteråret 1996. Opfordringen kom fra Biblioteksudvalget, og det første der skete var, at museumsinspektør Hasse Jørgensen tog kontakt til samtlige lokalhistoriske arkiver i kommunen for at skaffe de oplysninger, der kunne bane vejen for en sammenskrivning af historien. For dette arbejde er vi i Bibliotekshistorisk Udvalg Hasse Jørgensen en stor tak skyldig, og det må også huskes, at det er ham, der var drivkraften i arbejdet i de første faser.

Men Hasse Jørgensens opfordringer til at medvirke ved projektet blev fulgt overalt. Vi må derfor her erkende, at uden engagerede og vidende indlæg fra vore lokale historikere havde denne bog ikke kunnet skrives. Vi takker derfor:

Verner Anderson, Egtved
Anne-Meta Lind Brunsborg, Egtved
Peter Houbak, Egtved
Gert Jensen, Jerlev
Claus Moe, V. Nebel
Erik Møller-Nørgaard, Randbøl
Birgit Petersen, Ødsted
Jørgen Juul Petersen, Bredsten
Kristian Nielsen, Fredsted
N. M. Schaiffel-Nielsen, Randbøldal
Klara Sørensen, Nørup

Uden jeres medvirken, eksisterede denne bog ikke. Desuden har vi haft den glæde, at centralbibliotekar Jørn Gudrum Bech, Biblioteket for Vejle By og Amt, og forfatteren Jørgen Knudsen, København, begge har været villige til at medvirke. Tak til jer også, for jeres indsats.

I de lokale arkiver var der alt for få fotografier til denne bog. Tak til Mogens Bach for fotoarbejde.

Afsnittene om sognebibliotekerne er skrevet af Kirsten Rykind-Eriksen. Vi siger Kirsten mange tak for den store indsats som forfatter af næsten halvdelen af teksten.

Økonomisk støtte er en forudsætning for at producere bøger. Denne bog har modtaget midler fra:

Den Hielmstierne-Rosencroneske Stiftelse
Edward Petersens Biblioteksfond
Vejle Amts Biblioteksforening
Egtved Kommune

Bibliotekshistorisk Udvalg ønsker hermed at takke alle bidragsyderne meget varmt. Vi håber, at jeres støtte har bidraget til et læseværdigt projekt, der også kan formidle en vis mængde viden.

På udvalgets vegne

Thorkild Brunsborg *Eggert Fröhlich*

Folkebibliotekernes forhistorie

Af Jørn Godrum Bech

Op gennem middelalderen var biblioteker små og sjældne. De, der fandtes, var knyttet til kirken, især klostrene, og naturligvis forbeholdt de gejstlige. Årsagen var indlysende: bøger var sjældne og dyre. Bøger blev produceret ved afskrift. Og det materiale, pergamenten, som bøgerne blev skrevet på, var dyrt. Som en konsekvens var læsningens kunst noget, som kun et fåtal – og mest kirkens folk – beherskede.

I 13-1400 tallet opstår de teknikker, som muliggør en spredning af de litterære tekster. Fremstillingen af papir – som kineserne kendte fra 200-400 tallet – spredte sig til Europa i 12-1300 tallet. Og Gutenberg udviklede i 1450-erne den støbeteknik, som gjorde anvendelsen af løse typer mulig. Resultatet af de nye tekniske landvindinger viste sig med det samme: produktionen af bøger steg eksplosivt.

I første omgang betød det, at kirker og universiteter fik adgang til langt flere bøger, d.v.s. langt mere viden, end tidligere. Men det betød også, at bøger blev tilgængelige for et større publikum. Der opstod biblioteker og bogsamlinger hos fyrster og adel. Og læseevnen bredte sig i 1500 og 1600 tallet videre ud i befolkningen, først og fremmest til de etablerede borgerklasser, i 1700 tallet til dele af den almindelige befolkning.

Men det var småt med læsestoffet, medmindre man var universitetslærer eller studerende og således havde adgang til universitetsbibliotekerne. Ville man læse, bestod muligheden i at købe, hvis man da ikke kunne låne privat. Der var således et behov for at gøre bøger mere bredt tilgængelige. I byerne dannedes der i slutningen af 1700-tallet biblioteker omkring borgerforeninger, ligesom der oprettedes stiftbiblioteker for embeds-

standen og biblioteker ved de lærde skoler. Fælles for disse biblioteker var, at de var forbeholdt bestemte samfundsklasser.

På landet oprettedes der også biblioteker omkring 1800 og her var sigtet bredere. Det var tiden for stavnsbåndets ophævelse, landboreformerne og bondestandens frigørelse, og det var tanken – især hos en del landsbypræster – at man burde gøre noget for det åndelige liv hos landbefolkningen, styrke kærligheden til fædrelandet, udvide den landbrugsfaglige kunnen og stille opbyggelses-skrifter til rådighed "til Opmuntring i lyse og til Trøst i mørke Timer". Resultatet blev en lang række biblioteker på landet.

Omkring 1840 var der ca. 400. Men benyttelsen var ikke imponerende. Dels savnede landbefolkningen den nødvendige skolemæssig baggrund for at interessere sig for tilbuddet. Dels virkede bibliotekernes tilbud ikke særligt fristende for dem. Samtidens, d.v.s. romantikkens, hovedværker bestod i høj grad af lyrik og drama, der henvendte sig til et publikum med en bred kulturel baggrund og ikke appellerede til den forudsætningsløse. Samlingerne betod derfor i høj grad af opbyggelig litteratur. Romanen er i dag det helt dominerende tilbud i bibliotekernes skønlitterære samlinger, men romanen var en genre, der netop i disse år blev introduceret i Danmark med Ingemann, Hauch og fru Gyllembourg. Først hen omkring midten af 1800 tallet eksisterede der et fyldigere romantilbud, idet oversættelse af udenlandske romaner, f.eks. Walter Scott, også begyndte at blive en væsentlig del af udbuddet.

Alligevel fortsatte bestræbelserne på at oprette biblioteker på landet hen over århundredets midte, nu ofte med den stedlige skolelærer som initiativtager, og antallet af biblioteker voksede, så der efterhånden var biblioteker i et flertal af sognene. Men stadigvæk var situationen urolig: bogsamlingerne var ikke attraktive, benyttelsen af bibliotekerne var beskeden og biblioteker opstod samtidig med at biblioteker lukkede. I 1889 bad Komiteen til understøttelse af Sognebogsamlingerne amtmændene indberette, i hvor mange af landets sogne, der var "Bogsamlinger beregnede paa Menigmand, bestaaende af underholdende og belærende Skrifter". Det viste sig, at der var biblioteker i 1.068 af landets 1.697 sogne. Af de i alt 14 sogne i Tørrild og Jer-

lev herreder (der bl.a. omfatter den nuværende storkommune Egtved) var der biblioteker i 11.

Sidste halvdel af århundredet betød en ændring i landbefolkningens læseevner og -vaner: folkeskolen, der blev oprettet i 1814, havde fjernet analfabetismen. Avislæsningen begyndte at blive udbredt på grund af den voksende politiske interesse. Tidens religiøse bevægelser medvirkede også til en styrkelse af læsningen. Men frem for alt kom højskolebevægelsen til at betyde meget med det åndelige løft, den gav de unge. I forhold til bibliotekerne måske tvetydigt: højskolebevægelsen byggede på det levende ord og vendte sig mod det trykte. Men reelt skabte den hos mange et behov for mere viden og større indsigt, som de i praksis netop kunne få dækket gennem læsning.

I byerne kom biblioteksudviklingen senere end på landet. Blandt andet fordi der omkring århundredets midte fandtes betalingsbiblioteker, de såkaldte "lejebiblioteker", i de større byer. Men der var initiativer for at oprette offentlige biblioteker beregnet for befolkningen i almindelighed og især almuen. Det første oprettedes i Sorø i 1853. Udviklingen gik imidlertid langsomt. I 1885 var der offentlige biblioteker i 8 købstæder her i landet. De var små og helt afhængige af initiativtagerens frivillige indsats. Vejle er et typisk eksempel. Her oprettede skolelæreren Hans Jensen i 1874 Vejle Folkebibliotek. Navnet lyder i vore øren meget tilforladeligt. Det gjorde det næppe i samtiden. Ordet folkebibliotek signalerede, hvad det drejede sig om: et bibliotek beregnet for "den uformuende Arbejderclasse", som der stod i præsentationen af biblioteket. Sigtet var ikke kun oplysning, men i lige så høj grad socialt. Samlingen var lille og udlånet har næppe været stort. Da Hans Jensen blev syg i 1880, lukkede biblioteket.

I USA og i England var der omkring midten af 1800 tallet opstået en bibliotekstype, der indeholder grundelementerne til det moderne folkebibliotek: et bibliotek, der stiller almentilgængelig litteratur til rådighed for alle befolkningslag, uden at skele til særlige grupper eller fremme særlige interesser ud over et generelt ønske om oplysning.

I Horsens havde latinskolen et bibliotek beregnet for skolens elever. En af skolens lærere, adjunkt Andreas Schack Steenberg,

var samtidig formand for Foreningen til Undervisning af Arbejdere i Horsens, og oprettede en bogsamling for arbejdereleverne. Steenberg var meget engageret i oplysningsarbejdet og begyndte i 1893 at interessere sig for de engelske og amerikanske biblioteksmodeller. Det medførte, at han med kommunal støtte i 1894 fik oprettet Horsens Folkebogsamling ved en sammenlægning af Latinskolens Bibliotek og Arbejderbogsamlingen. Idégrundlaget var den engelsk-amerikanske model om et bibliotek for alle. Steenbergs første forsøg på idéeksport rettede sig mod Vejle, der havde vist interesse for, hvad der foregik i Horsens. På et møde i Vejle 1895 besluttede man (d.v.s. en gruppe af embedsmænd og Latinskolens lærere) at oprette en tilsvarende Folkebogssamling "for en læsende Almenhed". Skolelærer Hans Jensen, der havde skabt Vejles første folkebibliotek 20 år tidligere, var også mødt op, og støttede naturligvis bestræbelserne for at få oprettet et nyt bibliotek. Dog fandt han, at man stilede for højt: "Det er ikke Haandværkerne, men Daglejerne, man skal have i tale". Ifølge referatet har man lyttet, men der var ingen kommentarer til Hans Jensens forsøg på at skrue tiden tilbage.

Steenberg var et aktivt og udadvendt menneske. Han besøgte England (og senere USA) for at studere de moderne folkebiblioteker. Han skrev, holdt foredrag og agiterede. Han blev en markant skikkelse på biblioteksområdet og man spurgte ham til råds. Staten havde i 1882 sat et beløb på 3.000 kr. på finansloven til understøttelse af sogne- og folkebiblioteker og gennem de følgende år hævedes beløbet langsomt. I 1898 var beløbet steget til 14.000 kr. og arbejdet omkring tilskudsbeløbet reorganiseredes med nedsættelse af en "Statens Komité til Understøttelse af Folkebogsamlinger", hvor Steenberg blev primus motor. Med de statslige tilskud og med Steenberg som indpisker kom der nu vækst i folkebibliotekerne. Steenberg udsendte i år 1900 en bog "Folkebogsamlinger", der, ud over at fortælle om de moderne folkebiblioteker, også kunne fungere som lærebog for den, der praktisk skulle arbejde som bibliotekar. En lang række købstadsbiblioteker blev til i disse år, ligesom der var vækst i skolebibliotekerne og sognebogsamlingerne. I 1909 forlod Steenberg stillingen som overlærer i Horsens og blev kultusministeriets konsulent i biblioteksspørgsmål som leder af Statens Bogsam-

lingskomité (forløberen for det senere Bibliotekstilsyn). Steenberg kunne nu beskæftige sig fuldt ud med folkebibliotekerne. I det følgende ti-år udvikledes det statslige engagement gennem tilskudsgivningen og gennem rådgivning. Ikke kun individuel rådgivning, men også gennem opstilling af normer: Steenbergs assistent (og senere afløser) Th.Døssing udsendte umiddelbart før 1. Verdenskrig vejledninger i systematisering (decimalklassedelingen) og katalogisering. Der blev fremstillet kataloger og katalogkort. Gennem disse initiativer fra Statens Bogsamlingskomité effektiviseredes bibliotekerne og der blev skabt et fælles grundlag at arbejde ud fra, ligesom man søgte at højne det kvalitetsmæssige indhold. Man arbejdede seriøst på at afskaffe det, Steenberg kaldte "Folkekøkken-Biblioteket" og skabe det moderne offentlige enhedsbibliotek efter amerikansk mønster.

Det biblioteksbillede, der tegnede sig omkring år 1900, bestod af to elementer: store og velforsynede københavnske forskningsbiblioteker (Det Kgl. Bibliotek, Universitetsbiblioteket) og et meget stort antal beskedne og ikke særligt velfungerende folkebogsamlinger og sognebiblioteker. Det gav problemer ikke kun for den almindelige befolknings bogforsyning, men også for embedsmandsklasserne udenfor København.

I 1890'erne begyndte man derfor at overveje, om der kunne opbygges et større provinsbibliotek til nytte og gavn for befolkningen i provinserne, navnlig i Jylland. Grundsamlingen skulle bestå af dubleteksemplarer fra Det Kongelige Bibliotek. Resultatet af overvejelserne blev Statsbiblioteket i Århus, der indviedes i 1902. Biblioteket tilbød lån af videregående litteratur, dels til enkeltlånere, især de mange embedsmænd spredt ud over landet, og dels til folkebibliotekerne med hensyn til lån af de bøger, de ikke selv rådede over.

Men man manglede fortsat det, som en af forslagsstillerne kaldte "en ny bibliotekstype". En mellemform mellem de store statsbiblioteker og de ganske små folkebiblioteker i landsognene. Disse tanker, som fra forskellig side blev udtrykt mere eller mindre famlende, blev klart formuleret af overbibliotekaren ved Det Kongelige Bibliotek, H. O. Lange, på et biblioteksmøde i Århus i 1909. Foredraget hed "Bibliotekssagen udenfor København". Lange slog til lyd for, at der i hvert amt blev oprettet et

centralbibliotek, der var center for de øvrige kommuners biblioteksvirksomhed. Centralbiblioteket skulle være mellemleddet mellem sognebibliotekerne og de videnskabelige biblioteker, så man fik en sammenhængende opbygning som indenfor skolevæsnet, der begyndte med underskolen og endte med Universitetet. Og Centralbiblioteket skulle ledes af en faguddannet bibliotekar. Langes meget klart formulerede tanker gav genlyd, og i de følgende år arbejdede man på at føre dem ud i livet. Resultatet blev, at man i 1914 som et forsøg afprøvede teorierne i Holbæk og Vejle. Af forskellige årsager blev forsøget i Holbæk ikke den helt store succes. Det blev til gengæld forsøget i Vejle, hvor Harald Hvenegaard Lassen, der havde fået sin biblioteksmæssige uddannelse i USA, med stor energi i årene 1914-20 førte Langes ideer ud i livet. Eksemplet dannede skole, og der blev oprettet centralbiblioteker også i andre amter.

Folkebibliotekernes udvikling i perioden 1895-1920 var båret af begejstrede og engagerede enkeltpersoner, der i de enkelte kommuner kæmpede for bibliotekernes oprettelse. Pionererne var ofte gymnasielærere og folkeskolelærere, med interesse for folkeoplysningen i almindelighed og med en sideløbende interesse for aftenskoleundervisning, folkeuniversitetsarbejde m.v. Deres engagement var af enestående betydning for udviklingen. Men deres daglige arbejdsindsats lå dog først og fremmest et andet sted end i biblioteksverdenen. Steenberg havde opbygget et stort kendskab til fagets mere håndværksmæssige sider, men andre ildsjæle manglede denne indsigt. H. O. Lange værdsatte ildsjælenes indsats, men slog samtidig fast, at man ikke kunne bygge en institutions liv på en begejstret offervilje, men på, at der blev arbejdet metodisk og sammenhængende. Der var behov for faglig uddannelse og faste ansættelser. Bibliotekaruddannelsen måtte man i begyndelsen (som Hvenegaard Lassen) erhverve sig i udlandet. Men fra 1918 oprettede Statens Bogsamlingskomité en biblioteksskole, hvor Komiteen stod for undervisningen af de vordende bibliotekarer.

Der var kraftig vækst i folkebibliotekerne i tiden omkring første verdenskrig. Det statslige tilskud øgedes og der indførtes nye fordelingskriterier for tilskuddet umiddelbart efter krigen. Der var derfor efterhånden mange, der efterlyste en lovgivning

på området. I 1919 blev der nedsat et udvalg, der skulle komme med et lovudkast. Det lå færdigt i januar 1920 og blev vedtaget med virkning fra 1. april samme år.

Loven indeholdt regler for statens tilskud til bibliotekerne. Den definerede begrebet centralbiblioteker og fastsatte tilskud til dem. Og den placerede en biblioteksdirektør i spidsen for det samlede biblioteksvæsen.

Men vigtigst var nok, at Danmark hermed havde fået en lovgivning på området, der kunne støtte den vækst, der allerede var så godt igang. Understøtte den stigende professionalisering af biblioteksområdet og udbygge mange af de grundlæggende ideer, der var fastlagt i årene før loven. Pionertiden var slut og der var åbnet op for den brede professionelle udbygning af bibliotekerne, der fandt sted i de følgende tiår. Ordet amatør kommer af det latinske amare, at elske. At de store pionernavnes indsats vækker beundring er indlysende. Men set i bakspejlet er der ligeledes grund til nære dyb respekt for de mange amatører, gymnasie- og skolelærerene, der – med deres tro på oplysningen og på bibliotekerne som et centralt redskab i oplysningen – rundt omkring i landet lagde de første sten til folkebibliotekerne.

Kort over Egtved kommune

»Et Aandens Vejr«

Af Kirsten Rykind-Eriksen[1]

I bogen om "Balle Brugsforening 75 Aar", udgivet 1943, har friskolelærer M. Jensen Sinning kaldt første kapitel "Et Aandens Vejr". Han starter med at skrive: "Der er Liv og Røre i det danske Folk omkring 1870". Udtalelsen kommer af de indtryk, som M. Jensen Sinning fik af at læse den norske højskoleforstander Austlids bog om Christen Kold og om Austlids eget besøg i Danmark 1879. Han deltog i mange store møder og fester, besøgte fremragende præster, lærere og bønder, og her fik han indtryk af det liv, som rørte sig "baade i Haandens og Aandens Værksteder".

M. Jensen Sinning skriver videre: "De bevægede sig i et eget Luftlag, disse Folk. Lad mig kalde det Vaaren. De var saa glade og begejstrede, at det ligefrem lyste om dem. – Alle skulde de udrette noget, alle vilde de være noget. Og det var ikke saa lidt endda. Men troede – det gjorde de, saa det gnistrede. Tvivl fandtes ikke i deres Ordbog".

Her får vi et levende indtryk af det liv og gåpåmod, som de gudelige vækkelser skabte i begyndelsen og midten af 1800-tallet. De var forudsætningen for den efterfølgende række af mange forskellige former for folkelige bevægelser, som opstod, og endnu ikke er slut med at opstå.

Etablering af læsekredse er et betydningsfuldt led i bevægelsernes historie og en forudsætning for, at det almene folk, almuen, kunne begynde at deltage i demokratiske processer. Læsekredse havde til formål at give folk adgang til at få oplivning, oplysning og dannelse. Idéen med læsekredse startede i slutningen af 1700-tallet i den periode, som kaldes "Oplysningstiden". De første læsekredse etableredes i København og var for håndværkere. Her kunne den jævne håndværker få adgang til oplys-

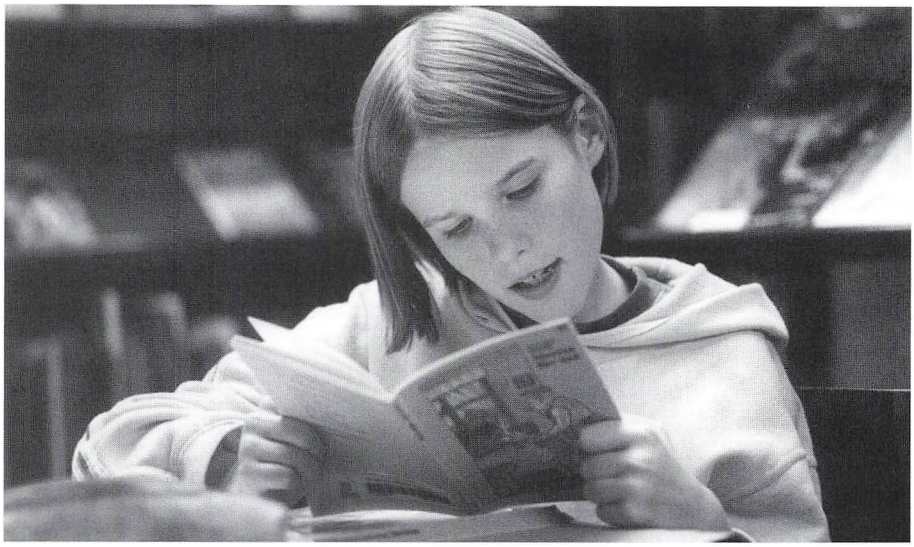

Skolepige anno 1998 i Ødsted Bibliotek. Læsning er stadigvæk et uforanderligt middel til at opnå viden og selvbevidsthed. (Foto: Mogens Bach 1998.)

ninger, der enten beskæftigede sig med ny teknologi eller datidens litteratur og filosofi.

Idéen nåede ud i landet, hvilket loven af 1814 om almindelig skolepligt bl.a.var skyld i. Hos myndighederne var der stor interesse for at bringe oplysning ud til landbefolkningen, da man var klar over, at det var vejen frem til at gøre folk mere selvbevidste og driftige.

Flere sogne i den nuværende Egtved storkommune[2] var tidligt med i det åndelige røre. Et dobbelt folieark i Øster Starup lokalhistoriske arkiv er et tydeligt bevis. Her er nedskrevet med en sirlig håndskrift fra første halvdel af 1800-tallet "Midlertidige Love og Bestemmelser for Starup Sogns Læseforening" og "Catalog over Starup Sogne-Bibliothek". Bogtitlerne viser en blanding af gudelige og opbyggelie skrifter samt historiske, f.eks. "Fortællinger af den Danske Historie ved C. Molbech". De stammer alle fra 1820'erne og 30'erne. Det er sandsynligvis den bogsamling, der i Trap Danmark står som startet i 1839.

Det var ikke tilfældigt, at en læseforening startede så tidligt i Øster Starup. Her på Koldingegnen var Peter Larsen Skræppenborg begyndt sin kristelige vækkende lægprædikantgerning

i 1835. Samtidig gjorde han et økonomisk godt giftemål, så han i 1841 kunne købe Donsgård, der ligger tæt ved Øster Starup. I løbet af 1830'erne havde Peter Larsen Skræppenborg vandret og prædiket langs de samme ruter op gennem Jylland, som Hernhutterne fra Tyskland havde benyttet, da de prædikede pietismen i slutningen af 1700-tallet. Peter Larsen Skræppenborg var med til at gøre de gudelige vækkelser danske og koble dem til det grundtvigske[3]. Hans virksomhed bevirkede, at der startede hele to friskoler i Øster Starup sogn i sidste halvdel af 1800-tallet: Vester Nebel (1869-1901) og Ågård (1897-1974).

De åndelige bevægelser fik i det hele taget et centrum i den sydlige del af Egtved kommune, som strakte sig ind i Lunderskov og Vejen kommune. Det gik fra Røj, Ravnholt, Veerst og Gesten, og fra 1865 også ned til Askov, mod Ågård, Vester Nebel, Øster Starup og Dons. Hovedcentrum blev dog i Ågård, hvor der foruden friskole, oprettedes Danmarks første forsamlingshus-forening, Fostbroderskabet, i 1867. Senere kom højskole og frimenighed, der begge stadig eksisterer. Det gør læsekredsen også, den startede under frimenighedspræst Brücker.

De tre sydlige sogne af den nuværende Egtved storkommune blev således tidligt præget af de gudelige bevægelser, der var med til at give interesse for oplysning og forståelse for den betydning, det har for den personlige udvikling, at læse bøger.

I Egtved storkommune har man ikke alene haft fordele af et åndeligt centrum i den sydlige del. Der kom også et centrum i den nordlige del omkring Balle i Bredsten sogn. Her blev en gruppe, hvoraf de fleste var bønder, optaget af pastor Svendsens forkyndelse i Jelling, hvor han samtidig var seminarieforstander.

Folkene fra Balle startede egen friskole i 1866, og allerede året efter fik den sit eget hus, som i dag bruges til skolemuseum. I 1875 opførtes et forsamlingshus i tilknytning til skolen, så salen kunne bruges af eleverne til gymnastik. Yderligere et forsamlingshus blev bygget i 1899 ved arkitekt Andreas Bentsen fra Vallekilde, da skolen helt overtog den gamle sal. Godt 10 år tidligere, i 1884-85, havde Andreas Bentsen bygget valgmenighedskirke og præstebolig ovre på den anden side af vejen. Ligesom i Ågård blev kirke, præstebolig og skoler placeret tæt op ad hinanden inden for et afgrænset område. Men i Balle kom forsam-

lingshuset og Brugsforeningen også til at ligge inden for området. Brugsforeningen var allerede oprettet i 1868 som én af de første i Danmark. Den hed oprindelig Vejle Vesteregns Arbejderforening, da idéen kom fra arbejderbevægelsen, og formålet var hjælp til selvhjælp.

I samme ånd anskaffede Brugsforeningen en mængde gode bøger til en bogsamling, som i en lang årrække havde stor betydning[4]. Foreningen oprettede en "Fond til almennyttige Øjemed". som bl.a. afholdt udgifterne til bogindkøb. En del af bøgerne blev købt til nedsat pris gennem "Udvalget for Folkeoplysning". Bogsamlingen var flittigt benyttet, og i 1880 var der 108 bøger. Den indeholdt klassiske værker som H. C. Andersens samlede skrifter og Holbergs komedier, foruden samtidens litteratur f.eks. Walter Scotts romaner. Brugsuddeleren holdt orden på bogsamlingen og stod for udlånet.

"Aandens Vejr" havde virkninger ud over de to Grundtvigske centre i syd og nord. Således fik Ødsted sogn i efteråret 1865 to læseforeninger i henholdsvis Ødsted og Rugsted. Året efter blev de slået sammen til en forening, men bogsamlingen skulle bestå af to dele, der dækkede hvert sit skoledistrikt. Samlingerne byttedes halvårligt. Det hele ordnedes ved frivillig hjælp, og det kostede 75 øre om året at være medlem. Formålet kan læses i vedtægterne fra 1922. Det gik stadig ud på "... at hjælpe Befolkningen til god, oplysende og underholdende læsning".

Denne kunne ikke blot skaffes gennem private læsekredse og læseforeninger, men bøger kunne også lånes i såkaldte Abonnements-Bibliotheker, hvoraf Viggo A. Hansens i Vejle var et af dem. I boet efter Ester og Jørgen Hansen i Bindeballe, fandtes en bog "Dagligdags. Fortælling af Kristian Glöersen, København 1886". På omslaget sidder mærkaten, der fortæller, at dette er bog nr. 1375, og at "Bogen bedes behandlet med Varsomhed og den maa ikke bøjes tilbage med Bindets udvendige Sider imod hinanden". Mange lånere skulle gerne have glæde af sådan en bog.

Det er ikke alene den Grundtvigske bevægelse, som har igangsat interessen for læsekredse og bogsamlinger. Navnlig i den vestlige del af Egtved kommune, i Randbøl sogn, gjorde den Indre Missionske vækkelse sig gældende, som N. M. Schaiffel

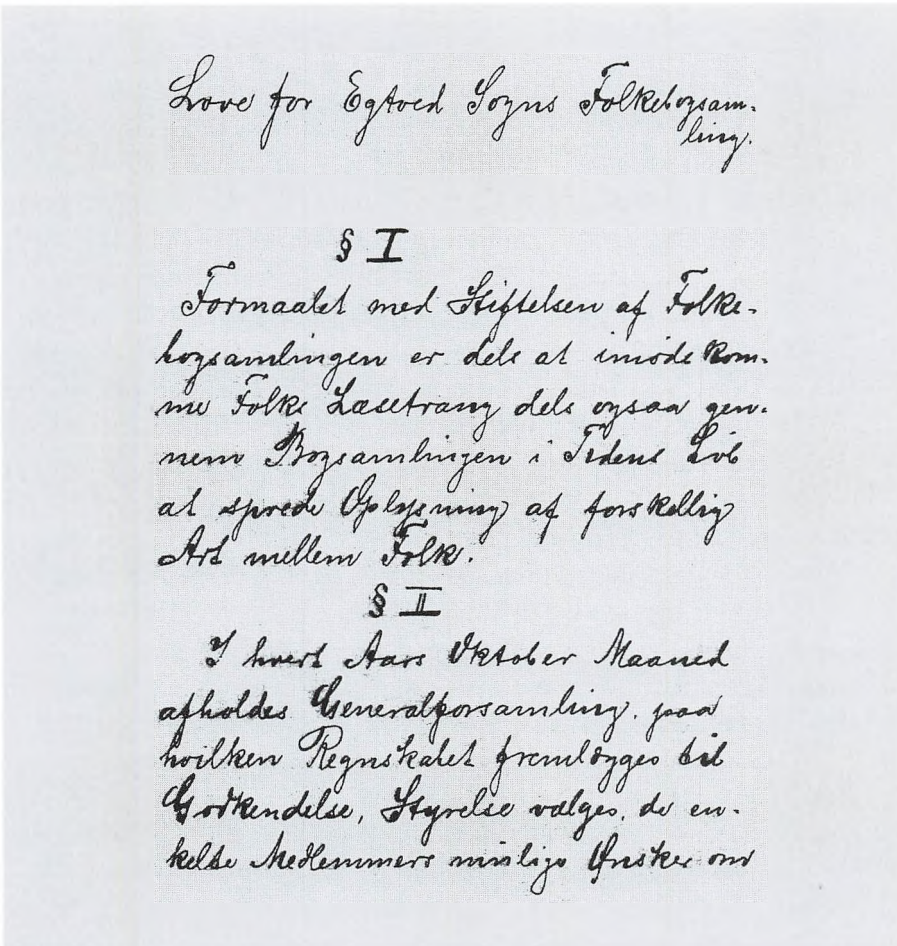

Love for Egtved Sogns Folkebogsam-
ling.

§ I

Formaalet med Stiftelsen af Folke-
bogsamlingen er dels at inöde Kom-
me Folke Læsetrang dels ogsaa gen-
nem Bogsamlingen i Tiden Lø
at sprede Oplysning af forskellig
Art mellem Folk.

§ II

I hvert Aars Oktober Maaned
afholdes Generalforsamling, paa
hvilken Regnskabet fremlægges til
Godkendelse, Styrelse valges, de en-
kelte Medlemmers maatlige Ønsker om

Uddrag af Love for Egvted Sogns Folkebogsamling, 1904. (Egtved Lokalhistoriske Arkiv.)

Nielsen skriver om, men først fra omkring 1900. Den etablerede en læsekreds (ca. 1910-50), som betjente Randbøl og Billund sogne ved hjælp af hr. Søndergaard fra Billund.

En anden læsekreds oprettedes i Randbøl sogn omkring 1900 af lærer P. Christensen Smed. Det var også ham, der var drivkraften, da et bibliotek blev oprettet i 1919.

Oplysning, gudelige vækkelser og folkelige bevægelser havde gerne en tæt tilknytning til skoler og lærere. Det var ofte herfra, at den praktiske del af arbejdet blev udført. Det er sandsyn-

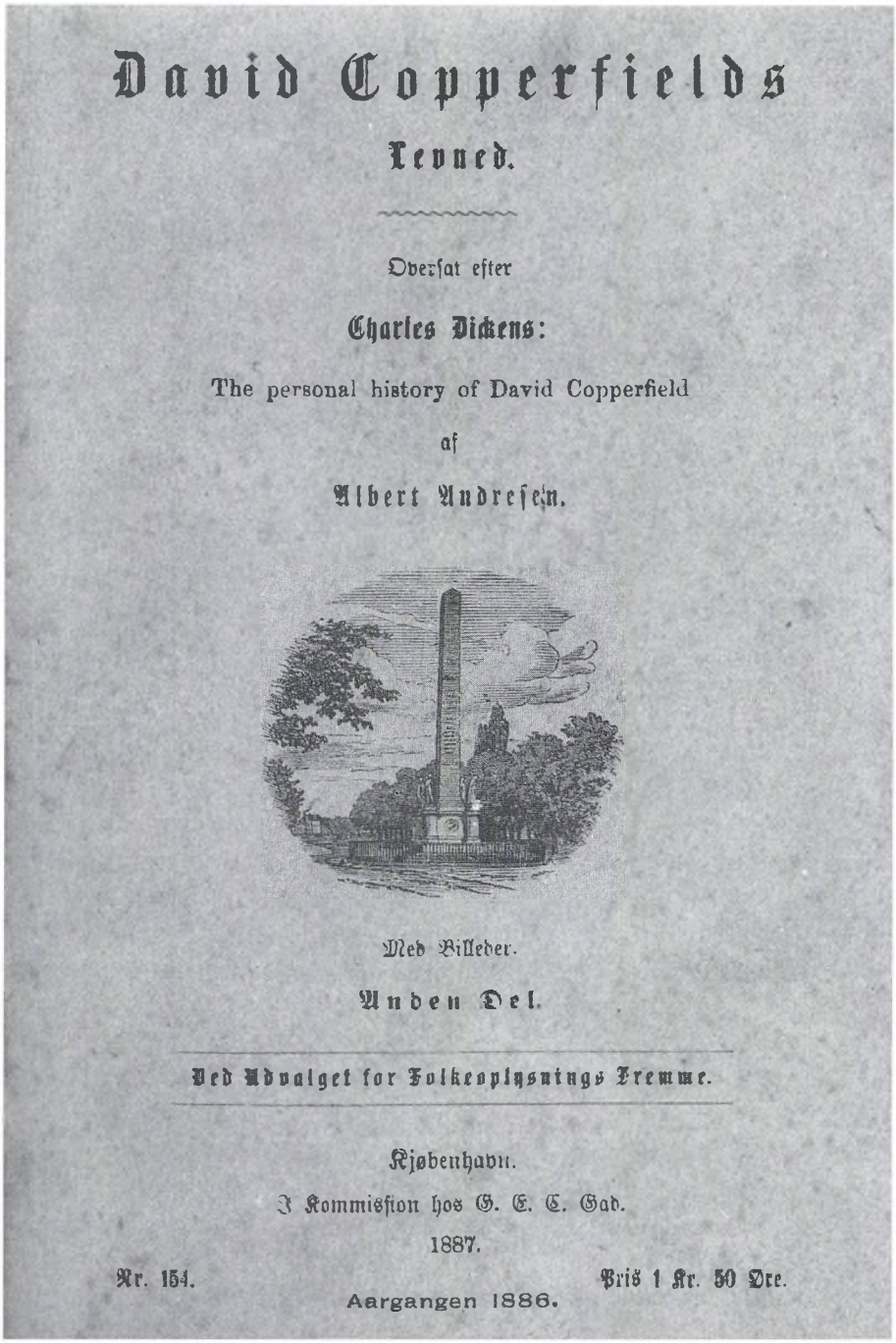

David Copperfields

Levned.

Oversat efter

Charles Dickens:

The personal history of David Copperfield

af

Albert Andresen.

Med Billeder.

Anden Del.

Ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos G. E. C. Gad.

1887.

Nr. 154. Pris 1 Kr. 50 Øre.

Aargangen 1886.

En af 1880'ernes populære bøger, indkommet til Egnsmuseet.

ligvis heller ikke uden betydning for de åndelige vækkelser, at skolestrukturen allerede inden 1814 var forholdsvis udbygget. De østlige og sydlige sogne af Egtved kommune: Jerlev, Ødsted, Vester Nebel, Starup og dele af Egtved hørte fra ca. 1575 til 1765-67 under Kolding Rytterdistrikt og her oprettedes rytterskoler. De nordlige sogne, Randbøl, Nørup og Bredsten samt dele af Egtved (Lie, Spjarup og Torsted) hørte under Engelsholm Gods. Storkøbmand Gerhard de Lichtenberg, der fra 1731 ejede Engelsholm gods, oprettede allerede to skoler i Nørup: Nørup 1734-50 afløst af Lihme 1750 og Lihmskov 1765.

Den udbygning af skolesystemet, som skete i 1700 årene, sørgede for at ingen, selv blandt almuens børn, var analfabeter. Det var almindeligt at kunne læse og skrive på Egtved egnen, og befolkningen har været opvakte. Der har således været et grundlag for, at de åndelige vækkelser kunne få tag i folk, og at der var interesse for oprettelse af læsekredse.

Noter:

[1] Artiklen er skrevet på grundlag af mindre artikler og oplysninger fra følgende personer og lokalarkiver: N. M. Schaiffel-Nielsen: "Fra læsekreds til bibliotek", Randbøl sogn, 1997; Klara Sørensen: "Biblioteksvæsenet i Nørup sogn", 1997; Erik Møller Nørgård: "Vedr. bogen om bibliotekshistorie i Egtved kommune" (om skolebibliotek i Nørup), 1997; Jørgen Juul Petersen: "Bredsten sogns bibliotek", 1997; Birgit Petersen: "Af Axel Iversens optegnelser", om Ødsted sogn; Gert Jensen: "Jerlev bibliotek", 1997; Claus Moe: "Biblioteksvæsenet i Vester Nebel sogn", 1997; Kristian Nielsen: "Biblioteksvæsenet i Starup sogn", 1997; Peter Houbak: "Egtved bibliotek", 1997; Verner Anderson: "Skolebibliotekerne i Egtved kommune i erindringens dunkle lys", 1997; Randbøl lokalhistoriske arkiv: A 1984; Egtved lokalhistoriske arkiv: A 1932 - Egtved. A 1835 - Ødsted.

[2] Egtved storkommune, oprettet 1970, består af 8 sogne, taget fra nord mod syd: Randbøl, Nørup, Bredsten, Jerlev, Ødsted, Egtved, Vester Nebel, Øster Starup.

[3] Aksel Bording: "Friskolernes historie", manuskript under udarbejdelse (1998).

[4] M. Jensen Sinning: "Balle Brugsforening 75 Aar", 1943, s. 37.

Folkebogsamlinger/ sognebiblioteker og biblioteksforeninger

Af Kirsten Rykind-Eriksen

Oprettelsen af folkebogsamlinger skete samtidigt med læsekredsenes virke. Den ældste skulle ifølge bevarede optegnelser være Egtved Sogns Folkebogsamling fra 1904, men, som det er skrevet oven for om Vester Nebel, var overgangene flydende. I en række tilfælde var der en sammenhæng som tilfældet med Egtved Sogns Folkebogsamling. Den var egentlig startet som en privat læsekreds i Egtved-Bølling området sidst i 1800-årene, men da der i 1904 blev tale om at starte et Folkebibliotek, skænkede læsekredsen sine bøger til dette. Navnet blev Egtved Sogns Folkebogsamling, og formålet, skrevet i lovene af 1904, svarede til læsekredsenes/foreningernes: At imødekomme folks læsetrang og sprede oplysning af forskellig art mellem folk.

En bogsamling kunne opstå på en lidt anden måde, som tilfældet var med Mørup Folkebogsamling. Her donerede sandsynligvis arvingerne efter kammerherre Bech til Engelsholm gods en samling af kammerherrens bøger efter dennes død i 1920. Samlingen havde til huse i Mørup gamle skole, for her blev der i august 1997 fundet en kasse bøger gemt langt væk på loftet. De var stilet til Mørup Folkebogsamling 1920/26, og opbevares nu på Lokalhistorisk Arkiv i Nørup.

Klara Sørensen har beskrevet bøgerne, der alle har den samme indbinding med spættede sider og lærredsryg. Flere er indbundne årgange af tidsskrifter, der afspejler hvilke emner, der var væsentlige i datidens landbosamfund. Det drejer sig bl.a.

Mørup gamle skole, hvor Mørup Folkebogsamling blev opbevaret. Den bestod bl.a. af en række bøger fra kammerherre Bech til Engelsholm, givet ca. 1920. (Foto: Mogens Bach, 1998.)

om: - Ret - Tidskrift for Mandsret og Landsret (1905-08); Dansk Sundhedstidende; Blad for Hjemmet årgang 1907, 1909 og 1910; Hedeselskabets Tidsskrift 19. årg. 1899. Så er der Betænkningen om tilvejebringelse af jordlodder for landarbejdere af 1894; og Hjem og Skole, udgivet af Dansk Skoleforening ved H. Skat Rørdam, 1909. Ingen af bøgerne er morskabslæsning, og hele samlingen fortæller om det gamle patriarkalske system, hvor godsejeren sørgede for sine undersåtter herunder at bibringe dem oplysning og dannelse. Den indsatte lomme til kartotekskortet, der er klippet ud af et gammelt stilehefte, fortæller til gengæld om sparsommelige tider blandt folkene i Mørup.

De sparsommelige og folkelige initiativer er to gennemgående træk i bibliotekernes udvikling. I alle otte sogne oprettedes biblioteksforeninger, folkebogsamlinger eller sognebiblioteker fra omkring 1900 og til omkring 1960, da Nørup kom med som den sidste. Der er store tidsmæssige spring imellem, hvornår

oprettelserne skete i de forskellige sogne, og hvornår de overgik til helt at blive kommunale biblioteker (se bilag 2).

I forhold til læseforeninger/kredse havde folkebogsamlinger karakter af offentlighed. Her kunne alle låne bøger uden nødvendigvis at være medlemmer af en forening, selvom der som regel stod en forening bagved, hvor medlemmerne betalte kontingent. Herved indkom penge til bogkøb, der kunne suppleres med frivillige bidrag, afholdelse af basar som i Randbøl, eller lignende. Hvis der var mulighed for at blive statsanerkendt, d.v.s at foreningens vedtægter godkendtes af Statens Bibliotekstilsyn, blev der givet et statstilskud. Samtidig var der et håb om, at det stedlige sogneråd ville give et beskedent tilskud.

Dette lykkedes allerede før 1909 for *Egtved sogns* vedkommende. Bevaret statistik, udfyldt i forbindelse med Landsudstillingen i Århus 1909, fortæller, at det folkelige bibliotek havde 65 medlemmer, der hver betalte kr. 1 om året, 349 bind (udlån 900 bind) og at staten gav kr. 40 i tilskud. Egtved Sogneråd gav det halve, kr. 20.

I 1922 stiftedes Egtved Biblioteksforening som støtte for Egtved Sogns Folkebogsamling. Nu modtog de kr. 161 fra staten,

Udlån i andenlærerens stue, 1922, Egtved gamle skole. (Egtved Lokalhistoriske Arkiv.)

men stadigvæk kr. 20 fra sognekommunen om året. Sognerådet kunne få et til to medlemmer i en biblioteksforenings bestyrelse, når det gav et tilskud. For Egtveds vedkommende udpegedes mejeribestyrer H. P. Sørensen i 1923.

Næsten samtidig skete en ændring med hensyn til, hvilket større bibliotek, Egtveds hørte ind under. Indtil 1.april 1924 hørte det under centralbiblioteket i Vejle, men fra denne dato oprettedes et centralbibliotek i Kolding. Egtved blev overført til dette, trods lærer N. R. Hansens protester. Han passede biblioteket siden 1922, da han kom som lærer og fandt "en bunke bøger på gulvet" i lærerboligen[1].

I forbindelse med bogsamlingens ændrede status blev den sendt til Kolding og ordnet efter decimalklassesystemet. De mest slidte bøger kasseredes (150 bind ud af 650). Samtidig oparbejdedes et kartotek, og det hele havde været så dyrt, at det var nødvendigt med et opråb i Egtved og Omegns Folkeblad i 1925. Her opfordredes folk til at melde sig ind i biblioteksforeningen, årskontingent kr. 2. Samtidig blev der gjort opmærksom på, at bøger kunne hjemlånes fra Statens Bibliotek i Århus uden udgift for låneren.

Situationen ændredes med biblioteksloven af 1939, da et tættere samarbejde med Centralbiblioteket i Kolding kom igang. Der oprettedes en fællesbogsamling for oplandskommunerne med lokale, kommunale indskud. En bogbil kørte ud til oplandsbibliotekerne. Et udvalg på syv medlemmer skulle herefter lede biblioteket i Egtved: To personer skulle vælges af sognerådet, to af sognets lærere og tre fra biblioteksforeningen. Det var bl.a. udvalgets opgave at antage bibliotekar, fastsætte løn og deltage i bogvalg. Et medlemsfremstød fik tallet til at stige fra 62 til 223 medlemmer. Biblioteksforeningens betydning ophørte i 1965, da Egtved bibliotek blev betjent af centralbiblioteket i Kolding. Allerede i 1947 var biblioteket overgået til kommunal status.

Randbøl sogn fik også tidligt et sognebibliotek, men det kunne knibe med de offentlige tilskud. Det beløb, som Randbøl sogneråd gav til biblioteket, viste sig at være for lille til indkøb af de ønskede bøger. For at hjælpe på økonomien fik lærer P. Christensen Smed, der først havde været den drivende kraft i oprettelsen af en læsekreds lige efter 1900, og derefter i oprettelsen af biblio-

En gang for længe siden indeholdt disse 2 bogskabe hele Randbøl sogns bibliotek. (Foto: N. M. Schaiffel-Nielsen 1997.)

teket, startet en biblioteksforening i 1919. Denne fik til opgave at indsamle frivillige bidrag fra lånerne. Pengene blev givet til biblioteket, der indkøbte bøger for dem. Da biblioteket skulle være for hele sognet, blev en mindre bogsamling fordelt på skolerne i Frederikshåb, Almstok og Bindeballe, mens hovedbiblioteket lå på skolen i Vandel. Biblioteket fungerede som en selvejende institution lige indtil 1.4.1964, da det blev overdraget Randbøl kommune som kommunebibliotek.

Næsten samtidigt som i Randbøl, oprettedes i 1915 en sognebogsamling i *Bredsten*. Denne klarede sig tilsyneladende uden særlig økonomisk støtte, men i 1932 oprettedes et legat kaldet "Enkefru Meta Jensine Ladegaards Legat for Bredsten Sogns Bibliotek". Jørgen Juul Petersen skriver, at Sognebogsamlingen sandsynligvis derefter blev reorganiseret, idet der findes en vedtægt for Bredsten Sognebogsamling af 5. maj 1934. Her er formålet nævnt, og det svarer til de andre bogsamlingers: "At virke for Udbredelse af Kundskaber og Oplysning ved offentlig Udlån af faglig, skønlitterær og anden almendannende Litteratur". Ved samme lejlighed blev der vedtaget en arbejdsplan, hvor der blev gjort rede for, hvorledes en bogsamling efter formålet skulle sammensættes. Den skulle være alsidig og "indeholde en Samling oplysende Literatur af geografisk, historisk og almindelig kulturhistorisk Art, bøger om religiøse Spørgsmål, Samfundets Ordning, Naturkundskab og de praktiske Erhverv ... Paa Skønliteraturens Omraade skal Bibliotheket kunne give Læserne Adgang til det bedste af den danske Literaturs Frembringelser". Desuden skal der tages hensyn til "den for Børn og unge egnede Literatur".

Det ses heraf, at sognebibliotekerne havde intentioner om både at være for voksne og børn. Samtidig skulle de være alsidige og indeholde bøger af kvalitet. I det hele taget var der i begyndelsen af 1930'erne knyttet store forhåbninger til biblioteksvæsenet, hvilket den senere berømte kulturpolitiker Julius Bomholt udtrykte på denne måde: "At biblioteket var et af de smukkeste udtryk for demokratiets kulturelle selvstændighedsbestræbelser, der gav den ubemidlede adgang til viden og åndelige værdier".

Bevarede regninger fra bogbinder Jensen i Bredsten fra om-

kring 1945 fortæller om, hvad der ansås for kvalitet. Jensen indbandt bøger, skrevet af datidens kendte forfattere som Martin A. Hansen, Kaj Munk, Halldor Laxness, Steinbeck, Martin Andersen Nexø, Broby Johansen og Johs. V. Jensen m.fl.

Biblioteket blev ledet af en bestyrelse på fem medlemmer: to valgt blandt kredsen af bidragydere, en blandt de fastansatte lærere og to fra kommunalbestyrelsen[2]. Da denne også skulle godkende regnskabet, må det betyde, at biblioteket modtog kommunalt tilskud. Bestyrelsen ansatte bibliotekaren og skulle sørge for dennes nødvendige uddannelse. Igennem alle årene var det altid en lærer.

Eftersom der var en kreds af bidragsydere med et årskontingent i 1934 på kr. 1, har Bredsten Sognebogsamling også været organiseret som en forening. En egentlig støtteforening blev dog først oprettet i 1946 som Bredsten Biblioteksforening på forslag fra mejerist Kristoffersen. Årskontingentet var på kr. 2. Den havde til formål at støtte driften af et offentligt bibliotek i Bredsten kommune. Biblioteksforeningen var repræsenteret i bibliotekets bestyrelse og var med til at bestemme indkøb af nye bøger.

Det første år var der 156 medlemmer, som i alt indbetalte kr. 335 til bibliotekets kasse. Et sådant tilskud udløste et statstilskud på 80% til bogkøb. Det var denne ordning, som gav skubbet til, at foreningen dannedes. Den første bestyrelse bestod af pastor Lawaetz (sognepræst 1945-56), lærer M. Jensen Sinning (Balle Friskole), lærerinde frk. Dahl (Bredsten Forskole) Harry Nielsen og Peter Lund. Medlemstallet lå i flere år mellem 160 og 130 og talte personer både fra sognemenighed og valgmenighed. Foreningens protokol slutter i 1964. Allerede i 1947 overgik Bredstens bibliotek til at være kommunalt.

Flere steder gled den gamle læseforening over til at tage sig af en sognebogssamling. Det var således tilfældet i *Ødsted.* Her fik Ødsted Sogns Læseforening nye vedtægter i 1922. Af disse fremgår det, at Læseforeningen havde til formål "at vedligeholde den herværende Sognebogsamling". Enhver fast bosiddende mand og kvinde i sognet kunne optages. Kontingentet måtte ikke overstige kr. 5 om året. Foreningens bogsamling havde stadig til huse på henholdsvis Ødsted og Rugsted Hovedskoler, hvor den opbevaredes i bogskabe, og herfra fandt udlånet sted.

Bestyrelsen var ansvarlig for bogsamlingens drift, og lærerne ved de to skoler var ansat som ulønnede bibliotekarer. Da vedtægten skulle godkendes af Statens Bibliotekstilsyn, tyder det på, at de også i Ødsted sogn modtog statstilskud. Sognebogssamlingen omorganiseredes igen i 1936, og i 1940 overgik den til kommunal status.

Ødsted Sogns Læseforening fortsatte desuden med at have omgangsbøger. Hver familie fik én om ugen, der blev hentet hos den forrige låner. I en gammel bog står der "Ødsted sogns Læseforening, Nr. 925-1930" og en liste over deltagerne – 46 i alt. Læseforeningen fungerede til slutningen af 1930'erne.

I de øvrige sogne oprettedes tilsyneladende ikke sognebiblioteker før end i og efter 1939. Den nye bibliotekslov fra 1939 gav skubbet. I *Vester Nebel* blev samme år skolebygning og lærerbolig fra 1928 udvidet i forbindelse med bygning af ny gymnastiksal, og der blev plads til et helt nyt skolebibliotek. Lærerrådet besluttede hvilke bøger, der skulle indkøbes, og sogneråd det bevilgede penge til indkøb af litteratur. Først i begyndelsen

Skolebibliotek på Vester Nebel skole fra 1939. På hylderne stod der i 1998 klassesæt. (Foto: Mogens Bach 1998.)

af 1950'erne kunne sognets beboere låne bøger på skolen. Lærerinde Marie Bachmann stod for udlånet og ledede stadig Folkebiblioteket ved kommunesammenlægningen i 1970.

Sognebiblioteket i *Øster Starup* kom ligeledes igang i 1939, da sognerådet vedtog at gå med i fællesbogsamlingen i Kolding. D.v.s, at nye bøger blev udvalgt og katalogiseret fra centralbiblioteket i Kolding. Sognerådet bevilgede først kr. 500 og i 1952 kr. 8.000 til udskiftning og udvidelse af bogbestanden.

I Øster Starup var man så heldig at have et legat, oprettet af snedkermester Thomas Thomsen og hustru Marie Thomsen. Ifølge fundatsen skulle der hver år uddeles et beløb til biblioteket på Starup Skole.

I 1941 påbegyndtes biblioteket i *Jerlev* i tæt samarbejde med biblioteket i Vejle. Førstelærer Eske Jørgensen og hans kone, Johanne, var initiativtagere. Det økonomiske grundlag var dels private pengegaver, arv i form af kontanter og bøger samt sognemidler. I løbet af 1950'erne udvikledes biblioteket til at blive sognebibliotek.

Med hensyn til *Nørup* er det vanskeligere at afgøre, hvornår folkebiblioteket eller sognebogsamlingen startede. Men i 1959 fik det til huse i "De gamles Hjem", Nørup, i selve sognerådets lokale. I 1961 blev det mere etableret, idet sognerådet godkendte vedtægter, som i forvejen var blevet godkendt af Statens Bibliotekstilsyn. Det indebar, at der skulle foreligge en arbejdsplan. Fra den tid findes en protokol for sognebiblioteket i Nørup sogn. Den fortæller, at ved mødet den 27.11.1961 mødtes den nye bestyrelse[3] med overbibliotekar Knudsen, Vejle, for at organisere det nye bibliotek. Bogbestanden skulle oparbejdes i løbet af henholdsvis 10 og 5 år og til den tid indeholde ca. 2300 bind for voksne og 2700 bind for børn. Årlig udgift hertil ca.kr. 11.000 (sognerådet bevilgede kr. 9.000). Knudsen blev bedt om at udarbejde boglisterne, og han hjalp med indretning af lokale og ansættelse af bibliotekar.

Samtidig oprettedes en biblioteksafdeling med voksenbøger i Gammelby skole. Desuden kom der en afdeling for børn, ligesom ved de andre skoler i Nørup sogn[4]. Nørup var således det sidste sted, hvor der kom sognebibliotek, men befolkningen havde haft deres læsekredse længe forinden.

Noter:

[1] Egtved Lokalhistoriske Arkiv: A 1932, brev af 21.3.1958 fra N. R. Hansen til Fru K. Bruhn.

[2] Følgende har været formænd for biblioteket (men listen er ufuldstændig): Jutta Sørensen (datter af valgmenighedspræst Vilhelm Hansen [1885-1923]), gift med Niels Steffen Sørensen, Kærbølling; mejerist L. Johs. Jensen, Bredsten; i 1940'erne var det mejerist H. Kristoffersen og boghandler Carl Møller; pastor Lawaetz (sognepræst 1945-56); boghandler Hans Møller, søn af Carl Møller; sognerådsformand Alfred Petersen (-1965-); gdr. Anders Knudsen; sognsrådsformand og brugsuddeler Poul Ruskjær. I 1968 blev gdr. Kr. Olesen valgt som formand for skolebiblioteksudvalget.

[3] Bestyrelsen i 1961 bestod af: gdr. Ejnar Mortensen (formand), Ny Nørup, lærer Gerda Thorborg, Nørup, lærer N. P. Jensen, Gammelby, gdr. Karl Enevoldsen, Førstballe, og gdr. Kristian Rasmussen, Lihmskov.

[4] Skolerne i Nørup sogn: Gammelby, Mørup, Nørup, St. Lihme og Lihmskov.

De senere læsekredse

Af Kirsten Rykind-Eriksen

Interessen for at udvide den litterære horisont blev tidligt kombineret med fornøjelsen ved at mødes med kollegaer og gode naboer. Private læsekredse er et tydeligt bevis for de nye sociale grupperinger, som gudelige vækkelser og folkelige bevægelser førte med sig. Til stadighed dannedes nye læsekredse, især under 2. verdenskrig (1940-45), mens andre blev nedlagte.

Læsekredse kunne fungere på flere måder. En gruppe kunne vedtage, hvilke bøger de ville læse i løbet af en vinter. Herefter mødtes de en gang om ugen, hvor et medlem af gruppen læste op for de andre, og forsamlingen derefter diskuterede indholdet. En sådan læsekreds fik de i Vester Nebel, da Eilif Bording i 1939 blev andenlærer ved skolen, og der samtidigt blev indrettet et bibliotek, hvorfra bøgerne kunne lånes.

Den anden form for læsekreds skriver tidligere højskolelærer, Klara Sørensen, om i beretningen fra Nørup biblioteksvæsen. Her tog levedygtige læsekredse sagen i egen hånd og indkøbte en række bøger, der skulle berige de lange vinteraftener for folk. Bøgerne gik på omgang ca. hver 14. dag.

I en anden læsekreds kunne de tage til Vejle for at låne bøger på biblioteket til vinterens forbrug. Dette var tilfældet med den læsekreds, som Eva Kristensens forældre deltog i fra 1940'erne til 1963, i Mørup (Nørup sogn), indtil skolen blev nedlagt. Her blev bøgerne nemlig opbevaret, og Eva mener, at skolebestyreren indkøbte bøgerne[1]. Der fandtes en del, da skolen blev nedlagt og disse uddeltes til interesserede i skolekredsen.

Sinne Eeg, Ny Nørup, beretter, at i Ny Nørup var der en helt privat læsekreds, som om efteråret købte bøger hos en boghandler i Vejle til hele vinterens læsestof. Man byttede indbyrdes til

aftalte tider. Læsekredsen eksisterede i 1940'erne, og der var 7-10 par[2].

I Lihmskov (Nørup sogn) blev der også startet en læsekreds i 1940-50'erne. Her drog tre personer fra kredsen til Rahbek Sørensens Boghandel i Vejle for at købe bøger. En bog for hvert medlem. "Det var utrolig spændende", fortæller Asta Jonassen. "Et par aftener senere var der så bogudsalg af de gamle bøger omme i skolen. Den sum, der kom ind, blev trukket fra, hvad de nye bøger kostede, og så deltes vi om at betale resten. Det var herlige aftener. Vi drak kaffe efter auktionen, og så læste lærer Møller op for os i skolestuen, og det var han utrolig god til". Lærer Møller kom til Lihmskov skole i 1951. Bøgerne roterede med ca. 14 dages mellemrum rundt i læsekredsen. En bevaret liste fra 1954-55 (se bilag 1) viser stor åbenhed for den tids nyere litteratur. Hjemstavnsbøger, der var meget populære i 1930' erne, er derimod i undertal.

På grund af det sociale moment i en læsekreds, kunne oprettelsen af en sådan også skabe splid i lokalsamfundet. Dette skete, da kromanden i Vester Nebel, der også var menighedsrådsformand, startede med at udlåne skønlitterære bøger. Lidt senere blev det også muligt at låne børnebøger på kroen. Kromanden arrangerede det hele gennem et katalog fra Kolding Centralbibliotek.

En sådan form for læsekreds tangerer biblioteks- og folkebogssamlinger, som var en anden måde at skaffe sig boglig viden på.

Noter:

[1] Her forveksler Eva sandsynligvis med sognebiblioteket.

[2] I læsekredsen deltog bl.a. følgende ægtepar: Arne Petersen, der var mejerist på Nørup Andelsmejeri, og hans kone Karen; Kirsten og Harald Hansen, mejeribestyrerparret på Andelsmejeriet; barber og frisør Viggo Balle og Didde, Ny Nørup; landmand og sognerådsmedlem Ejnar Mortensen og Kirsten, Ny Nørup; landmand Andreas Eeg og Sinne, Engelsholm mark; landmand Jens Antonsen og Carly, Engelsholm mark; landmand Karl Børge Tang og Helga, Ny Nørup.

Lokaler og udlånssteder

Af Kirsten Rykind-Eriksen

Det private og for en stor del frivillige arbejde satte i høj grad sit præg på lokaleforhold og pasning af udlån. Folkeligheden og offentligheden fandt sammen om at bruge skolerne. Hvis ikke fra starten, så efterhånden. Dette skyldtes også, at det var lærere, som i forvejen arbejdede med at give oplysning og lærdom til børn og unge, der i stor stil fra starten af var involveret i biblioteksagen. De passede udlånet på skolerne, og naturligt nok var det dem, der startede børnebogsudlån, bortset fra i Vester Nebel, hvor kromanden tog affære.

Ved at have bogsamlinger på skolerne spredtes de rundt omkring i alle sognene. Før 1960'erne var skolestrukturen meget decentral med en række forskoler. I 1926 var der således 34 skoler i alt med seks både i Randbøl og Bredsten sogne, fem både i Nørup, Egtved og Øster Starup. Fire i Ødsted, to i Jerlev og en i Vester Nebel. Alle skoler havde dog ikke bogsamlinger. De mest decentrale var Randbøl med fordeling på skolerne i Vandel, Frederikshåb, Almstok og Bindeballe; Øster Starup på skolerne i henholdsvis Øster Starup, Fredsted, Brakker og Ågård; og Egtved på skolerne i Egtved, Egtved Skov, Tågelund, Bølling og Vork (se bilag 2 om skoler og udlånssteder).

I flere af sognene førte bibliotekerne en omskiftelig tilværelse som f.eks. i *Egtved*. I 1904 var udlånet startet i forsamlingshuset om søndagen efter kirketid, hvor to bestyrelsesmedlemmer tog sig af sagen. Dette viste sig at være for upraktisk, og bogsamlingen på 348 bind flyttedes til Jenny Jensens Bog- og Papirhandel med udlån hver søgnedag indtil kl. 8 aften. Hun fik løn for

Den tidligere skole i Egtved Skov, hvor der var udlån fra 1939-57. (Foto: Mogens Bach 1998.)

sit arbejde, f.eks. kr. 5,20 for året 1909, svarende til 10 øre pr. medlem. Medlemsbidrag og tilskud var tilsammen kr. 143 og udgifterne kr. 123. Det år blev der råd til at købe 46 nye bøger. 1919 flyttedes bogsamlingen til Egtved Skole i et værelse hos andenlæreren. Otte år senere i 1927 til pastor Madsens hus, hvor husbestyrerinde, Ane J. Eriksen, passede udlånet til sin død i 1950. Peter Houbak skriver, at kneb det med at finde den rette bog til en låner, søgte hun i præstens private samling, og efter hans død arvede biblioteket mange af hans bøger, som blev på hylderne helt til 1960'erne.

Først i 1939 blev bogsamlingen fordelt på de førnævnte skoler i Egtved sogn. Hovedsamlingen i Egtved måtte flytte i 1951 til Dalgade i et lokale på Højskolehjemmet, og tilbage til den nye skole i 1957. Her blev der indrettet et rummeligt lokale i østenden på 1.sal, men der blev hurtig pladsmangel p.gr.a. voksende elevtal, der bl.a. skyldtes nedlæggelsen af de mindre skoler ude i sognet. I 1959 kom bøgerne over i den gamle forskole ved Vejlevej, (senere Østergade 36). Undervisningen bredte sig også hertil, og i en årrække fungerede lokalet både som bibliotek, klasseværelse og efter 1963 tillige som skolebibliotek. Endelig i

1968 kunne Egtved skole udvides med en tilbygning, som aflastede brugen af sognebiblioteket i den tidligere lærerbolig. Lokalet blev frigjort fra undervisning og skolebibliotek. I 1969, blev en tidligere stue inddraget fra lærerboligen, og arealet udvidet til ialt at være 85 m^2. Sådan forblev det, indtil det nye bibliotek opførtes i 1979.

Egtved Sogns Folkebogsamling, og senere sognebibliotek, var dog den, der flyttede mest rundt. I de andre sogne skete det ikke så ofte, men et gennemgående træk var de snævre forhold, hvor bøgerne f.eks. stod i et par af skolens skabe. Det meget decentrale system med bogsamlingerne ophørte langsomt, efterhånden som de små skoler lukkedes. I Egtved sogn gjaldt det: Egtved Skov og Tågelund i 1957, Bølling i 1972 og Vork i 1979. Et andet karakteristisk træk er bibliotekernes overflytning til de nye centralskoler, hvor der hurtigt blev pladsmangel. Bøgerne måtte enten dele rum med en klasse elever, eller de flyttedes til ringere forhold.

Helt galt gik det i Vandel, *Randbøl sogn*, hvor der blev bygget ny skole i 1953. N. M. Schaiffel-Nielsen skriver, at biblioteket

Bølling gamle skole. Her var udlån fra 1939. (Foto: Mogens Bach 1998.)

Vandel skole, opført 1953. Under taget var der bibliotek og undervisning i samme lokale. (Foto: Mogens Bach 1998.)

fik egne lokaler, men oppe under taget. Snedkermester Bruhn, Randbøldal, havde forsynet lokalet med hylder. Med det stigende børnetal blev lokalet taget i brug til 13 elever fra 1.klasse. Denne handling gav problemer, da selveste biblioteksdirektøren kom på inspektion. Han var ikke tilfreds med, hvad han så. Ifølge loven blev der kun givet statstilskud til bibliotekslokaler i folkeskolen, når de havde egne lokaler. Skoleinspektør Th. Thomsen, der var presset af et voksende børnetal og et sogneråd hos hvem, pengene til skolebyggeri sad meget fast, klarede dog frisag. Men statstilskuddet faldt væk.

Th. Thomsen gjorde i det hele taget meget for biblioteksvæsenet. Bl.a. tog han fire gange om året ud og byttede den beskedne bogbestand hos gårdejer Peder Sørensen, der holdt bibliotek hjemme i sin egen stue efter, at det var blevet nedlagt på Almstok skole. Dette skete i 1955, da Almstok skole blev lagt sammen med skolen i Skjoldbjerg. De andre skoler lukkede senere: Bindeballe i 1962 og forskolen i Frederikshåb i 1966.

Videre skriver N. M. Schaiffel-Nielsen, at Randbøl sogn iøvrigt var en undtagelse, da den decentrale struktur ophørte i de andre sogne. Landsbyen Randbøldal, der ligger mellem Bindeballe og Vandel, fik eget bibliotek 1964-77. I 1960'erne rasede en skolestrid om, hvor den nye centralskole skulle ligge. Randbøl-

dal fik ikke den skole, man mente at have lovning på efter lukningen af Bindeballe skole i 1962. Derimod blev skolen i Vandel udvidet. En lærerbolig var imidlertid bygget i Randbøldal, og her indrettedes et bibliotek med en grundstamme på 300 bøger i et kælderrum, der lå i niveau med grunden. Det rakte til 25 faste låneres behov, og bøgerne skiftedes ud, når de var slidte. Der var åbent en time en eftermiddag og en aften om ugen, og det blev passet af lærer Erik Fogh Nielsen.

Faktisk havde der været bibliotek tidligere i Randbøldal. Lis Vilhelmsen, hvis forældre i 1930'erne ejede Randbøldal ny Købmandsforretning på Rodalsvej, fortæller, at hun byttede bøger i biblioteket på Bindeballevej hos snedker P. Hansen. Johanne Nissen passede udlånet. Biblioteket bestod af flere rækker hylder i forgangen, "hvor der var pinligt rent", fortæller Lis. "Til min mor hentede jeg bøger af Marie Bregentdal, Morten Koch og Jeppe Åkjær. Min far derimod lånte bøger om filosofi og mere avanceret litteratur". Johanne Nissen brugte biblioteket i Vejle, hvorfra hun sørgede for lån af bøger, hendes bibliotek ikke havde. Det lokale rejsebud, Harald Rohr, tog bøgerne med hjem. Biblioteket på Bindeballevej lukkede i 1944 under 2. verdenskrig, da tyskerne besatte Randbøldal Fabrik og store dele af omegnen.

I nabosognet *Nørup* holdt hovedbiblioteket siden 1964 til på den nye centralskole i Nørup. Da skolen i Nørup blev udbygget i begyndelsen af 1970'erne fik biblioteket en ny og rummelig afdeling i det lokale, som i 1997 blev brugt til formning.

Sognebiblioteket i *Bredsten* skiftede også mellem at ligge på gamle og nye skoler. Først lå det på Bredsten gamle skole syd for kirken i et lokale midt i bygningen, hvor der var et klasseværelse på hver side. 1961 flyttede biblioteket over på den nye skole ud til Ballevej i den nuværende (i 1997) børnehaveklasses lokale.

Det første bibliotek i *Jerlev* fik ligeledes til huse i den gamle skole. Den havde, som det var almindeligt, lærerbolig i den ene ende af huset. På den måde var det meget nemt for førstelærer Eske Jørgensen og hans kone Johanne at passe udlånet.

I *Ødsted* var biblioteket fordelt på henholdsvis Rugsted og Ødsted skole. Da lærer Ejnar Høegh tiltrådte i 1954, blev han straks leder af Ødsted sognebibliotek. Ejnar Høeg prioriterede biblioteket højt, da skolen foretog en større ombygning i 1959.

Bramdrupvej 81, Ågård. I skrædder Gunnar Nielsens hus var der udlån fra 1939-58. (Foto: Mogens Bach 1998.)

Det fik en central placering: På loftet over den nye gymnastiksal. Lokalet blev efter datidens forhold stort og lyst, men det have en vanskelig adgang ved, at lånere skulle op ad to trapper. Ældre og handicappede fik det svært. Men det var et fornemt lokale og i brug indtil 1980.

Selvom *Vester Nebel* fik en ny tilbygning til skolen og et helt nyt bibliotek i 1939, måtte det udvide biblioteket i 1967 ved at inddrage andenlærer boligen i skolefløjen fra 1928. Det blev også her nødvendigt, at en skoleklasse brugte lokalet til undervisning.

I *Øster Starup* sogn skete udlånene ligeledes på skolerne. Fra 1943 blev bøgerne af bogbussen fordelt til skolerne i Øster Starup, Fredsted, Brakker og Ågård. Fra 1948-58 overtog skræddderen, Gunnar Nielsen, udlånet i Ågård. Han havde et specielt problem beskrevet af Kristian Nielsen: Folk ville absolut låne Agnar Mykles bog "Sangen om den røde rubin", men den var ikke af en kvalitet (handlede om sex), som bogudvalget kunne godkende, og derfor kom den ikke til udlån. Til sidst mistede Gunnar Nielsen tålmodigheden og foreslog, at Ågård-folkene selv kunne skillinge sammen, så skulle han nok købe den og formidle den.

I 1958 opførtes en ny centralskole i Øster Starup, og hovedbiblioteket flyttede med.

Børnebogsudlån og skolebiblioteker

Af Kirsten Rykind-Eriksen

Sognebibliotekerne indeholdt børnebøger, men hos flere lærere lå bibliotekstanken dem så stærkt på sinde, at de tidligt selv arrangerede særlige børneudlån. Dette var således tilfældet på Lihmskov skole, *Nørup sogn*, hvor Asta Jonassen kan erindre, at der stod et gammelt skab med en del bøger, der var til udlån.

Lærer Henry Møller, der kom til Lihmskov skole i 1951, fortsatte udlånet og supplerede bogsamlingen ved at købe en række bøger antikvarisk. Pengene skaffede han ved at bruge en del af entréindtægterne, når børnene spillede julekomedie. På den måde var de selv engageret i deres eget bibliotek. Det indeholdt op mod 200 bøger, da Lihmskov skole lukkede i 1964. Lærer Møllers interesse for biblioteker kom også til udtryk ved, at han i 1963 blev formand for biblioteksforeningens bestyrelse.

Johanne Bindesbøl husker fra sin skoletid 1927-34, at lærer Jensen, Nørup Skole, havde en hylde med børnebøger, der kunne lånes. Hvert efterår kom reklamen for julebøger fra Grønvald-Fynbos forlag, f.eks. Børnenes Julebog, Historiebogen, Ved Julelampens Skær m.fl. De kunne bestilles hos læreren og kom så inden jul. Det var en stor dag, når de ankom.

Autoriserede børnebiblioteker kom først i forbindelse med, at biblioteksvæsenet i 1961 blev organiseret i Nørup kommune, som tidligere omtalt. Ved denne lejlighed fik hver skole en børnebogsafdeling, der atter afvikledes, da de mindre skoler lukkede (se bilag 3). Herefter fandtes der kun børnebibliotek på Nørup skole sammen med voksenafdelingen.

Et egentligt skolebibliotek kom i forbindelse med overflyt-

En nysgerrig bruger af biblioteket i Nørup. (Foto: Mogens Bach 1998.)

ningen af biblioteket til den nye centralskole i Nørup. Omkring 1964 var daværende lærer, Karl Pedersen, startet så småt samtidig med, at han var daglig leder af sognebiblioteket.

I *Randbøl* på Vandel skole igangsatte skoleinspektør Th. Thomsen et specielt projekt, som N. M. Schaiffel-Nielsen skriver om. Da Th. Thomsen kom til skolen i 1948 var biblioteket lige blevet reorganiseret efter, at det havde flyttet nogle gange. Vandel skole lukkedes i 1944 under 2.verdenskrig, idet befolkningen blev tvangsforflyttet p.gr.a. tyskernes anlæggelse af en flyveplads. Reorganiseringen havde minimeret bogbestanden til at være 779 bøger for voksne, og 104 bøger for børn d.v.s. 0,67 bog pr. indbygger. Det blev værre endnu for i 1948 nåede børnebøgerne ned på 55 stk. De fordeltes på skolerne med 10 til Frederikshåb, 10 til Almstok, 15 til Bindeballe og 20 til Vandel.

Th. Thomsen satte en indsamling i gang af gammelt jern sammen med bibliotekets bestyrelse og Aksel Jensen i Frederikshåb. Salget til produkthandler Albrechtsen i Vejle indbragte

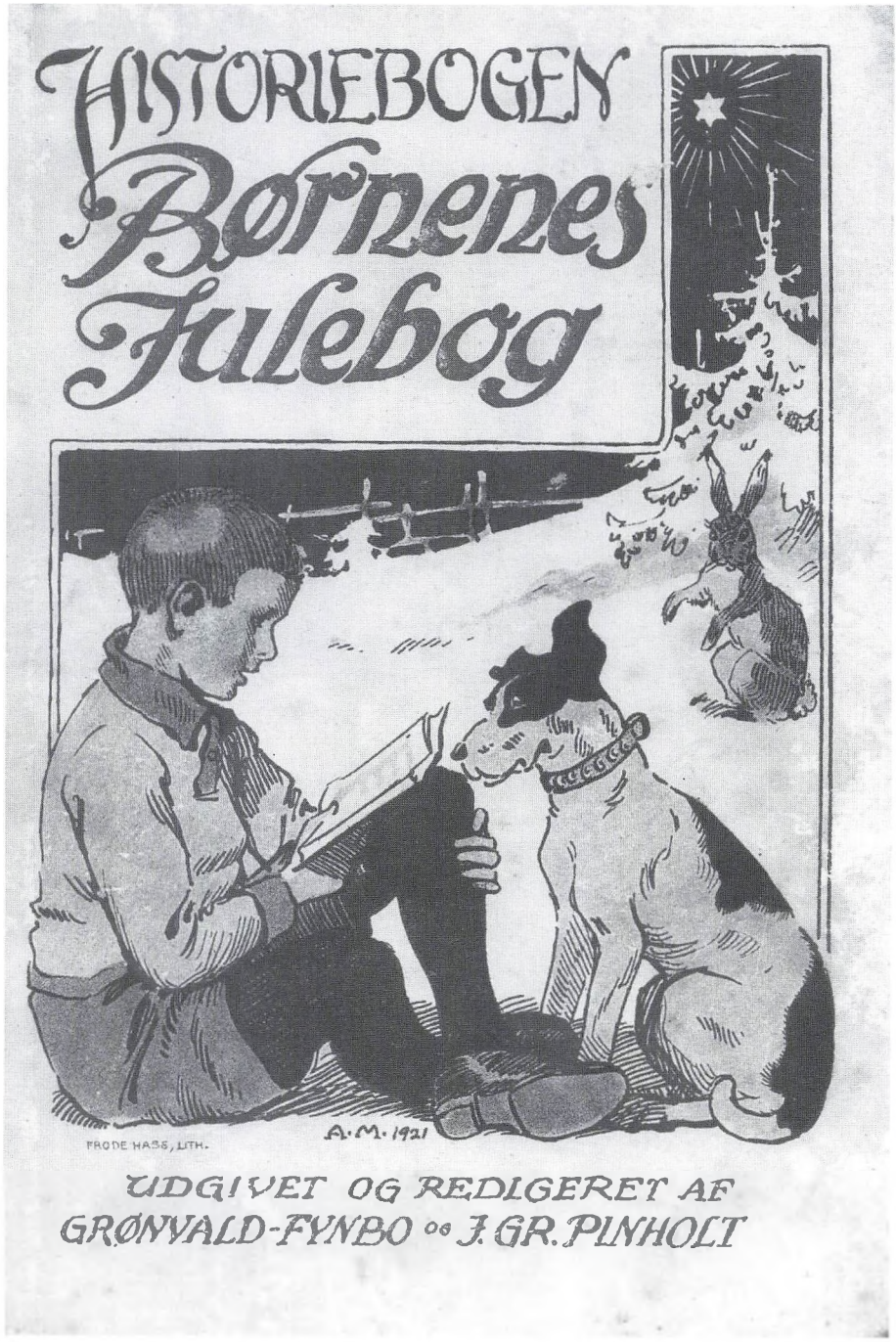

Én af de julebøger, børnene kunne købe. (Egnsmuseet.)

7.-8.000 kr., og der købtes børnebøger hjem fra Chr. Eriksens forlag. Titler af Kaptajn Marryat og andre spændende børnebøger. Centralbiblioteket i Vejle kritiserede. Sådanne bøger var ikke velsete! De blev dog flittigt lånt ud uden for bibliotekets egentlige lånevirksomhed. Med den nye lov om skolebiblioteker, der kom i 1964, blev børnebiblioteket udskilt fra sognebiblioteket og lagt over i skolens regi.

Den nye lov og cirkulæret fra 1966 satte i det hele taget gang i udviklingen af skolebiblioteker. *Bredsten* fik skolebibliotekar i 1967, lærer Johs. Laursen. Han blev et år senere, i 1968, af biblioteksudvalget ansat som leder af sognebiblioteket og som deltidsbibliotekar.

Øster Starup fik allerede i 1958 en skolebibliotekar, og fra 1966 eksisterer en skolebiblioteksprotokol.

I nogle af de andre sogne var skolebibliotekerne kommet i gang samtidig med sognebibliotekerne. Det var tilfældet i *Vester Nebel* fra 1939, *Jerlev* fra begyndelsen af 1950'erne og det samme gjaldt *Ødsted*.

I *Egtved* var lærer Verner Anderson så småt begyndt i 1963 med at låne nogle bøger ud til elever i et par frikvarterer. Han fortæller, at han havde lærerbolig i samme hus, som sognebiblioteket lå i, den gamle forskole ved Vejlevej. Allerede i 1964 fik han tildelt et par skematimer til arbejdet og et budget. Et par år senere kom skolebiblioteket over i sognebibliotekets lokale, og udlån skete fra den fælles bogsamling. Den nye lov fra 1964 fastlagde en række normer med hensyn til bogbestand og timetal. De grønne lektøranmeldelser blev nu en del af skolebibliotekarens hverdag. Udviklingen af skolebiblioteket blev mere og mere omfattende, så Verner Anderson fik tilladelse til at tage skolebibliotekaruddannelsen på Danmarks Lærerhøjskole i to gange en måned i 1967.

Samtidig steg og steg elevantallet, så Egtved skole måtte udvide. Endelig i 1967 fik den byggetilladelse. Under planlægningen var man blevet enige om, at der skulle indrettes skolebibliotek i den gamle sløjdsal, der lå rimelig centralt i skolen. Der kom besøg fra direktoratet, hvor de havde tegninger med, som viste, hvordan et skolebibliotek skulle se ud. Det var med borde, opstillet som i et klasselokale, og en stor tavle på væggen. Sådan

blev indretningen nu ikke helt. I august 1968 kunne det nye fine skolebibliotek tages i brug. Det var en stor dag. Verner Anderson havde haft travlt med at placere de få bøger på de mange hylder. Det hjalp lidt, at den nederste hylde blev brugt til klassesæt, der for en stor del kunne lånes på Amtscentralen i Vejle.

Langsomt, men sikkert, udbyggedes biblioteksvæsenet i de otte sogne, hvor pladsproblemer og omflytninger blev en del af hverdagen. Arbejdet var i første halvdel af 1900-tallet i høj grad præget af initiativtagerne og for en stor del af frivillig arbejdskraft, hvor navnlig lærere gjorde det i forbindelse med skolearbejdet. Herunder kunne der komme hjertegribende oplevelser, som da Th. Thomsen i Vandel fandt en 500 kr. seddel brugt som bogmærke. Det var lærer Jørgensens fra Mørup, som i øvrigt blev glad for at få sit bogmærke igen. I det hele taget var bibliotekarer et trofast folkefærd, skriver N. M. Schaiffel-Nielsen. Den enkelte person passede gennemgående sit bibliotek i en længere årrække.

Frederikshåb skole med udlån fra 1920-66. (Foto: Mogens Bach 1998.)

Bibliotekarer og udlånstider indtil 1970

Af Kirsten Rykind-Eriksen

Bibliotekarer er venlige folk, der ofte hjælper lånerne med mangt og meget andet, end det, der netop har med bøger at gøre, skriver N. M. Schaiffel-Nielsen om bibliotekarerne ved Vandel bibliotek. Det er kendetegnende, at i sognebogsamlingernes tid og de første sognebibliotekers var der ikke nogen skarp skillelinie hos bibliotekarerne mellem pasning af biblioteket, vedkommendes øvrige erhverv og privatlivet. Ane J. Eriksen i *Egtved* er et tydeligt eksempel, da hun passede folkebogsamlingen (1927-50) samtidig med, at hun var husbestyrerinde for den pensionerede pastor J. Madsen.

Ane førte bl.a. protokol over hele Egtved sogns biblioteksvæsen. Den viser følgende fra 1942:

Leje af bibliotekslokale (hos Ane J. Eriksen)	kr. 240
Brændselstilskud, forhøjet til	– 60
Bibliotekarløn til Ane J. Eriksen, forhøjet til	– 140
Bibliotekarløn til hver af lærerne ved de små skoler	– 35
Til køb af børnebøger:	
Egtved	– 50
Bølling	– 35
Vork	– 25
Tågelund	– 25

Kirsten Bruhn overtog jobbet som deltidsbibliotekar efter Ane i 1951. Hun oplevede, at flytte biblioteket to gange. Den første med glæde til den nye skole i 1957. Den anden nok med mere

blandede følelser til den tidligere forskole ved Vejlevej i 1959. Til gengæld måske med lidt mere hjemlig hygge. Huset rummede også en lærerbolig i tagetagen, hvor Verner Anderson i 1960 kom til at bo med sin familie. Senere flyttede de ind i den større lejlighed ved siden af biblioteket, hvoraf den ene stue var blevet tillagt biblioteket i 1959. Verner Anderson skriver, "at Kirsten Bruhn var en venlig dame, der godt kunne lide at vore rollinger kom ind i biblioteket".

Kirsten Bruhn var meget interesseret i bogvalg og i at betjene lånerne, så hun fik efter 1960 hjælp af en skoleelev til at passe biblioteket. Åbningstiderne fordeltes i 1958 med to dage om ugen i fire timer hver gang med pause til at spise aftensmad i: Tirsdag og fredag kl. 15-17 og 19-21. I sommersæsonen, 1.5.-1.9., forkortedes tiden, ved at der kun var åbent en aften om ugen, nemlig fredag, foruden de to dage i dagtimerne.

Fra starten var det en betingelse for at få statstilskud, at et minimum af åbningstider blev overholdt. Der skulle holdes åbent mindst to timer om ugen, fordelt på to dage.

Liste over bibliotekarer ved Egtved bibliotek indtil 1970:
Ca. 1905-19: Jenny Jensen (boghandel)
1919-22: andenlæreren
1922-27: lærer N.R. Hansen
1927-50: Ane J. Eriksen
1951-65: Kirsten Bruhn
1965-66: lærer Ulla Vandel
1966-73: lærer Inga Haugland
Skolebibliotekar 1963-92: Verner Anderson

Bibliotekarernes opgaver kunne være mangeartede og blev løst efter den enkeltes egen facon. Således havde Th.Thomsen i Vandel, *Randbøl sogn*, et simpelt og effektivt lånesystem. Nye bøger, der kom hjem fra indbinding hos H.C.Jensens Enke i Paladspassagen i Vejle, forsynede Thomsen med et "syltetøjsmærkat" på bageste side. Her kunne stå "Nr. 163". Når folk kom og lånte bogen, blev deres navn og dato skrevet ind i låneprotokollen sammen med bogens nummer. Ved tilbageleveringen, blev navnet så streget ud. Th. Thomsen passede Vandel bibliotek fra 1948-77.

Bredsten gamle skole, hvor der var udlån fra ca. 1915-61. (Foto: Mogens Bach 1998.)

De mangeartede opgaver for de første bibliotekarer, der var på deltid, kunne også være at holde lokalet i orden med fejning, oprydning, aftørring af hylder m.v.. Således forholdt det sig i *Nørup*, hvor Ethla Kjeldsen startede i 1961. Hun blev ansat under den forudsætning, at hun kunne undgå uddannelsen på biblioteksskolen, men derimod få instruks i det praktiske arbejde på centralbiblioteket i Vejle. Ethla Kjeldsens ansættelses ansås for midlertidig p.gr.a. hendes alder, og fordi biblioteket skulle flytte ned i den nye skole, når den stod færdig opført. Til den tid ville man tilstræbe, at en af skolens lærere overtog stillingen.

Listen over bibliotekarer ved Nørup skole indtil 1970:
1961-64: Ethla Kjeldsen
1964-68: Lærer Karl Pedersen, samtidig skolebibliotekar
1968-77: Lærer Erik Møller-Nørgaard, do

I *Bredsten* vides om følgende bibliotekarer:
? Førstelærer Nørgaard
? lærer Erik Davidsen
1946- lærer Emil Jerking
1968-87 lærer, senere skoleinspektør Johs. Laursen
Skolebibliotekar 1967-73: lærer Johs. Laursen.

I 1930'erne lå åbningstiderne på to dage: Tirsdage fra 15,30-18 og senere også torsdage fra 19-20. Der holdtes lukket i juli og august.

I *Jerlev:* 1941-72: Eske Jørgensen ledede sognebiblioteket, der også var skolebibliotek, og hans kone Johanne passede udlånet.

I *Ødsted* har det altid været lærere, der sørgede for udlån og passede biblioteket.

1954-74: Skoleinspektør Ejnar Høegh, der også var skolebibliotekar.

Vedtægten for Ødsted Sogns Læseforening af 1922 giver oplysninger om udlånstider på skolerne i Ødsted og Rugsted: Mandag og onsdag fra 4-6. Lørdag 4-7. Ferie 6 uger fra 15. juli. Her kom de langt over minimumstiden, sat af Statens Bibliotekstilsyn.

I *Vester Nebel* blev udlånet passet af:
1939-1950'erne: lærer Eilif Bording
1950'erne-1970: lærer Marie Bachmann.
1970-1977: lærer, senere skoleinspektør Claus Moe.
Skolebiblioteket indtil 1970'erne: Skoleinspektør Thomas Holm.

Liste over bibliotekarer ved *Øster Starup* skole:
1939-45: N. Rebsdorf.
1947-58: J. E. Mortensen.
1958-1981: skoleinspektør E. Hedegård-Jensen.

Det kan være sparsomt med navne på bibliotekarerne i de forskellige sogne, især fra den første periode af 1900-tallet. Det er dog sikkert, at udlånene for det meste er passet af lærere, gerne ulønnede, som det udtrykkeligt står i vedtægterne fra Ødsted i 1922.

Hvis arbejdet ikke gav noget videre økonomisk afkast, gav det til gengæld mange gode oplevelser, herunder hørte bogmøderne i henholdsvis Vejle og Kolding, og bogkøbsmøderne hjemme i sognene.

Bogmøder og bogkøbsmøder

Af Kirsten Rykind-Eriksen

Når et sognebibliotek opnåede statstilskud, indebar det ikke alene, at vedtægterne skulle godkendes af Statens Bibliotekstilsyn, men også, at sognebiblioteket skulle tilknyttes det nærmeste centralbibliotek. Herfra hjalp de med bogvalg og katalogiserede nye bøger. Desuden kunne man søge hjælp og råd hos dem.

Ca. 10 gange om året var der bogmøder, hvor repræsentanter fra sognebibliotekerne mødtes med det lokale centralbiblioteks oplandsafdeling. Efter 1924 var fordelingen således, at bibliotekerne i Randbøl, Nørup, Bredsten, Jerlev og Ødsted sogne var tilknyttet Vejle, medens Egtved, Vester Nebel og Øster Starup sogne hørte til Kolding. For de lokale repræsentanter betød bogmøderne en del, og det var spændende at erfare om den sidst udkomne litteratur.

Inden bogmødet havde centralbibliotekets oplandsafdeling udarbejdet en liste over relevante bøger, der var udkommet siden sidste møde. Der kunne være tale om nye bøger og nye udgaver af ældre titler både for børn og voksne. Bibliotekarer fra centralbiblioteket samt de mere rutinerede sognebibliotekarer delte titlerne imellem sig. Ved bogmødet på centralbiblioteket, holdt man foredrag om hver enkelt titel, som regel på basis af de anmeldelser, man fra centralbiblioteket havde fundet i aviser og tidsskrifter. En stor del af bøgerne blev også gennemlæst på forhånd. F.eks. var købmand Jørgensens kone, fru Erna Jørgensen, den bedste til at hurtiglæse og danne sig et indtryk af bøgerne i *Jerlev.* Hun kom i 1972, til at overtage udlånet i Jerlev bibliotek, da Eske Jørgensen og hans kone gik af.

Førstelærer Eske Jørgensens datter, Anne Marie, beretter om

betydningen af at deltage i bogmøderne. Hun fortæller, at hendes mor og far var helt "høje", når de kom hjem til Jerlev fra bogindkøb i Vejle og talte om alle de dejlige bøger, de havde fået , og om alle de venlige hjælpere og samarbejdspartnere, de havde truffet.

Hjemme i sognene afholdtes møde om hvilke af bøgerne, der skulle købes efter listerne. Her deltog både bibliotekar og medlemmer af sognebibliotekets bestyrelse, der gerne talte et par stykker fra det enkelte sogneråd. Herom skriver Peter Houbak for *Egtved* biblioteks vedkommende: "Bogkøb blev foretaget efter bogvalgsmøder i Kolding, hvor de nye bøger blev anmeldt af forskellige folk fra bibliotekerne, og der deltog som regel medlemmer af bestyrelsen i valgene. De deltagendes specielle interesser kom naturligvis til at få indflydelse på, hvilke bøger der valgtes, men man stræbte da efter at få bøger for enhver smag, men vel ikke lige meget!"

Det er klart, at muligheden for at være med til at præge valget af bøger har virket som en ansporing for de lokale repræsentanter til at deltage i biblioteksarbejdet.

Systemet med bogmøder, og hvor tit man afholdt dem, varierede en del fra sognebibliotek til sognebibliotek. Th. Thomsen på Vandel skole, *Randbøl sogn*, havde sin egen kontante måde at klare sagerne på. Hvert år fastelavnsmandag, skriver N. M. Schaiffel-Nielsen, blev der holdt møde om bogindkøb. Når købet var besluttet, blev bestillingslisten sendt til centralbiblioteket i Vejle. Her købte de bøgerne, lod dem indbinde hos en bogbinder, der sørgede for rygtekster, boglommer, bogkort o.s.v. "Hyldelistekort" blev ligeledes købt af centralbiblioteket, de skulle fordeles i de enkelte bøger. På hver hyldelistekort var der oplysninger om bogens forfatter, titel, emne, alder og pris. Det var et lagerstyringssystem , som var gældende for alle biblioteker i Danmark til først i 1990'erne.

De funktioner, som centralbibliotekerne udførte, var afgørende for, at sognebibliotekerne kunne fungere. De skulle til gengæld sørge for at få bøgerne opstillet på hylderne, administrere udlån, aflevering og udfylde skemaer til brug for statistik. Sognebibliotekerne måtte betale for centralbibliotekernes tjenester og ydelser, men de betalte stort set udelukkende kostprisen, da

centralbibliotekerne kunne gøre store og derved besparende indkøb.

I *Nørup* var man også glade for ordningen med Vejle centralbibliotek. Her fik de endda bibliotekarer ud, f.eks. til et bogudvalgsmøde den 9.maj 1963, hvor bibliotekarerne Rossen og Olrik fra Vejle var til stede. Senere på året, i august, kom overbibliotekar Knudsen for at redegøre for anskaffelse af klassesæt til skolerne. Det var ikke ved hvert bogmøde, at der købtes bøger. F.eks. i 1966 kan det aflæses i protokollen, at Nørup bibliotek købte fem gange. I 1967 blev det kun til fire gange, og det samme antal i 1968. Lærer Karl Pedersen, som ledede både sogne- og skolebiblioteket, var meget engageret i bogvalgsarabejdet og interesseret i at få så alsidig en bogmasse til nørupborgerne som muligt.

Fra de sydlige sogne kørtes til møder på centralbiblioteket i Kolding. Det blev taget som en lille udflugt, hvor man fulgtes ad og kørte sammen den gang, der ikke var så mange biler. Verner Anderson skriver herom, efter at han var begyndt som skolebibliotekar i 1963, og om samarbejdet med Kirsten Bruhn, der passede sognebiblioteket i *Egtved:* "Dette bevirkede, at der blev et nærmere samarbejde med Kirsten Bruhn. Min kone og jeg havde købt en brugt bil, så de sidste par år blev hun fri for den besværlige tur med bussen til bogvalgsmøder i Kolding, og vi kunne samle Marie Bachmann op ved Vester Nebel Bibliotek".

Kristian Nielsen har skrevet om *Øster Starup's* biblioteksvæsen og om bogmøderne: "Da Starup sogn hørte under biblioteket i Kolding blev de, der stod for udlånet ved de enkelte skoler den sidste torsdag aften i måneden inviteret til Kolding, hvor de af bibliotekets folk og andre blev præsenteret for de sidste nye bøger. Pastor Richard Andersen, der var ansat ved Danmarks Radio, var en af dem, der altid fortalte om nye bøger. Da han rejste til Askov i 1954, blev jeg hans afløser i nogle år. Jeg anmeldte bøger om landbrug og naturhistorie, men også om andet". Kr. Nielsen sad i sognerådet og i bibliotekets bestyrelse.

Bogmøderne og kontakten til centralbibliotekerne var et bindeled, der sørgede for, at sognebibliotekerne kunne tilbyde deres kunder aktuel litteratur og en vis form for professionalisme. Men de havde også elementer af en centraldirigering.

Afviklingen af det folkelige element

Af Kirsten Rykind-Eriksen

Ved at følge forløbet fra de første initiativer med læsekredse og foreninger til igangsætning af folkebogsamlinger og sognebiblioteker er det tydeligt, at fremsættelsen af love, muligheder for statstilskud og lærernes engagement satte deres præg på den udvikling, der kom til at foregå.

Tanken om, at det almene folk skulle oplyses og dannes igennem boglig viden er et barn af oplysningstiden fra slutningen af 1700-tallet. Den borgerlige elite følte sig engageret ud fra ønsket om at opdrage folket i en retning, hvor de kunne beholde deres dominerende positioner. Metoden måtte være oprettelse af læseselskaber, -kredse eller -foreninger, hvor en bestemt fag- og skønlitteratur blev læst.

I forbindelse med de gudelige vækkelser og de senere folkelige bevægelser nåede idéen med læsekredse ud til landbefolkningen. Her blev de til en græsrodsbevægelse, når en folkebogsamling eller et sognebibliotek skulle oprettes. Det lå som en grundholdning hos initiativtagerne, at alle mennesker i et sogn skulle have lige muligheder for at skaffe sig viden. Hvorledes økonomien klaredes, kendte man fra de mange andre foreninger, som blev oprettet i tiden. Et beskedent kontingent og frivillig arbejdskraft kom man langt med.

Udviklingen i de otte sogne forløb nogenlunde jævnsides, men med tidsmæssige forskydninger. Læsekredse har været kendt i dem alle, og her spillede det sociale moment en rolle. Oprettelsen af sognebibliotekerne skete på forskellige tidspunkter. I dette arbejde var der ofte deltagere fra andelsbevægelsen

såsom mejerister, brugsuddelere og landmænd. De var præget af de folkelige bevægelser og så opgaven som en fælles folkelig sag. Derfor er det karakteristisk for de otte sogne, at bibliotekerne først så småt begyndte at blive kommunale fra 1940'erne og frem. Udefra kommende bestemmelser som bibliotekslov og vejledninger havde deres store andel heri.

Det er også karakteristisk, at bibliotekerne fra begyndelsen af blev forbundet med skolerne, der i forvejen beskæftigede sig med at formidle oplysninger og viden. I Egtved dog først senere. Samtidig startede en del skolelærere deres egne former for bogudlån, som i første omgang var rettet mod eleverne. Skolernes engagement betød, at biblioteksvæsenet fik en meget decentral struktur, idet mange af de små skoler fik et lille filialbibliotek af sognebiblioteket.

Det hele voksede sig langsomt større takket være mulighederne for at få statstilskud, men heri lå samtidigt kravet om et

Folkebiblioteket, børnebiblioteket og skolebiblioteket, der i Egtved storkommune blev til biblioteket med lokale på hver af de syv skoler. Her sidder Henriette i Nørup bibliotek. (Foto: Mogens Bach 1998).

bureaukrati i form af indsendte beretninger, statistikker m.m. Der lå også kravet om at tilhøre et centralbibliotek, der havde sine fordele ved, at det lokale bibliotek kunne yde en bedre service over for brugerne i form af udlånsordninger, bogkøb og katalogisering.

Udviklingen fortsatte, den store decentralisering fik en mindre udstrækning, da de små skoler blev lukket i løbet af 1960'erne og 1970'erne. Nu var der kun sogneskolerne tilbage med hver deres bibliotek. Her voksede bibliotekerne i takt med skolernes udbygning. Der blev oprettet skolebiblioteker, som kom til at dele lokale med sognebiblioteket. Uden større diskussioner eller kampe gled den folkelige græsrodsbevægelse over i velfærdsstatens régi, hvor alt er mere bureaukratisk, mindre selvstyret, men der kan tilbydes en højere grad af service.

1960'erne og ny lovgivning

Af Thorkild Brunsborg

Biblioteksdebatten her i landet var særdels aktiv i slutningen af 50'erne og 60'erne. Naturligvis kunne man sige: tiden efter anden verdenskrig og besættelsen var præget af en stærk national orientering, og bibliotekerne blev betragtet som en af det danske sprogs stærke bastioner.

Det var samtidig en tid, hvor samfundet efter krigen og arbejdskampene i starten af halvtredserne begyndte af blive rigere. Der kom så mange penge mellem almindelige mennesker, at man kunne begynde at tænke på uddannelse og underholdning. Og på begge områder var biblioteket et oplagt tilbud.

Bibliotekaruddannelsen var i høj grad i centrum: Lige fra den første biblioteksskole i 1918 havde bibliotekaruddannelsen været baseret på "mesterlære"-princippet: man arbejdede som elev på et bibliotek i en periode, og fik derefter i én eller flere omgange en teoretisk overbygning på uddannelsen på Danmarks Biblioteksskole, helt som andre elever fik deres teori på deres respektive fagskoler.

I slutningen af halvtredserne var der mange ønsker fremme i Danmarks Biblioteksforening om at gøre bibliotekaruddannelsen en smule mere akademisk. Der blev nedsat hele to kommissioner, der skulle undersøge mulighederne for at kvalificere fremtidens bibliotekarer til fremtidens samfund – underligt nok med Bibliotekarforeningen som modstander – samtidig med, at man arbejdede kraftigt med en revision af "Lov om Folkebiblioteker m.v.". Den revision lagde op til at blive så omfattende, at der nærmest måtte tales om en helt ny lovgivning.

På dette felt var bibliotekerne en anelse foran samfundsudviklingen i øvrigt. Men det var tanker, der ikke var fremmede for

andre kredse her i landet, der planlagde uddannelser. Bibliotekarerne talte om at rette uddannelsen mod fremtidens samfund, men i håndværkerkredse var der mange der talte om et alternativ til mesterlæren, de såkaldte "erhvervsfaglige grunduddannelser" bestående af teori på en skole først og derefter praksis hos en mester. "EFG" blev lovfæstet i slutningen af tresserne, men debatten kørte samtidig med diskussionerne om den nye bibliotekaruddannelse, hvilket selvsagt gjorde det lettere for de kredse i Danmarks Biblioteksforening, der ønskede at fremme den mere teoretisk prægede bibliotekaruddannelse.

Uvæsentligt var det heller ikke, at bibliotekerne i disse år havde en meget stærk landspolitiker som talerør: i 1961 blev Ralph Lysholt Hansen valgt til formand for Danmarks Biblioteksforening. Da havde han allerede elleve år bag sig i Folketinget.

Senere blev han medlem af bestyrelsen for den socialdemokratiske folketingsgruppe, formand for Folketingets Finansudvalg og fra 1975 også formand for Folketingets Kulturudvalg.

Da han satte sig i formandsstolen i biblioteksforeningen var hans fortsæt klare: han ville have en ny bibliotekslov – det fik han i 1964 – og en ny lovbekendtgørelse om Danmarks Biblioteksskole - det tog yderligere to år; men fra 1966 har der været lovgivning om, at bibliotekarudannelsen foregår ved en højere læreanstalt og at bibliotekarers uddannelse primært er teoretisk. Der er naturligvis kommet en del revisioner til siden, men grundtanken er den samme: det kræver ligesom tidligere studentereksamen (eller en tilsvarende uddannelse) at blive optaget som studerende på Danmarks Biblioteksskole, og uddannelsen varer i princippet derefter i fire år. Første år er – helt i EFG'ens ånd fra tresserne – et basisår, hvorefter man specialiserer sig i stadig højere grad i de følgende tre år.

Bibliotekaruddannelsen var i centrum i biblioteksdebatterne. Men som sagt var "Lov om ... folkebiblioteker m.v." af 1964 så markant en lov, at det vel er rimeligt at antage, at det var her nutidens "massebiblioteker" blev skabt. Før 1964-loven blev gennemført, var der en længere kuldegysning i bibliotekskredse kendt som "DAU"-undersøgelsen (Dansk Arbejds Undersøgelse). Det var regulære amerikanske ideer, der her kom til udtryk:

der blev taget tidsstudier i brug: hvor lang tid tager de enkelte arbejdsprocesser på bibliotekerne. Det var uhyrligt for mange medarbejdere, men det resulterede i, at man i kulturkommissionerne, der skulle udarbejde forslaget til den nye biblioteksloy, havde lidt større overblik over, hvad der ville blive brug for af arbejdskraft i bibliotekerne i årene fremover. I 1966 bestod dette i at Danmarks Biblioteksskole gik fra at uddanne ca. 50 bibliotekarer om året til på det hold, der startede i 1967, at optage 200 studerende!

Samtidig betød det, at man var i stand til at lave normer. Og normerne var så afgjort det, der slog igennem i bibliotekerne fra midten af tresserne. Hidtil havde der ikke været ret mange standarder på biblioteksområdet. Fra nu af skulle området kunne reguleres og styres fra stat og kommune.

Fra 1964 var bibliotekerne blevet kommunale institutioner. De fleste var det i forvejen, men den underskov, af lokale biblioteksforeninger og -fonde, der tidligere havde iværksat og delvist drevet de lokale folkebiblioteker, blev nu i højere grad afhængige af at leve op til en lang række normer, hvis de ville have

Øster Starup bibliotek. (Foto: Mogens Bach 1998.)

offentligt tilskud til biblioteksdriften. Og uden tilskud var det naturligvis umuligt at drive et biblioteksvæsen. Det samlede tilskud kom fra den lokale kommune, men til gengæld beholdt staten i mange år en vis indflydelse på biblioteksdriften ved at yde refusioner på de kommunale udgifter, På dette tidspunkt ca. 19,5% af folkebiblioteksudgifterne og ca. 14,25% af udgifterne til skolebiblioteker.

Loven fastlagde, at et folkebiblioteks virkeområde er en kommune, eller i specielle tilfælde, hvor der er indgået et såkaldt biblioteksforbund, kan virkeområdet øges til to eller flere kommuner.

I Danmark har vi en lang tradition for, at offentlig service skal kunne leve op til visse mindstekrav. Og det var også Danmarks Biblioteksforenings – og Lysholt Hansens – kongstanke. Så efter 1964 blev der mindstekrav for hvor mange timer folkebiblioteker måtte have åbent. Hvis et sogn havde under 1000 indbyggere, hvad et par i det nuværende Egtved Kommune havde, måtte man efter denne lovs vedtagelse ikke have færre end to åbningstimer om ugen – og man måtte ikke have åbent mindre end to dage om ugen! Én time, to gange om ugen var godt nok – men den lokale befolkning måtte f. eks. ikke spises af med to timer én gang om ugen. Havde man 2000 indbyggere skulle man have mindst seks åbningstimer fordelt på mindst tre dage.

Men én ting var, at befolkningen skulle have adgang til samlingerne i et vist omfang. Der blev også opstillet helt klare regler for, hvor mange bøger, der skulle være til stede: 1000 indbyggere kunne kræve mindst 2.200 bind udlånsbøger til børn og voksne, 2000 indbyggere havde krav på ca. 3.400 bøger etc.

Og her var der som sagt tale om den faste samling af udlånsmaterialer. Der skulle selvsagt også forefindes rimelige samlinger af håndbøger og "bibliografier" (dvs. fortegnelser over hvad der er udkommet inden for en bestemt periode eller over hvad en bestemt forfatter har fået udgivet). Hvis der var åbent 3 dage om ugen eller mere skulle der desuden forefindes "et passende alsidigt avis- og tidsskrifthold" (Bekendtgørelse nr. 368 af 24. oktober 1966 om ... folkebiblioteker"). Desuden skulle der årligt indkøbes mindst en fyrretyvendedel af det samlede udlån (= "ved-

ligeholdelseskøb", man gik ud fra at en biblioteksbog kunne holde til 40 udlån) samt et vist antal bøger pr. voksne indbyggere i sognet og et vist antal bøger pr. indbyggere under 16 år.

Materialer og åbningstider er centrale størrelser. Men væsentligst er det dog, at man i det hele taget har et sted at opbevare sine bøger. Det var der også taget højde for i lovgivningen. Bibliotekstilsynet udgav i 1967 en yderst visionær bog med titlen "Folkebiblioteksbygningen". Undertitlen var sigende:

"Normer og typeplaner for bibliotekslokaler i områder med 5.000 til 25.000 indbyggere".

"Folkebiblioteksbygningen" er faktisk mere et idekatalog til, hvordan et bibliotek kan opbygges og indrettes, end det er et rigoristisk værk. Men det indeholder en ren guldgrube af oplysninger om hvor mange bøger, der i gennemsnit kan stå på en hylde, hvor mange cm. der bør være mellem reolerne etc. Det er en bog biblioteksansatte, arkitekter og politikere kan sidde med i hånden, når de beregner sig frem til, hvor mange bøger der vil stå i biblioteket 50 eller 100 år efter, at det er bygget.

Normer var der også for, hvor mange bøger, man burde kassere om året. Loven fastslog, at samlingerne skulle være sammensat med bl.a. kvalitet og aktualitet for øje. Derfor kunne man ikke én gang for alle beslutte, at nu var samlingen stor nok, og derefter læne sig tilbage og vente på, at den skulle blive slidt op i en grad, så der atter burde købes nyt. Vedligeholdelseskøbet i "bognormerne" forudsatte, at bibliotekerne havde en aktiv kassationspraksis. Og det var der også normer for.

Endelig fastslog "Lov nr. 171 af 27. maj 1964 om folkebiblioteker m.v.", at kommuner med mere end 5.000 indbyggere skulle have en fuldtidsansat, faguddannet bibliotekar som leder. Det var en beslutning, der bevirkede, at stort set samtlige danske kommuner efter kommunalreformen fik eget "heltidsbiblioteksvæsen".

I 1977 fik dette betydning for Egtved Kommune. Men den hektiske aktivitet på biblioteksområdet i 1960'erne ses ikke i de sogne, der senere skulle blive til Egtved Kommune. Naturligt nok. Allerede først i 1960'erne begyndte man her i landet at tale om, at den administrative opdeling af landet var uholdbar. Loven om kommuneopdelingen daterede sig fra d. 13. august

1841, og samfundsudviklingen havde betydet, at der nu var alt for mange små enheder, der ikke kunne klare at administrere det stadigt mere mangfoldige samfund.

Derfor startede der en debat, der i 1970 skulle munde ud i kommunesammenlægningerne. I midten af 60'erne begyndte en del kommuner forskellige steder i landet at slutte sig sammen, men i det nuværende Egtved Kommune var sognene knapt bekendte med hinandens eksistens. En del var fra Vejle Vesteregn, en del var Koldings naturlig opland, og en del var vel naturligt vendt mod Billund og arbejdspladserne dér.

Derfor vidste man overalt, at noget var i gære, men hvad det ville resultere i, kunne man kun gisne om. De fleste biblioteksansatte forventede vel, at deres bibliotek ville komme i samarbejde med et by-bibliotek, og derfor ventede man, og så tiden an.

Til gengæld var det i disse år, at sognebogsamlingerne rundt omkring ved en form for knopskydning begyndte af afsætte en del af samlingerne til "skolebiblioteker". I mange år var dette en yderst glidende proces. Bøgerne stod i samme lokale, og skoleeleverne kunne benytte dem i skoletiden og alle (også eleverne) kunne benytte dem i sognebibliotekets åbningstid. De små særsamlinger af klassesæt, undervisningsmaterialer og lærerbibliotek synede endnu ikke af meget, og de gav ingen anledninger til konflikter om lokaleudnyttelsen.

De tidlige 1970'ere

Af Thorkild Brunsborg

Da Egtved Kommune blev dannet ved kommunalreformen, var det i høj grad de lokale skoleinspektører, der stod for biblioteks-sagen. Der var fra starten ni afdelinger af folkebiblioteket. Heraf blev de fem bestyrede af den lokale skoleinspektør. I Bredsten, Vandel, V. Nebel, Ødsted og Ø. Starup var dette tilfældet. Og derfor var det da også en særdeles naturlig ting, at man som den første af de lokale ledere af folkebibliotekerne valgte en skoleinspektør.

Ejnar Høegh fra Ødsted var et på alle måder naturligt valg: først og fremmest var han leder af én af den nye storkommunes store skoler, dernæst var han i stand til at stille med en vis kontorhjælp, da han i sit biblioteksarbejde blev særdeles ivrigt støttet af sin kone Ruth Høegh, og endelig var han personligt medlem af Danmarks Biblioteksforening, hvor han ofte deltog i konferencer, og han var af og til indleder ved de arrangementer, biblioteksforeningen afholdt her i amtet.

Da "Lov om Folkebiblioteker m.v." fra 1964 havde bestemt, at kommuner på mere end 5.000 indbyggere skulle have eget "Heltidsbiblioteksvæsen", var Egtved Kommune tvunget til også på biblioteksområdet at tage stilling til, hvordan man skulle nyindrette den kommende administration.

I første omgang valgte man som så at sige alle nye storkommuner, at se tiden an. Der skulle opbygges nye administrationer på snart sagt alle områder, og sognebibliotekerne fungerede efter Kommunalbestyrelsens mening særdeles fint.

Altså oprettede man straks fra kommunesammenlægningen "Egtved Kommunes Biblioteksvæsen". Man besluttede allerede i maj 1970, at dette "biblioteksvæsen" skulle have mindst én sog-

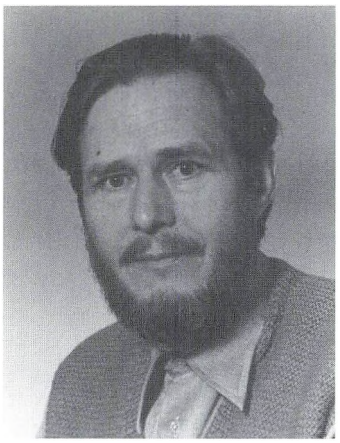

Ejnar Høegh. (Privatfoto.)

nebiblioteksafdeling i hvert af de gamle sogne. Denne beslutning står delvist ved magt endnu i efteråret 1998! Den blev dog strammet op i foråret 1977, hvor man besluttede at stryge ordet "mindst" fra den første beslutning. Allerede på det tidspunkt var beslutningen imidlertid ført ud i livet, da afdelingen i Randbøldal var blevet nedlagt i 1976. Her havde lærer Erik Fogh-Nielsen drevet et sognebibliotek i sit eget hus. Derudover var der i Randbøl sogn bibliotek på skolen i Vandel. Efter en sammenligning af udlånstallene fra de to biblioteker, var det biblioteket i Vandel, der overlevede, også ud fra den betragtning, at der i Randbøldal var to biblioteker inden for en overskuelig afstand: der var kun ca. fire kilometer til biblioteket på Ny Nørup skole.

Men man valgte i første omgang at fortsætte med det personale, man havde i forbindelse med kommunesammenlægningen. Administrativt anmodede man – som nævnt – skoleinspektør Ejnar Høegh fra Ødsted om at overtage ansvaret.

Som forventet takkede Høegh ja. Men da han ikke havde økonomiske muligheder for at ændre ret meget i den daglige praksis, lavede han en aftale med oplandsafdelingen på Centralbiblioteket i Vejle om, at indkøbene ville fortsætte som hidtil. Dog med den ændring, at deltagerne fra det nye Egtved Kommune ikke længere – bortset fra Ejnar Høegh selv – skulle deltage i bogvalgsmøder i Vejle. Høegh drog herefter til bogvalgsmøder i Vejle og lyttede og tog notater. Udstyret med denne viden

drog han hjem og afholdt et møde i Ødsted med en repræsentant for hvert af de syv andre sognebiblioteker.

Det blev selvsagt en lidt mere langsommelig bogvalgsprocedure, der fulgte af denne omlægning af arbejdet, men takket være den store fleksibilitet, de ansatte i oplandsafdelingen i Vejle udviste, blev det ikke ret meget senere efter udgivelsen, man fik bøgerne på hylderne i Egtved Kommune, end det havde været tidligere. Alligevel var det yderst sjældent, at en ny bog var på bibliotekets hylder tidligere end tre måneder efter udgivelsen. Til gengæld besluttede kommunalbestyrelsen i 1971 at fremme samarbejdet, dels mellem de enkelte afdelinger i Egtved Kommune, dels mellem afdelingerne og Centralbiblioteket. Man indførte telefoner i samtlige biblioteksafdelinger!

I begyndelsen af 1972 blev Ejnar Høegh alvorligt syg. Hans kone Ruth overtog en stadig større del af arbejdet på sognebiblioteket i Ødsted, og lærer Birgit Petersen overtog ansvaret for skolebiblioteket. Men i endnu næsten ét år bestred han selv posten som ledende deltidsbibliotekar.

I foråret 1973 kom to nye deltidsbibliotekarer på det obligatoriske 14-dages "deltidsbibliotekarkursus". Birgit Petersen fra

Ødsted bibliotek. (Foto: Mogens Bach 1998.)

Ødsted var den ene. På det tidspunkt havde Ejnar Høegh opgivet at fortsætte som leder af sognebibliotekerne i Egtved Kommune. Han havde opbygget et system, hvor Ødsted bibliotek naturligt fungerede som et hovedbibliotek i kommunen, og han havde håbet, at hans afløser også skulle virke her. Han døde kort efter, at Birgit Petersen havde afsluttet sit kursus, men hun var ikke interesseret i at overtage en form for ledelse så kort efter sin tiltrædelse.

I stedet blev man i Undervisnings- og Kulturudvalget enige om at bygge et nyt Hovedbibliotek, og så at ansætte en ny ledende deltidsbibliotekar i en kortere periode, mens man fik formuleret den nye biblioteksstrategi for Egtved Kommune.

Bogmøderne fortsatte imens i næsten uændret form: i Høeghs fravær overtog ledende skolebibliotekar Verner Anderson i en kortere periode ansvaret for de bogmøder, der var fælles for skole- og sognebibliotekerne i Egtved Kommune.

Stillingen som ledende deltidsbibliotekar blev tilbudt én af bogmødets yngste deltagere: sognebibliotekar Erik Møller-Nørgaard fra Nørup Skole. Erik Møller-Nørgaard var samtidig skolebibliotekar i Nørup – og lærer ved Nørup Skole. Han accepterede tilbuddet, men kun på betingelse af, at det var en midlertidig stilling.

En af Erik Møller-Nørgaards første pligter som ledende deltidsbibliotekar var i april 1975 at indvie et nyt bibliotek i Nørup. Det gamle bibliotek i Nørup lå godt gemt på loftet af sognegården. Det var svært for flere af sognets biblioteksbenyttere at komme derop. Og når de kom derop, var der kun ca. 60 kvadratmeter til en bogbestand på godt 13.000 bind. I 1975 blev Nørup bibliotek herefter renoveret som det første i storkommunen. Lokalet flyttede til en central placering i skolens indeområde, og de nye omgivelser var på næsten 200 kvadratmeter.

Sammen med Verner Anderson argumenterede Erik Møller-Nørgaard for, at kommunen burde have en fuldtidsansat leder af folkebibliotekerne.

De timer, Ruth Høegh havde fået tildelt til at fungere som sekretær for sin mand, fulgte med til Nørup, hvor Erik Møller Nørgaard fik mulighed for at ansætte sin kone i seks timer om ugen som sekretær, først og fremmest for bogvalgsmøderne.

Under Ejnar Høeghs sygdom var en meget stor del af de bøger, han havde indkøbt til Ødsted biblioteks "overbygningsfunktion", aldrig blevet registrerede, og hyldelisten var ikke blevet holdt ved lige i et år. Erik Møller-Nørgaard overtog straks ansvaret for at give Birgit Petersen den praktiske træning i biblioteksarbejde, som hun i sagens natur ikke havde nået at få i Ødsted, men klogelig overlod han det til oplandsbibliotekaren på Centralbiblioteket i Vejle, Conny Hvejsel, at få sat skik på bogbestanden i Ødsted.

Et par år senere tog Conny Hvejsel initiativ til at bøgerne fra biblioteket i Randbøldal endeligt blev overflyttet til de afdelinger, der havde hårdest brug for dem. Hele materialebestanden fra Randbøldal var på én gang blevet overflyttet til Vandel Bibliotek, men her havde man i forvejen dårligt plads til alle titlerne, og så var der i øvrigt en meget stor del af de bøger, der kom fra Randbøldal, der i forvejen stod i næsten ubrugte udgaver i Vandel.

Gradvist overtog Erik Møller-Nørgaard alle de arbejdsområder, der havde været Ejnar Høeghs. Bl.a. ansvaret for over for Undervisnings- og Kulturforvaltningen af påpege, at der var

Nørup bibliotek. (Foto: Mogens Bach 1998.)

særdeles trange forhold på mange af kommunens biblioteker. At pladsen var trang de steder, hvor der var fælles bibliotekslokaler for folke- og skolebibliotekerne, var der flere, der påtalte. Men Erik Møller-Nørgaard havde også blik for, at der var fortvivlede biblioteksforhold i Jerlev, hvor skolen var blevet nedlagt i forbindelse med kommunesammenlægningen, og biblioteket derefter havde til huse i et lille, mørkt hjørne hos den lokale installatør.

Alle de nødvendige indberetninger til Bibliotekstilsynet, havde fuldmægtig Ib Sallingboe på Kulturforvaltningen påtaget sig at udføre siden 1970, så her var der i det mindste ét område, hvor bibliotekerne i Egtved Kommune var uberørt af Ejnar Høeghs død.

Til gengæld forgik der konstant i de fire år, Erik Møller-Nørgaard havde ansvaret for bibliotekernes administration, en løbende debat om såvel strukturen i biblioteksvæsenet som om nødvendige om- og tilbygninger af samtlige bibliotekslokaler i Egtved Kommune. Set i tilbageblik må man undre sig over, hvordan Erik Møller-Nørgaard og Verner Anderson har fået tid til at gå ind i alle disse debatter, og hele tiden komme med nye oplæg og beregninger, når man betænker, at de begge havde seks timer om ugen afsat til administration, incl. den tid der skulle bruges til bogvalg!

Verner Anderson og Erik Møller-Nørgaard var flere gange enige om at påpege over for Kommunalbestyrelsen, at Egtved Kommune burde have et heltidsbibliotek: en faguddannet bibliotekar til at lede biblioteksvæsenet. I 1976 kom muligheden: Bibliotekstilsynet afsatte midler i en femårig periode til at hjælpe de nye storkommuners biblioteker til at gå over til heltidsstatus.

Bibliotekstilsynet havde administreret et statsligt fond til bl.a. forsøg og forskning i biblioteksvæsenet. Nu lancerede man den – viste det sig senere – særdeles brugbare ide, at man i en årrække kunne overføre en væsentlig del af disse midler til en "Dispositionsfond", hvorfra kommunerne kunne hente op til 2/3 af den samlede udgiftsforøgelse, overgangen til heltidsbetjening ville betyde i op til tre år.

Det var en idé, der gav genlyd i kommunerne. Over hele lan-

det blev de gamle sognebiblioteker i slutningen af 70'erne og de første år af 80'erne i stort tal omdannet til kommunale folkebiblioteker med faguddannede bibliotekarer i ledelsen. Takket være det lokale pres, var Egtved Kommune med i den allerførste ansøgningsrunde af midler fra Dispostionsfonden, og blev derfor pr. 1. okt. 1977 det femte bibliotek med heltidsstatus i Vejle Amt.

I øvrigt er dispositionsfonds-ideen blevet benyttet flere gange igen senere fra statens side til at hjælpe især mindre kommuner over hurdler i biblioteksudviklingen: i de første år af 1990' erne var dispositionsfondsmidlerne der som guleroden, der skulle hjælpe de mindre kommuners biblioteker til at få indført edb – på det tidspunkt søgte Egtved Kommune to gange, men blev begge gang afvist, fordi vi i grunden med næsten 15.000 indbyggere var for stor en kommune til at få del i disse midler.

Derimod fik vi fuld valuta for en ansøgning der i 1997 hjalp bibliotekerne i kommunen til at blive tilknyttet internettet. Også her var det en central, statslig, pulje, der var igangsætter for ideen.

De ekstramidler, der var tale om i 1977 var mangeartede: Der var ikke tilskud til bygningsudvidelser i denne pulje, men den forøgelse af personalet, et heltidsbiblioteksystem ville medføre lokalt, måtte naturligvis resultere i en forøget personaleudgift. Denne udgift var tilskudsberettiget. Der var helt anderledes krav til materialebestanden og åbningstiden i et heltidsbibliotek end i deltidsbiblioteker, og disse midler berettigede også til tilskud.

Egtved Kommune fik penge for årene 1978, 79 og 80. Thorkild Brunsborg blev i oktober 1977 bedt om at udforme de endelige ansøgningsskemaer. Bevillingen fra staten kom til over en treårig periode at lyde på 1,1 mill. kr. til øgede personale- og materiale- og administrationsudgifter. Det var 66⅔% af den samlede udgiftsforøgelse.

Årene fra 1978-1980 kom til at betyde en saltvandsindsprøjtning af materialebestandene rundt i kommunen. Men benyttelsen af bibliotekerne fulgte i allerhøjeste grad også med: fra et udlånstal på 77.776 bind i 1978 til 132.499 bind i 1980.

Overgangen til heltidsbibliotek

Af Thorkild Brunsborg

I 1977 var Egtved Kommune klar til at overgå til heltidsstatus.

Man indrykkede en annonce der indeholdt to stillingsopslag i de to lokale dagblade og i Bibliotekarforbundets fagblad "Bibliotek 70": Der var dels en stilling som ledende bibliotekar for Egtved Kommune – og denne stilling skulle besættes med en person, der var uddannet fra Danmarks Biblioteksskole, og som skulle arbejde i en fuldtidsstilling. Den anden stilling skulle besættes af en uddannet assistent. Her startede man med en stilling på 20 timer om ugen, men med planer om pr. 1.1.1978 at forhøje det ugentlige timetal til 30 timer.

Der var ikke umiddelbart kamp om bibliotekarstillingen. Annoncerne blev indrykket i maj måned, og ved opslagets udløb i juni 1977 var der indkommet otte ansøgninger. Undervisnings- og Kulturudvalget havde forventet en langt større interesse for sagen.

Til gengæld var der over 70, der søgte stillingen som assistent på kontoret.

Et ansættelsesudvalg bestående af Undervisnings- og Kulturudvalget, den ledende deltidsbibliotekar og den ledende skolebibliotekar besluttede, at man først ville ansætte en biblioteksleder, og derefter lade lederen være behjælpelig ved udvælgelsen af kontorassistenten.

Samtalerne med de ansøgende bibliotekarer blev afholdt i forbindelse med Undervisnings- og Kulturudvalgets ordinære møde i juli 1977. Efter samtaler med tre kandidater, besluttede ansættelsesudvalget at indstille til Kommunalbestyrelsen, at bib-

liotekar Thorkild Brunsborg, Kolding, fik stillingen. Ved samme lejlighed anmodede man Kulturforvaltningen om at udvælge ti af ansøgningerne til kontorstillingen, og sammen med den ansatte leder sørge for, at det samme ansættelsesudvalg fik en snak med de bedste af disse ansøgere.

Thorkild Brunsborg var ansat som udlåns- og kontaktbibliotekar på Kolding Kommunebiblioteker, og han kunne tidligst tiltræde pr. 1. oktober 1977. På denne baggrund var det i særdeles god tid, man havde søgt om kontormedhjælp. Men alle de fem, der blev anmodet om at komme til samtale, indfandt sig. Tre af disse ansøgere havde tidligere arbejdet på et bibliotek, og ansættelsesudvalget var i øvrigt ikke i tvivl: assistent Linda Krog fra Vejen blev valgt enstemmigt. Hun havde tidligere været ansat som sekretær m.v. for den ledende deltidsbibliotekar i Egebjerg Kommune på Fyn.

Herefter kom en travl tid for ekspeditionssekretær Ib Sallingboe: Der var to biblioteker på Egtved Skole, et fællesbibliotek, der blev benyttet som såvel skolebibliotek i skoletiden for de

Bibliotekar Hanne Sørensen ved skranken på biblioteket, Østergade 36, Egtved, 1975. (Privatfoto.)

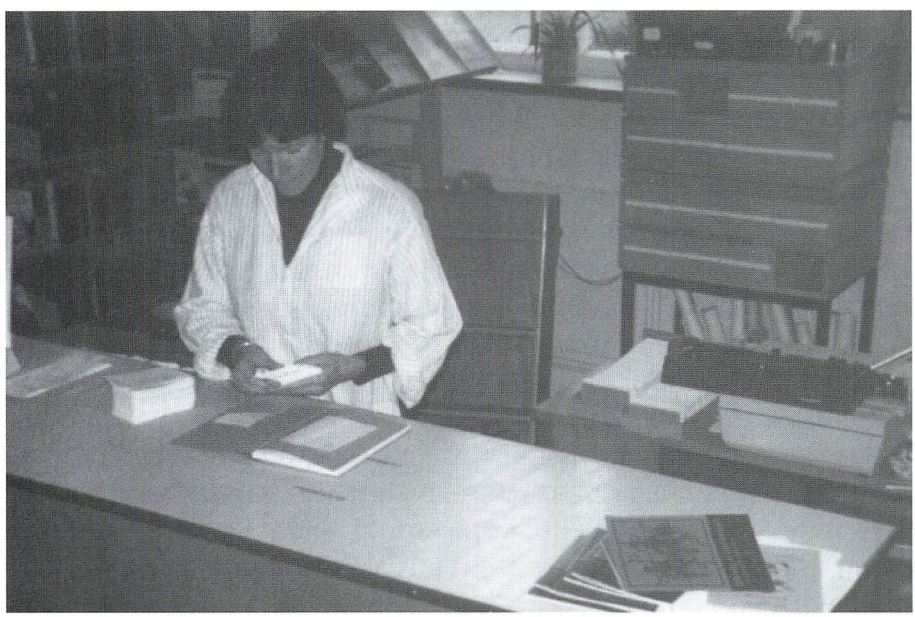

Biblioteket i Østergade 36, Egtved, under nedrivning, januar 1981.
(Foto: Peter Houbak.)

ældste elever som folkebibliotek i en del eftermiddagstimer, og et mere almindeligt skolebibliotek, der var beliggende i et tidligere klasseværelse. Problemet med dette "rene" skolebibliotek var, at det var for lille til at kunne rumme samlinger til både store og små elever. Derfor havde man inddraget en forhenværende lærerbolig til "fællesbiblioteket".

Fællesbiblioteket var i øvrigt heller ikke stort nok til denne funktion. Allerede i 1977 var der to "bogmagasiner" anbragt dels i kælderen (med egen indgang og egen nøgle!) og et "tidsskriftmagasin" i et køkkenrum, der havde tilhørt en lejer i bygningen.

Men hvor skulle man anbringe en fuldtidsansat bibliotekar og en sekretær? Egtved Biblioteks samlede personale bestod på dette tidspunkt af deltidsbibliotekar Hanne Sørensen, der var ansat med 16 timer om ugen, 47 uger om året. De tolv af timerne var der udlånsvagter at passe, resten af tiden gik med oprydning i bibliotekslokalet (bogopsætning, ajourføring af hyldelisten og lign.) og deltagelse i et bogvalgsmøde på Ødsted Skole hver fjortende dag.

Der var intet kontor. Hanne Sørensen havde et antal skuffer bagest i skranken, og de bogvalgslister, hun skulle indkøbe bøger efter, tog hun med hjem, når hun skulle forberede deltagelse i møderne i Ødsted. Erik Møller Nørgaard var tildelt kontortimer til sin stilling som ledende deltidsbibliotekar, men han rådede heller ikke over andre kontorfaciliteter, end dem han havde på selve biblioteket på Nørup Skole. De kontortimer, der på dette tidspunkt var bevilget til systemet, blev afviklede dels ved bogmøderne, dels ved Møller Nørgaards eget skrivebord hjemme i Randbøldal.

Løsningen blev en af kommunens lærerboliger. Lige ved siden af biblioteket, der lå på Østergade nr. 36, lå en dobbeltbolig. Der var ikke længere så megen interesse fra læreres side i at bo i boliger, de lejede af kommunen, så den ene af boligerne i Østergade 38 blev inddraget til bibliotekskontor. Det var på mange måder ideelt: det lå ved siden af bibliotekslokalet, og der blev allerede d. 2. august oprettet en telefonomstilling, så man kunne ringe og komme i kontakt med såvel bibliotekets kontor som udlånslokalet. Til fordelene hørte desuden, at der var ca. 180 kvadratmeter kontorlokaler (mod kun ca. 88 kvadratmeter udlånslokale), men til ulemperne skal så føjes, at kontoret var i tre etager.

Ib Sallingboe sørgede for, at lokalerne var rengjorte og i orden d. 1. okt. 1977. Og at det var tæpper på gulvene. Men meget fornuftigt erkendte han, at han ikke anede, hvad et bibliotekskontor havde brug for, så derfor aftalte han med Thorkild Brunsborg, at bibliotekspersonalet selv ville sørge for, at det nødvendige inventar blev anskaffet .

Det var naturligt at tage Linda Krog med på råd fra starten, så i tidsrummet mellem d. 1. september og d. 1. oktober 1977 fandt der en del mærkværdige transaktioner sted: Niels Enggaard fra "Facit Kontorforsyning" modtog bestilling på to skriveborde, to skrivebordsstole, to skrivemaskiner, én regnemaskine og diverse småting af kontaktbibliotekar Thorkild Brunsborg, Kolding, til levering i en lærerbolig i Egtved by inden fredag d. 1. oktober.

Enggaard var en erfaren forretningsindehaver, så der var ikke meget, der kunne slå ham ud af stilen. I grunden havde han

kun ét problem med disse ordrer – hvoraf et par også kom fra en sekretær i Vejen – hvem skulle han skrive fakturaen ud til?

Han faldt i øvrigt helt til ro, da han hørte, at han kunne hente nøglen til huset på rådhuset i Egtved, og at det var en ekspeditionssekretær i Undervisnings- og Kulturforvaltningen, der skulle have fakturaen tilsendt.

Det var lidt af en tilfældighed, der resulterede i, at de første inventarordrer blev placeret hos "Facit", der havde afdelinger i såvel Vejle som Kolding, men det blev et stort held, at have en så professionel og hurtig forretningsforbindelse fra starten. Niels Enggaard satte så tydeligt et aftryk på biblioteket i Egtved fra starten, at det kan ses mere end tyve år senere.

Men der var andre, der handlede i blind tillid til, at man ikke ville snyde dem med telefoniske bestillinger. Thorkild Brunsborg havde fået at vide, at man forventede, at Egtved Kommunes Biblioteksvæsen fra d. 1. okt. 1977 skulle være selvforsynende på biblioteksområdet. Altså skulle bogvalget kunne foretages og klargøres lokalt fra samme dag, som lederen og assistenten tiltrådte.

Som udlånsbibliotekar er man klar over, at der udkommer ugentlige fortegnelser over, hvad der udkommer i Danmark. Men hvem der udgiver disse fortegnelser, hvad de hedder og hvor de købes bekymrer man sig ikke om: den slags har man bibliotekets "Tekniske afdeling" til at klare. Og hvordan man bærer sig ad med at få indkøbt de bøger, der udkommer, og få klargjort bøgerne til biblioteksudlån, når først de er indkøbt. Ja, det er vel også den slags man har et "kontor" til.

Nu var "kontoret" Linda Krog. Hun kendte fra sin tid på Fyn en del indkøbsvejledninger. Men derudover var Thorkild Brunsborg så heldig, at Kolding Kommunebiblioteker havde et velfungerende sekretariat og en meget hjælpsom Teknisk afdeling. Alle var villige til at hjælpe den kollega, der skulle ud og "bryde ny jord". Der kom lister over abonnementer, der skulle tegnes og adresser og telefonnumre på, hvor de kunne tegnes. Læsesalen i Kolding kom med forslag til hvilke aviser og tidsskrifter, der burde tegnes abonnement på, og hvordan dette kunne ske i praksis, og andre hjalp med ideer til kardex'er, rabatordninger og meget andet.

Gode råd skal naturligvis følges, så igen blev der ringet til Indbindingscentralen, Bibliotekscentralen, "Det Danske Bogmarked" og mange andre leverandører. Ringet fra Kolding Bibliotek, om varer der skulle leveres til adressen Østergade 38 i Egtved – og forhåbentlig betales af Egtved Kommune.

Betalingen var der i øvrigt ikke de store problemer med. Allerede i forbindelse med ansættelsessamtalen i juni, havde skoledirektør N.P. Jensen anmodet Thorkild Brunsborg om at lave et revideret budgetforslag for resten af året 1977 , og et budgetforslag for årene 1978, 1979 og 1980.

Det var vigtigt at få budgetterne på plads fra starten, for Egtved Kommune havde samtidig med, at man besluttede at gå over til "heltidsstatus", besluttet at søge tilskud fra den Udviklingsfond, der gav tilskud på op til 66% af de udgifter der var forbundet med et skift fra deltidsbibliotek til heltidsbibliotek.

Disse budgetter skulle naturligvis være vedtaget sammen med det samlede kommunale budget. Ved samme lejlighed fik man så revideret budgettet for resten af året 1977/78 og de tre følgende budgetår.

Så pengene var til stede, da ordrerne på seddelfortegnelser og lignende blev afgivet. Men faktisk blev de afgivet af en person, der endnu ikke var ansat i kommunen.

Linda Krog og Thorkild Brunsborg mødte op på Rådhuset i Egtved fredag d. 1. oktober, og blev her vist rundt af Ib Sallingboe, og præsenteret for borgmesteren, viceborgmesteren, kommunaldirektøren m.v. Herefter gik turen til bibliotekets nye kontor på Østergade 38. Hvor der stod et par skriveborde med skrivemaskiner og skrivebordsstole – og intet andet!

Til gengæld var der post! De nytegnede abonnementer havde fundet vej til adressen, også selv om den endnu ikke var befolket.

Biblioteksbygningerne

Af Thorkild Brunsborg

Den næste uge gik med at se biblioteker. Og bibliotekarer! Erik Møller Nørgaard havde fået en uges orlov fra lærerarbejdet på Nørup Skole, til at vise Linda Krog og Thorkild Brunsborg faciliteterne.

Det blev en overvældende tur. Men i hvert tilfælde benyttede alle ansatte ved de otte biblioteker lejligheden til at få hilst på de nyankomne. Og det blev besluttet, at oktobers bogmøde skulle afholdes på Nørup Bibliotek, og med Erik Møller Nørgaard som mødeleder. På den måde var der vundet én ekstra måned, til at få alle de nye rutiner ind i en fornuftig gænge fra begyndelsen.

Og arbejdsopgaver var der nok af fra starten: Ud over bogvalget, var der hele tre byggesager, der var ved at gå i gang. Byggeriet af det nye hovedbibliotek i Egtved, der var fastsat til at hedde "Centralbiblioteket", fordi det skulle danne center for kommunens øvrige biblioteksafdelinger, samt ombygninger af bibliotekslokalerne i Ø. Starup og Ødsted.

I øvrigt var det første byggemøde, der blev afholdt efter overgangen til heltidsstatus, et møde på skolen i Vandel.

I efteråret 1977 var Egtved Kommune ved at forberede en mindre ombygning på Vandel Skole. Ved denne lejlighed blev der taget højde for, at den samling, der senere blev til Egnsmuseet skulle have mulighed for at blive præsenteret for publikum. Dette medførte for den studiekreds, der var i færd med at forberede bogen "Randbøl Sogns Historie", at de ikke længere kunne benytte Vandel bibliotek som base. Derfor foreslog studiekredsen, der lededes af skoleinspektør Thomas Thomsen, at man her og nu benyttede sig af muligheden for at flytte biblioteket til

større og lysere lokaler på den anden side af skolens gymnastiksal. Ledende skolebibliotekar Verner Anderson støttede ideen varmt, og de tegninger, der var blevet fremstillet, var særdeles tiltalende.

Tegningerne kom på bordet adskillige gange i årenes løb. Men der blev ikke tale om nogen forbedringer af Vandel Bibliotek før i 1981. Da blev der opført en isoleringsmur, der skulle adskille biblioteksloka1et fra skolens gangareal, og biblioteksloka1et blev udvidet med 10 kvadratmeter fordi skolens ledelse fandt et andet sted at have pædagogisk værksted. En egentlig biblioteksudvidelse kom først i 1995. Og da var det helt andre tegninger, der kom på bordet. Men resultatet var stadigt smukt og lyst.

Fra oktober 1977 blev der med jævnere mellemrum afholdt møder om "den nødvendige udvidelse" af Vandel Bibliotek.

Der kom derimod straks gang i ombygningen af Ø. Starup Bibliotek. Og efter et par måneder, blev der også realiteter bag ombygningsplanerne i Ødsted. Begge steder var det overgangen til heltidsstatus, der var den direkte igangsætter, men ombygningerne var nødvendige også af andre grunde: De biblioteksloka1er, der fungerede som skole- og folkebiblioteker var reelt utilgængelige for folkebibliotekernes benyttere. Der var begge steder tale om ét klasseværelse, og begge steder var adgangen op ad trapper, som ældre eller gangbesværede mennesker ikke let kunne forcere.

I Ødsted lå biblioteket i lokaler på under 80 kvadratmeter, ovenpå gymnastiksalen. Det betød, at eventuelle benyttere skulle op ad hele to trapper, og i hvert tilfælde den sidste var svær at finde for ikke-stedkendte.

På skolebiblioteksside n var der ligeledes aktivitet. Biblioteket ved Egtved Skole blev i 1981 forøget med et nybygget lokale, så det samlede biblioteksareal på én gang blev fordoblet. Der var to fordele for skolen ved denne ombygning ud over det smukke byggeri: For det første kunne man nu have alle skolens elever på besøg i det samme bibliotek. Der var simpelthen plads til materialer til de store elever også. For det andet var man så forudseende at sætte alle reoler på hjul, så lokalet den dag i dag flittigt benyttes også uden for skoletiden: når reolerne rulles ind

til væggen, er det ét af kommunens bedste studiekredslokaler, der ligger her.

Tilbage i 1977 var man fra politisk hold optaget af at finde et sted at placere det nye bibliotek i Egtved, og at finde ud af, hvad biblioteket skulle hedde. Navnet var et problem: Formanden og næstformanden for Undervisnings- og Kulturudvalget var rørende enige om, at man ikke ville have et "hovedbibliotek". For alle bibliotekerne i de gamle sogne skulle fortsætte, og ikke bare med uformindsket styrke. Den nye biblioteksinvestering skulle ifølge formanden, Kristian Nielsen fra Fredsted, komme alle kommunens biblioteker til gode, så man fik et forbedret bibliotekstilbud overalt i kommunen samtidigt. Altså var "Hovedbibliotek" ikke navnet.

Det var imidlertid en forudsætning for byggeriet af et nyt bibliotek, at alle kontorfunktioner for folke- og skolebibliotekerne i Egtved Kommune skulle foretages her. Naturligvis skulle der også tilknyttes et udlånslokale for Egtved Sogn, men det var kontorfunktionerne, der var det centrale.

Altså enedes man om, at da såvel Kolding som Vejle havde haft et Centralbibliotek, måtte det naturligvis være navnet. Det centrale sted, hvor kontorfunktionerne udførtes. Det blev samtidig foreslået i Undervisnings- og Kulturudvalget, at man kunne bygge huset i Vingsted, nemlig midt i kommunen. Ideen havde en del medvind i starten, men den faldt, da det blev klart, at der under alle omstændigheder måtte bygges et nyt udlånslokale i Egtved by. Lokalerne på Østergade 36 skulle ganske enkelt jævnes med jorden – det ville være alt for dyrt at restaurere dette lokale tilstrækkeligt til, at det kunne anvendes som arbejdsplads fortsat. I øvrigt ønskede Egtved Skole også at disponere over den grund, hvorpå Egtved Bibliotek lå. Biblioteksloka1et blev nedrevet i 1981.

Men i biblioteksammenhæng er "Centralbibliotek" et entydigt begreb, og der kunne i 1977 kun være ét pr. amt. Mange ideer kom på bordet. Til sidst hentede Verner Anderson begrebet "Basisbibliotek" ind fra skolebiblioteksverdenen. Og det vandt øjeblikkelig genklang. Så fra biblioteket på Aftensang stod klar i september 1979 og til september 1997 hed det "Egtved Kommunes Basisbibliotek". Det gav udlånspersonalet problemer i alle

årene. Nye lånere kom lidt tøvende ind og spurgte, om det var et folkebibliotek, og om det var frit tilgængeligt, når det nu hed "basisbibliotek". Næste spørgsmål var hver eneste gang: hvad er så et "basisbibliotek"?

Det spørgsmål var straks vanskeligere at svare på, men standard blev at svare, at hos os er et basisbibliotek det sted i kommunen, som alle de andre biblioteksafdelinger sender deres bestillinger til.

I 1997 besluttede Biblioteksudvalget så, at fremover skulle Egtved Bibliotek hedde "Egtved Bibliotek". Slet og ret. Og navneforvirring giver dette ikke anledning til. Heller ikke funktionsforvirring. De tyve år har tydeliggjort, hvem der laver hvad, internt i systemet og i forhold til benytterne og leverandører af enhver art.

I 1977 var Skolekommissionen i Egtved Kommune det sted, hvor skolebyggesager blev startet.

Den almindelige arbejdsgang var, at byggesager blev behandlet i Skolekommissionen, inden de blev vedtaget politisk, og gik sagen igennem i Økonomiudvalg og Kommunalbestyrelse, kom den så via Undervisnings- og Kulturudvalget tilbage til Skolekommissionen, hvor man herefter nedsatte et "skolebyggeudvalg" til at følge de enkelte byggesager sammen med Udvalget for Fast Ejendom.

Byggesagerne på Ødsted og Ø. Starup Biblioteker var helt regulære sager i denne forbindelse: Der blev hvert sted nedsat et byggeudvalg, der i disse sager supplerede sig med den ledende bibliotekar for at tilgodese Folkebibliotekets interesser i sagerne.

Det var samme model, der blev anvendt ved opførelsen af Basisbiblioteket: Biblioteksbyggeudvalget fik formanden for Udvalget for Fast Ejendom, Jørgen Jensen, Ødsted, som formand. Næstformand blev formanden for Skolekommissionen, Valdemar Emery, Bredsten.

I alt var der fem medlemmer af biblioteksbyggeudvalget, hvor den ledende bibliotekar desuden fungerede som sekretær.

Biblioteksbyggeudvalgets første beslutning var hurtigt truffet: Egtved Kommune havde i disse år et meget tæt samarbejde med arkitektfirmaet Benny Christensen fra Vejle. Allerede inden man havde ansat den nye biblioteksleder, havde man besluttet,

at dette firma skulle tegne bygningerne, ligesom det havde tegnet skoler, haller og meget andet i kommunen.

Derefter kom diskussionerne om, hvor i Egtved by biblioteket skulle bygges. Centrum blev fremhævet flere gange, men til slut enedes man om, at huset skulle bygges ved siden af rådhuset. Så kunne de to bygninger forbindes med en muret gang, der samtidig kunne anvendes til udstillingsformål, og man kunne opføre en større sal med plads til ca. 100 mennesker midt mellem rådhus og bibliotek. Dette forslag blev vedtaget – og er aldrig ændret (!) – men det løste ikke problemet:

Kommunalbestyrelsesmedlemmer fra Egtved by mente, at biblioteket skulle ligge mellem Rådhuset og centrum, medlemmer fra andre dele af kommunen ville have biblioteket nærmere omfartsvejen. Her tog man imidlertid den nyansatte biblioteksleder med på råd, så det var med henvisning til de "mange strøgkunder" (!) at biblioteket blev placeret på Aftensang. Det ville formodentlig have været helt ligegyldigt, hvilken placering, man havde valgt, men i 1990'erne gik Aftensang hen og blev et meget centralt placeret sted i Egtved by, da Overgårdsvej blev anlagt og med imponerende hast blev det største beboelseskvarter i byen.

Basisbiblioteket fik en særdeles lang tilblivelseshistorie, og flere håndværksmestre fik økonomiske vanskeligheder i forbindelse med opførelsen. Byggeriet startede d. 5. november 1978 med at mureren gik i gang med at fjerne overfladejorden. D. 8. november satte det ind med sne og frost, og derefter var vinteren 1978/79 i gang. Faktisk skete der stort set ikke mere med byggeriet før i marts 1979. Vinteren 1978/79 var én de koldeste her i landet. Det var en af de vintre, der naturligvis måtte koste håndværkerfirmaer dyrt, når tilbud gives ved licitationen på fast pris og tid.

Håndværkerproblemer var tydelige i selve byggeperioden: pludselig var en lokal maler ved at færdiggøre det arbejde, et firma fra en større by i nærheden havde påbegyndt. Og fliserne rundt om huset blev lagt i stor hast, da firmaet, der skulle lægge dem ikke eksisterede længere. Der var flere af den slags situationer. På langt sigt betød de desværre, at de første tyve år af husets historie alle har været præget af regn gennem taget, lokaler der

Egtved bibliotek. Indvielse 17. september 1979. (Privatfoto.)

ikke kunne varmes højere op end 14 grader celsius om vinteren og som blev endog særdeles varme om sommeren. I eftersommeren 1998 – kun tyve år efter opførelsen – har hele tagkonstruktionen måttet skiftes, og inden den tid har der været udskiftninger af varmekedler, ventilationsanlæg osv. osv.

Men det var et særdeles godt indrettet hus fra starten. Arkitekttegnestuen satte en mand på indretningsarbejdet – arkitekt Marker – der arbejdede særdeles godt sammen med bibliotekspersonalet. Forår og sommer 1978 var der en hektisk mødeaktivitet om ganglinjer, indretningsdetaljer, farver og inventar. Da arkitekterne begyndte at tegne selve bygningen blev tegningerne forelagt Bibliotekstilsynet – dette var gældende lov helt op til 1983 – og projektet fik mange roser med på vejen. Som "fase 1". For det var klart, at mellemgangen mellem Rådhuset og biblioteket blev der ikke råd til i første omgang, og salen til ca. 100 mennesker heller ikke. Det var så tænkt som fase 2 ...

Fase 1 var på 850 kvadratmeter udvendige mål, en udlånssal

på ca. 350 kvadratmeter og resten af arealet indvendigt delt ligeligt mellem en kontorfløj og en mødefløj med "Lokalhistorisk Arkiv". Desuden var der ca. 50 kvadratmeter kælder, dels til teknikrum dels til magasin.

Det må også siges, at huset har fungeret fuldt ud tilfredsstillende i de første tyve år, bortset fra de udvendige fejl og mangler. Som funktionsdygtigt hus har det hele tiden haft et præg af, at samarbejdet mellem arkitekt og personale var så fint i indretningsfasen.

Vinterens plage for håndværkere og bygherre blev afløst af en hektisk aktivitet. Bygningen blev rejst på rekordtid, og ved rejsegildet i begyndelsen af juni var der kun lovord. Selve bygningen skulle afleveres d. 31. august, så i sommeren 1979 var der en del håndværkere, der måtte arbejde hektisk på det nye hus.

Biblioteksspersonalet blev heller ikke sparet. Der var enighed om, at man ikke ville overlade til flyttemænd at flytte materialerne fra det gamle bibliotek i Østergade og de efterhånden tre magasiner, biblioteket rådede over. Personalet ville selv indrette huset, så de rigtige materialer kom på de rigtige hylder i den rigtige rækkefølge.

I løbet af byggeperioden var personaletallet i øvrigt vokset fra fire ansatte til syv: da Egtved Kommune fra 1. oktober 1977 havde overtaget al arbejdet med selv at vælge, indkøbe og klargøre biblioteksmaterialer fra Centralbiblioteket i Vejle, gik det op for den ledende skolebibliotekar Verner Anderson, at der ikke var afsat kontortimer i det nye folkebibliotek til indkøb m.v af materialer til skolebiblioteket. Han fik derfor overtalt Undervisnings- og Kulturudvalget til at bevilge ham 15 sekretærtimer pr. uge. Og da han ikke selv rådede over kontorplads, blev sekretæren naturligvis placeret på bibliotekernes fælles kontor.

Samtidig var det en forudsætning i de planer, der var lavet for overgangen til heltidsstatus, at en stilling som ledende børnebibliotekar skulle opslåes allerede i 1978.

Den tredje personaleudvidelse skete på opfordring fra Socialforvaltningen. Man havde en revalident, man havde stor tillid til. Og da biblioteket samtidig manglede en person, der kunne foretage lettere bogindbindinger og -reparationer, gik denne kabale op.

Den ottende ansatte var bibliotekets rengøringsassistent. Men hun kunne ikke deltage i selve flytningen, da hun samtidig var rengøringsassistent på Egtved Skole.

Der var afsat fjorten dage til at flytte i. Undervisnings- og Kulturudvalget havde besluttet, at huset skulle indvies d. 17. september 1978. Derefter blev der lukket for udlån i tiden fra d. 1. til d. 15. august. I den periode skulle hylderne tømmes i det gamle bibliotek, bøgerne køres i transportkasser – à 48 kg! – til det nye udlånslokale og sættes op på de rigtige steder.

På det tidspunkt havde biblioteket en lille hvid Reanult 4. Dette var endnu én af konsekvenserne af Kommunalbestyrelsens beslutning om, at der skulle opretholdes én biblioteksafdeling i hver af de gamle sogne: når de nyindkøbte materialer nu blev klargjort og distribueret fra Østergade i Egtved havde man tre muligheder: man kunne sende alle ny materialer til de øvrige afdelinger med posten, give kørepenge til en ansat, så vedkommende kunne aflevere materialerne i egen bil eller man kunne indkøbe en bil til biblioteksvæsenet.

Kommunalbestyrelsen valgte den anden udvej. Og i et par måneder kørte en bibliotekar fra Egtved by rundt til de øvrige afdelinger i egen bil. Men bøger er tunge så efter to måneders rundture brækkede hun en foraksel i sin bil. Og Egtved Kommune måtte selvsagt betale reparationen.

På det næste møde i Undervisnings- og Kulturudvalget blev det besluttet at indstille til Kommunalbestyrelsen, at biblioteket fik bevilget en tjenestebil.

Her kom så forløberen for den store succes, bibliotekerne senere fik med en kommunal postordning.

I forbindelse med flytningen blev de ansatte delt i et "tømmehold" og et "opsætningshold", og overbibliotekaren kørte samtlige kasser fra det ene sted til det andet. Allerede inden arbejdet var rigtigt i gang fik "tømmeholdet" problemer: det største depot, der rummede en del af den faglitteratur, der var mest værdifuld, havde været opbevaret i en alt for fugtig kælder. Resultat: der var mug på bøgernes omslag. Selve siderne inde i bøgerne var der intet galt med, men man var parat til at kassere hele depotet, selvom det ville resultere i en ynkelig startsamling i det nye udlånslokale.

Ved et tilfælde fik en af de erfarne bibliotekarer i Kolding dette at vide samme aften som mugangrebet var blevet konstateret. Og det var et problem, man tidligere havde kendt til i Kolding, så hun vidste præcist, hvordan det skulle klares: bøgerne skulle vaskes med en fugtig klud, der var vredet op i en blanding af glycerin og lunkent vand. Men det skulle gøres så forsigtigt, at man ikke kom til at gøre siderne i bøgerne fugtige.

Der blev gjort store øjne i Egtved de næste dage. Først til at gnide øjnene var næstformanden i Biblioteksbyggeudvalget, farmaceut Valdemar Emery, der på det tidspunkt var forretningsfører på Egtved Apotek. Da et par af bibliotekets ansatte kom for at købe fem liter glycerin i flydende form, krævede det en vis overtalelse, inden han i det hele taget ville sælge det. Apoteket lå ikke inde med så stor en beholdning, så det blev til et par små flasker i første omgang, hvorefter hr. Emery selv kom dagen efter med resten af ordren – og lige for at sikre sig, at personalet ikke var ved at tage forskud på glæderne ved at jævne huset med jorden ...

Ødsted bibliotek. (Foto: Mogens Bach 1998.)

Andre af byens indbyggere nød showet på en helt anden måde. Begyndelsen af august 1979 var lige så varm og tør, som vinteren havde været kold og snerig. Så bibliotekets "tømmehold" stod udenfor Østergade 36 og vaskede bøgerne. Som man sagde ude i byen: Enkeltvist! Og i varmt vand!

Hvorefter bøgerne naturligvis – også enkeltvist – blev lagt til tørre, åbnede og med bogryggene opad. Det var lidt af et tilløbsstykke i Egtved og omegn ...

Til gengæld er det en erfaring, det er værd at gemme på: Mug på biblioteksbind kan vaskes væk med vand og glycerin. Og den værdifulde samling, Ejnar Høegh i sin tid havde købt til hovedbiblioteket i Ødsted, kom med over i Egtved Kommunes nye Basisbibliotek.

Personalet flyttede selv alle bøgerne i fyldte transportkasser. Da det hele stod på hylderne i Basisbiblioteket, blev det særdeles omhyggeligt beregnet, at der var flyttet 68.2 tons bøger!

Moderne tider

Af Thorkild Brunsborg

Siden 1977 har Egtved Kommunes Biblioteksvæsen hvert år lavet en fyldig årsberetning til Kommunalbestyrelsen og pressen.

"Folkebibliotekets virksomhed 1.1.-31.12.1983" indledes således:

> Efter tretten års tilløb vedtog Folketinget d. 8. juni 1983 en ny Biblioteksloy. Den gamle dateredes tilbage til 1964, og planen var dengang, at loven skulle revideres i 1970.
>
> I tidsrummet 1969-1982 blev der fremlagt seks forslag til ny lovgivning på biblioteksområdet. De tre har været særdeles seriøse, men ingen af disse forslag nåede frem til en endelig tredjebehandling i Folketinget, skønt udredningsarbejdet i Biblioteksloykommissionen i årene 1976-80 var af et usædvanligt omfang.

"Et usædvanligt omfang" kan ikke siges af være en overdrivelse: Biblioteksloykommissionen barslede selv med en betænkning, men det var først og fremmest de nedsatte specialudvalg, der fremlagde synspunkter: I alt var der nedsat otte specialkommissioner, der skulle gennemgå alle sider af arbejdet i de danske skole-, forsknings- og folkebiblioteker. Og hver specialkommission udgav deres betænkning, omhyggeligt med flertalsindstillinger og mindretalsudtalelser. Der blev helt præcist udgivet 1222 tekstsider om dansk biblioteksvæsen fra 1978-1979.

Folkebibliotekernes forhold var selvsagt belyst i stort set alle specialkommissionsbetænkninger, men tre bind var specielt helliget folkebibliotekerne:

·Bind 5: Folkebibliotekernes administration og struktur
·Bind 6: Folkebibliotekernes målsætning og opgaver
·Bind 7: Folkebibliotekernes arbejdsmetoder og driftsøkonomiske forhold.

Her var tilsammen 515 velgennemtænkte sider om, hvad folkebibliotekerne burde være og foretage sig.

Biblioteksskommissionen blev nedsat i midten af 70'erne. I de år gik det – med et senere udtryk – ufatteligt godt. Danmark blev rigere dag for dag, troede alle. Og der var politisk vilje og lyst til at udnytte denne stigende velstand bl.a. til bibliotekernes bedste. Danmarks statsminister var selv én af folkebibliotekernes venner. Hans foredrag om, hvad biblioteket havde betydet for ham, i hans periode som vajsenhusbarn, "gik lige ind" i bibliotekskredse, men gav også en velvilje, som Danmarks Biblioteksforening udnyttede på fornuftig vis til at holde bibliotekerne på den politiske dagsorden.

I kommunerne var der også opmærksomhed omkring dette emne: i en meget lang række af de nydannede storkommuner i landdistrikter fik man i disse år for første gang en biblioteksservice, der var baseret på den faglige kompetence, en faguddannelse kan videregive. De nye "heltidsbiblioteker" ligefremt skød op af jorden i disse år – og bogsalget steg konstant.

Det var samtidig en periode med politisk turbulens. Biblioteksskommissionen var sammensat af fagfolk fra forsknings-, folke- og skolebibliotekerne, foruden medlemmer fra Kulturministeriet og Undervisningsministeriet og – vigtigst af alle: Kommunernes Landsforening. Men kommissionen så aldrig sine forslag blive realitetsforhandlede i Folketinget. Først kom en valgkamp og et folketingsvalg i vejen, og et halvt år senere gik den regering, der havde nedsat kommissionen af uden at udskrive nyvalg. Den nye regering lavede en forholdsvis hurtig revision af 1964-loven, og lod i øvrigt det større revisionsarbejde ligge til senere behandling.

Men derfor var Biblioteksskommissionens enorme arbejde naturligvis ikke spildt. For folkebibliotekernes finansiering fik det én umiddelbar konsekvens. Kommunernes Landsforening havde ført det store ord i kommissionen, og deres indstilling om,

at staten skulle ud af detajlstyringen af de enkelte folkebiblioteker blev ført ud i livet straks i den nye lov. Hidtil havde staten refunderet 19,35% af folkebiblioteksudgifterne og 14,5% af udgifterne til skolebiblioteker. Fremover skulle statens tilskud til kommunal biblioteksdrift indgå i det almindelige bloktilskud fra staten til kommunerne. For Egtved Kommune betød dette i øvrigt en pæn merindtægt på ca. 79.000 kr., da Egtved Kommunes udgifter til biblioteksvæsen pr. indbygger var et godt stykke under landsgennemsnittet.

Bibliotekskommissionen havde også kæmpet hårdt for, at "kommunal information" blev en offentlig forpligtelse. Også dette gik lige over i den nye bibliotekslov. Faktisk så fremhævet, at stk. to i lovens formålsparagraf kom til at lyde: "Folkebibliotekerne skal formidle kommunal og statslig information og information om samfundsforhold i øvrigt".

I Egtved Kommune blev dette fulgt op straks: allerede ved budgetforhandlingerne i efteråret 1983 blev der afsat 5 bibliotekartimer ugentligt på budgettet til formidling af "offentlig information".

Men arbejdet i bibliotekerne blev selvsagt også påvirket på anden vis af kommisssionsarbejdet, selvom det ikke førte til lovgivning. Alene det, at bibliotekerne i så lang tid havde været på den politiske dagsorden, og landet havde fået en lang række nye selvstændige biblioteksenheder betød, at dagligdagen i de enkelte biblioteker ændredes i årene fra 1977 til 1982.

Kontorfunktionen var i første omgang tydeligst: Som omtalt havde Centralbibliotekerne tidligere afholdt materialevalget og indkøbt og klargjort materialerne til områdets biblioteker. Det flyttede nu ud i de enkelte kommuner, hvor bibliotekerne fik deres egne kontorer. Udgifterne ved dette var til at overse: man havde i forvejen betalt Centralbibliotekerne for at yde denne service. Men de fleste biblioteker udnyttede nu også den nye kontorafdelinger til at få rykket andre opgaver hjem i kommunen.

I Egtved Kommune betød det f. eks. at den lokale boghandler et års tid efter oprettelsen af heltidsbiblioteket blev "samhandelsberettiget" (svingede fra en kioskfunktion til at få de nye bøger i udvalg fra forlagene), og biblioteket oprettede en afdeling – på et tidspunkt bemandet med hele tre ansatte – til at lave

lettere indbinding og reparationer af bøger. Slutningen af 70'erne var den periode, hvor begrebet "langtidsledige" dukkede op i danskernes tankegang. Og disse langtidsledige blev i de næste femten år i høj grad beskæftigede i de kommunale forvaltninger - ikke mindst på landets folkebiblioteker. Fra 1978 til 1993 var der konstant to eller tre "langtidsledige" medarbejdere beskæftiget ved Egtved Kommunes Biblioteker.

Folkeuniversitetet i Egtved Kommune havde i midten af halvfjerdserne puslet med tanken om at oprette et "Kulturelt Samråd", der dels kunne fungere som en form for et sekretariat for kommunes ca. 200 foreninger, dels selv kunne stå som arrangør af arrangementer, der var for store, til at de enkelte foreninger selv kunne magte opgaven. Egnsspil, der kunne aktivere op til 150 deltagere på og bag scenen, var der næsten færdige planer om at arrangere ved hjælp af en paraplyorganisation.

Da biblioteket oprettede et kontor, og man samtidig fik en bibliotekar, der havde virket sammen med et tilsvarende samvirke tidligere, var det helt oplagt at udnytte bibliotekets muligheder for at få planerne ført ud i livet, så fra oktober 77 til marts 78 var Egtved Bibliotek hjemsted for den gruppe, der stiftede "Kulturelt Samvirke i Egtved Kommune", og i de første ti år af samvirkets særdeles aktive liv, var biblioteket også sekretariat.

I Bibliotekskommissionen var der mange tanker fremme om, hvor væsentlig edb-udnyttelsen ville blive for danske biblioteker i en ikke fjern fremtid. Der var ikke mange af disse tanker, der bundfældede sig dybt endnu, men én ting stod lysende klart for såvel ledende skolebibliotekar Verner Anderson som overbibliotekar Thorkild Brunsborg: der måtte snarest muligt opbygges fælleshyldelister.

Bibliotekerne i Egtved Kommune havde alle hyldelister. Såvel folkebiblioteksafdelingerne som skolebibliotekerne. Disse hyldelister havde de enkelte sogne- og skolebibliotekarer selv vedligeholdt, og de var med jævnere mellemrum blevet ajourført af Centralbibliotekernes personale. De var – med Verner Andersons ord "i en rimelig og fornuftig" stand. Men det stod klart nu, at på et eller andet tidspunkt ville edb-udviklingen kræve, at de ansatte vidste præcist hvilke materialer, man rådede over i hele kommunen. Og da der nu var et fælles kontor, var det

oplagt, at opstille disse fælleshyldelister her. Samtidig var det en periode, hvor det var let at få arbejdskraft: man opstillede et projekt, og derefter fik man en projektmedarbejder stillet til rådighed, betalt over arbejdsløshedsbekæmpelsesmidler.

På denne måde, blev den anden bibliotekar, der blev ansat i Egtved Kommune en projektmedarbejder, der i løbet af ni måneder brugte sin bibliotekariske erfaring til at opbygge to fælleshyldelister: en for folkebiblioteket og en for skolebibliotekerne.

Det næste skridt blev endnu større: ved hjælp af nye projektmidler blev der opbygget et publikumskartotek i Egtved over "Basisbibliotekets" materialer. En hyldeliste er en fortegnelse, der kan anvendes af personalet: til hver bog findes der ét og kun ét kort. En entydig identifikation. Og kortene står opstillet i helt den samme orden som bøgerne står på hylderne: En fagbog har sin placering i faglitteraturen i den "decimalklasse-gruppe", bogen er katalogiseret under, en roman har sin placering på hylderne for skønlitteratur under forfatterens efternavn. Det er nemt, enkelt og bekvemt. Og sådan står kortene også i en hyldeliste. Naturligvis.

Men hvad skal publikum stille op med det. Selvom man giver dem adgang til hyldelisten er det kun yderst få personer, der kan udnytte listen. Et publikumskartotek derimod har mange kort på hver bog: man kan søge under forfatterens efternavn (for både fag- og skønlitteratur), man kan søge under titlen. Man kan også undersøge, hvilke bøger biblioteket har om et bestemt emne etc. Egtved Bibliotek har eksempler på samleværker, hvor der har været op til 32 trykte kort om én bog i publikumskartoteket. Til gengæld var det en søgeform, der var publikumsvenlig og lige til at gå til for de fleste efter en ganske kort præsentation.

De trykte kort var så dyre og arbejdet med at vedligeholde publikumskartoteket så stort, at det ikke kunne ske i mere end én afdeling. Bibliotekarerne havde så en aftale om, at de vagthavende i filialerne kunne ringe ind til hovedbiblioteket i Egtved, hvis låneren kom med et spørgsmål, der kunne besvares ved hjælp af publikumskartoteket. Så alt i alt blev det en uvurderlig hjælp i det daglige formidlingsarbejde – men også en tidskrævende funktion.

Bibliotekskommissionen lagde stærk vægt på, at man burde

tilgodese den blinde og svagtseende del af befolkningen. Det fik diskussionen om ikke-boglige materialer til at bluse op i Egtved Kommune. I 1979 foreslog personalet i budgettet, at der blev afsat midler til indkøb af lydbøger til læsesvage børn og svagtseende voksne. Forslaget vandt ikke gehør, men debatten om det fik kulturudvalgsmedlemmet Sinne Bruhn fra Kærbølling til at indse, hvor stort et behov, der var for et materiale som lydbøger på plejehjemmene. Året efter stillede hun forslaget om indkøb af lydbøger til biblioteket – og fik det vedtaget i Kommunalbestyrelsen.

Der var hyppige biblioteksdiskussioner i Kommunalbestyrelsen i de slutningen af halvfjerdserne. Efter valget i 1978 blev der stillet forslag om, at kommunen skulle indføre en bogbus i stedet for de faste afdelinger uden for Egtved by. Biblioteket blev bedt om at fremkomme med et forslag til, hvordan ordningen kunne indføres, og så brød der et sandt uvejr løs. Allerede inden planerne var blevet forelagt Undervisnings- og Kulturudvalget, havde der være gentagne skriverier i de lokale aviser om, hvilken katastrofe en bogbusservice ville være, og flere borgerforeninger havde advaret mod at nedlægge afdelinger i de øvrige sognebyer. Diskussionen i Kommunalbestyrelsen endte meget markant: der var én stemme for bogbusdrift, to der undlod at stemme - resten var imod. Diskussionen blev i øvrigt taget op igen i forbindelse med de obligatoriske sektorplaner på biblioteksområdet i 1985. Men da blev der ikke afstemning om sagen.

Musik var næste emne. Egtved Kommune har en særdeles velfungerende og stor musikskole, og mange unge musikudøvere. Disse unge – og deres forældre – efterspurgte konstant både plader og noder i mange år. Allerede fra 1978 begyndte bibliotekerne at indkøbe noder, og opbyggede hurtigt en ret stor nodesamling, da efterspørgslen krævede, at dette blev prioriteret. At indkøbe plader eller bånd til udlån krævede derimod en politisk beslutning – og den kom – i 1996! Biblioteket har dog siden 1979 måttet indkøbe plader og bånd i et beskedent omfang til aflytning på stedet. Cd'ernes indtog har i mellemtiden betydet, at musikudlån er langt nemmere at administrere nu, end det var tilfældet tidligere.

I det hele taget ændredes befolkningens forventninger til

Egtved Kommunes Biblioteker radikalt i årene fra sidst i halvfjerdserne til først i firserne. Det var tydeligst i forhold til interurbanlånet. I deltidsbibliotekernes tid var det meget få bøger, der blev skaffet til veje fra andre biblioteker. Allerede i 1980 rundede lånet fra andre biblioteker 2.000 eksemplarer. Benytternes forventninger kan aflæses meget direkte her: det lave indlån tidligere betød, at hvis man havde behov for speciallitteratur, gik man til et større bibliotek i en anden kommune. Det voksende interurbanlån betyder naturligvis, at befolkningen nu forventer, at deres lokale bibliotek kan klare enhver forespørgsel, og derfor kommer de med ønskerne fra starten.

Samtidig voksede børnebibliotekets del af samlingerne voldsomt i disse år. Der kom lydspil, dias og pædagogisk legetøj i hurtig rækkefølge. Pr. 1. aug. 1978 blev det besluttet at opslå en stilling som ledende børnebibliotekar på halv tid. Men allerede et halvt år senere blev det til en fuldtidsstilling.

Bibliotekar Laila Gabel søgte og fik denne stilling, og allerede fra den første dag fik hendes ansættelse betydning. Ansættelsesudvalget – der bl.a. bestod af formanden og næstformanden for Undervisnings- og Kulturudvalget – spurgte, om hun havde planer, om at lave arrangementer for børn på biblioteket, og da svaret var bekræftende, lod de vide, at det var der også politisk opbakning for.

Det betød uhyre meget for biblioteket. Fra at være et beskedent supplement til skolebibliotekerne, begyndte børnebiblioteket straks fra starten at satse hårdt på at få et udbygget samarbejde med småbørnsmødre og -institutioner. Et samarbejde mellem biblioteket og dagplejen og børnehaverne blev startet allerede i 1980, og siden har lokalerne i alle kommunens fællesbiblioteker båret tydeligt præg af, at de mindste også er særdeles velkomne. I alle årene siden har børnebiblioteket forsøgt at være den aktive fortaler for, at der også skal være plads til udøvende børnekultur i Egtved Kommune.

Arealet i udlånslokalet på hovedbiblioteket i Egtved er delt så børnebiblioteket råder over en tredjedel af arealet, men med masser af tumleplads for de mindste.

Samtidig har biblioteket nu en meget stabil ordning med at sende depoter af (slidte) bøger ud til:

·Dagplejemødre · Børnehaver · Legestuer
· Friskoler · Ungdomsskoler

Og derudover er der specielle åbningstider på hovedbiblioteker, hvor der er åbent for dagplejemødre, børnehaver og andre med grupper af småbørn.

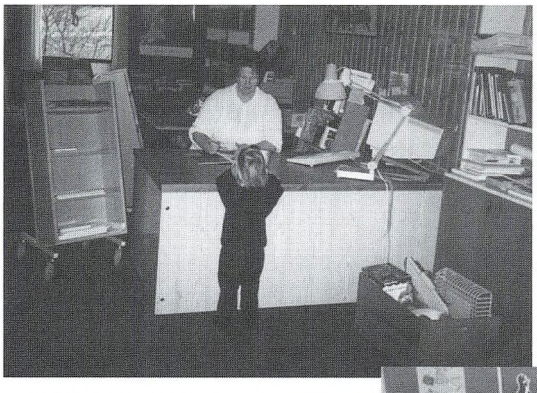

Vandel bibliotek. Ruth Stegelmann 1996. (Foto: N. M. Schaiffel-Nielsen.)

Jerlev bibliotek 1994. (Privatfoto.)

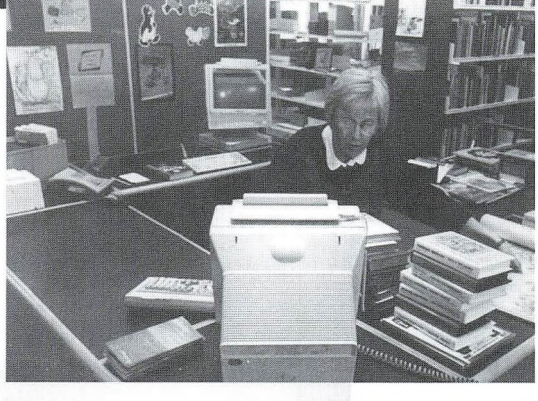

Rotary-besøg 1994 ved netop opstillet hviderussisk træskulptur. (Privatfoto.)

Edb

Af Thorkild Brunsborg

De større danske biblioteker var blandt de første edb-pionerer her i landet. Naturligvis. Af edb'ens mange fordele er lagerstyringsmuligheden nok den, der falder mest i øjnene for en begynder på feltet, og netop lagerstyring har altid været bibliotekernes fornemste arbejdsfelt og største enkeltopgave.

At kunne registrere, genfinde og formidle informationer er vel i grunden den mest fundamentale biblioteksopgave, og til registrering og genfinding var edb-teknikken straks fra starten uovertruffen.

Bibliotekskommissionen i 1976-79 var af samme mening: der var så at sige ingen biblioteksfunktioner i folke- og forskningsbiblioteker, de ikke anbefalede, at man snarest fik udtænkt edb-løsninger på.

På landsplan var der desuden stærke økonomiske interesser, der ønskede at fremme edb-udviklingen i de danske biblioteker: Bibliotekscentralen, der stod for at registrere al nyudkommen litteratur på dansk i "Dansk Bogfortegnelse", var naturligvis særdeles tidligt ude med edb-løsninger til eget brug. Det er nu engang lettere at lade en maskine alfabetisere 20.000 poster om året, end at betale timeløn for det – især da posterne kommer dumpende med en 50-60 stykker dagligt året rundt.

Alle bibliotekerne i landet abonnerede på "Dansk Bogfortegnelse" (en ugentlig fortegnelse over nyudkomne bøger, der både bruges til at købe ind efter og som registrant af al på dansk udkommen litteratur i bogform). For bibliotekerne – og for Kommunernes Landsforening – var det ligeledes tydeligt, at det ville være nemmere, hvis disse oplysninger kunne komme ud til bibliotekerne fra Bibliotekscentralen i elektronisk form end i form af

hæfter, der først skulle trykkes, samles årgangsvis, indbindes, transporteres og betales.

Samtidig ville det være en uhyre stor hjælp, hvis den mængde oplysninger, der lå i de årlige udgaver af bogfortegnelsen kunne samles på ét sted, så de enkelte bibliotekarer ikke behøvede at gennemgå adskillige årsbind, hver gang en låner ønskede en bog fremskaffet.

Folkebibliotekerne i landet diskuterede i mange år, hvilken strategi, der skulle anvendes, for en næsten samlet overgang til en eller anden form for edb-drift. Fra midten af 70'erne var FAUST det hyppigst nævnte ord i biblioteksfagpressen (FAUST = Folkebibliotekernes AUtomatiserings SysTem). Der kom ikke meget andet godt ud af det, end at hver bog, der fra midten af halvfjerdserne er udgivet i Danmark har haft et Faust-nummer. Hvilket var en meget stor hjælp, da landets biblioteker – og Egtved Kommunes Biblioteker – i 1990'erne gik over til edb-drift.

Men Faust-diskussionerne bevirkede også, at der blev lavet en edb-base over alle de bøger, der var udgivet i Danmark siden 1976. Denne base blev hele tiden ajourført, fordi de nye registreringer løbende blev lagt ind i den. Basen fik det meget sigende navn "Basis", og fra midten af firserne blev det muligt for folkebibliotekerne rundt i landet at få en opkobling til Basis-basen, så man kunne sidde ved en computer på sin arbejdsplads og lave lige så fuldstændige søgninger i alt, der var udgivet på dansk siden 1976, som man ellers kun kunne i et publikumskartotek – altså slå op på forfatternavne, titler, emner og enkeltafsnit i bøgerne. Det var en hjælp, der kunne mærkes. Biblioteker, der blev sluttet til basen forbedrede deres serviceniveau fra dag til anden. Egtved Bibliotek blev tilsluttet i 1985, og begejstringen over de nye muligheder betød i 1986, at økonomien var ved at blive slået ud af bibliotekets budget.

Det kostede penge, hver gang man trykkede på "send"-tasten, og den udgift var der ikke taget højde for i budgettet. Da regninger på den slags altid betales bagud, var personalet heller ikke helt klar over, hvor mange penge denne forbedrede service kostede.

1987 var så et år, hvor der blev indkøbt en del færre nye bøger end sædvanligt. Til gengæld blev der mulighed for at ud-

nytte endnu en fælles ressource. Ligesom Bibliotekscentralen i længere tid havde produceret fortegnelser over, hvad der udkom af bøger, havde den også lavet en fortegnelse over aviskronikker og interessante artikler fra en længere række af tidsskrifter. Disse oplysninger blev nu samlede i en edb-base kaldet "Artikelbasen". Bibliotekerne var ivrige for at komme til at anvende denne serviceforbedring – artikler er pr. definition hurtigere med behandling af aktuelle emner end bøger, der stadig har en længere produktionstid end et tidsskrift – og Egtved Bibliotek stillede sig op i køen så tidligt, at der var adgang i 1987. Men belært af erfaringerne med "Basis" tog personalet så forsigtigt på denne nye service, at det varede flere år, inden man blev fortrolig med denne søgeproces.

Alt i alt har biblioteket i Egtved Kommune også været spydspids på edb-området. Herfra blev der altså lavet on-line-søgninger i databaser i andre dele af landet allerede i 1985 – eller mere end fem år før det blev almindeligt f.eks. på Rådhuset i kommunen.

I slutningen af firserne begyndte Bibliotekscentralen at sende signaler ud om, at det ikke var sandsynligt, at den ville blive ved med at producere trykte kort til bibliotekerne i al fremtid. Med andre ord: Bibliotekscentralen var den eneste producent af disse kort, og hvis den droppede produktionen, var der ikke mange biblioteker, der kunne fortsætte med hyldelister og publikumskartoteker. Ideen var naturligvis, at bibliotekerne skulle indlæse deres katalogoplysninger i en edb-base, og derefter gå over til at få denne base opdateret fra centralt hold enten ved at købe disketter eller ved at koble sig op on-line til Bibliotekscentralen.

Endnu var det en tanke, der lå langt ude i fremtiden i Egtved Kommune, men på initiativ af Verner Anderson blev der alligevel i 1987 nedsat et fælles edb-udvalg for folke- og skolebibliotekerne i Egtved Kommune. Udvalgets første konklusion gik ud på, at hvis man på et eller andet tidspunkt skulle betale for at få alle beholdningsposter lagt over i en edb-base, skulle det i hvert tilfælde kun være de relevante poster, der blev ofret penge på.

Det blev startskud til et revisionsprojekt, der løb over to år, 1987 og 1988. I løbet af kampagnen blev der udskilt 9.460 vok-

senbøger og 7.787 børnebøger. Desværre er der ikke opbevaret tal for, hvor mange skolebiblioteksmaterialer, det gik ud over, men ca. 8.000 eks. er et seriøst bud. Og samtlige afdelinger havde besøg af det nedsatte "revisionsteam". I hvert enkelt tilfælde var det bøger, der ikke var værdige til at blive inddateret i en kommende biblioteksdatabase, der blev kasseret, enten fordi de var nedslidte, itu eller fordi de indeholdt forældede oplysninger.

Imens fortsatte arbejdet i det interne edb-udvalg med nedslående resultater. Udvalget besøgte i alt otte biblioteker og så otte forskellige edb-systemer. Men ingen af dem kunne tilbyde en løsning, man bare kunne håbe på at få råd til. Biblioteksudvalget gik særdeles aktivt ind i sagen, men heller ikke herfra var der hjælp at hente. Biblioteks-edb-systemer, der skulle omfatte otte folkebiblioteksafdelinger og syv skolebiblioteker, kostede alle i anskaffelse mellem 1,5 og 2 millioner kr. Foruden naturligvis det isenkram, der skulle til i form af computere, printere, håndscannere etc. Og så var der i øvrigt på dem alle en løbende driftsudgift på ca. 100.000 kr.

Situationen gik i hårdknude indtil det hidtil største chok i den danske biblioteksverden kom! Flagskibet Bibliotekscentralen gik konkurs i 1991! Den slags kunne selvsagt ikke ske. Bibliotekscentralen tjente de fleste af sine penge via bevillinger over den årlige Finanslov – bevillinger til at katalogisere al nyudkommen dansk litteratur. Derudover havde den så at sige alle danske kommuner som kunder til en lang række af de centralt fremstillede tryksager, blanketter etc. Og så var den basevært for såvel "Basis" som "Artikelbasen". Den måtte simpelthen ikke stoppe produktionen!

Men den gjorde det. Den havde et datterselskab, der solgte biblioteksinventar og rådgivning på inventarområdet. Og dette selskab havde forbygget sig i et omfang, så konkursen tog hele moderselskabet med i faldet. Det utænkelige var sket!

Men det måtte ikke ske! Kommunernes Landsforening og forlaget Gyldendal tog allerede dagen efter initiativ til at føre forretningen videre. Der var et par øvrige interessenter, og Kulturministeriet kom også til med en hånd. Mens Bibliotekscentralen i et par måneder var under rekonstruktion, blev de løbende forretninger videreført af et midlertidigt selskab. Men beslutnin-

gen fra det nye selskabs ejere var utvetydig. På ruinerne af Bibliotekscentralen opstod Dansk BiblioteksCenter, der ville videreføre alle ikke-tabsgivende produktioner fra Bibliotekscentralen og lukke de tabsgivende ned. Det var her tydeligt, at produktionen af trykte kort allerede i 1991 var begyndt at være tabsgivende, da en del danske biblioteker allerede på dette tidspunkt var gået over til edb-drift.

Man gav dog de stakkels efterladte biblioteker en frist. Ca. 1995 ville man stoppe produktionen helt.

Altså var det med lidt større overbevisning Verner Anderson og Thorkild Brunsborg ved årsskiftet 1991/92 argumenterede for, at nu måtte der træffes en beslutning vedr. biblioteks-edb i Egtved Kommune. På det tidspunkt var der afsat et beløb i budgettet til en treårig edb-indføring, men beløbet var end ikke stort nok til, at man kunne anskaffe de fornødne apparater for det.
I foråret 1992 greb Egtved Kommunes nyudnævnte kommunaldirektør Peter Nielsen så håndfast ind i sagen. Egtved Kommune forberedte et EF-udbud i en sag om indkøb af edb til Teknisk Forvaltning og Socialforvaltningen. Da biblioteksvæsenet efter mange forhandlinger med en række edb-leverandører i forvejen havde et færdigt udbudsmateriale liggende med diverse kravspecifikationer, lavet delvis i fællesskab med firmaet "Menthor", lagde kommunaldirektøren ganske enkelt biblioteksvæsenets materiale ved i licitationsrunden. Resultatet blev fremragende: Kommunedata vandt licitationen, og deres bibliotekslsøsning levede helt op til kravene: én fælles løsning for alle 15 folke- og skolebiblioteksafdelinger. Der var aldrig blevet bevilget penge nok til den løsning på anden vis. Til gengæld inddrog Peter Nielsen en del midler fra forskellige konti, så i 1993 blev der ikke købt ret mange bøger til hverken folke- eller skolebibliotekerne. Men edb-løsningen fik man. Endda den Menthor kaldte "mercedes-modellen", fordi den sørgede for, at samtlige biblioteksafdelinger i Egtved Kommune var koblet op til kommunens datamaskine, hvor bibliotekssystemet ligger. Det betyder i praksis, at bibliotekarer på vagt i samtlige filialer har nøjagtigt de samme muligheder for at søge litteratur og artikler som bibliotekarerne i Egtved. Ikke kun har man fuld søgemulighed i kommunens bibliotekers egen database: alle biblioteker i kommunen har ad-

Nørup bibliotek. Inddatering af bøger ved overgang til edb 1993. Alle bøger blev forsynet med stregkoder. (Privatfoto.)

gang til at søge i "Basis", "Artikelbasen" og nu også i den største danske biblioteksdatabase "Danbib", hvor bøger fra forskningsbibliotekernes baser også er medtaget. Desuden kan man sidde i en filial og se, om en bog står hjemme på hylden i Centralbiblioteket i Vejle. Edb har virkelig betydet en ligestillingen af servicegraden for alle kommunens borgere

Officielt startskud for projektet kom den 2. september 1992. På denne dato lukkedes alle biblioteksafdelinger og personalet samledes til den første grundige orientering. I løbet af halvandet år blev bestanden på ca. 250.000 bind bøger, lydbøger, diasserier etc. beholdningsregistreret og lagt ind på den centrale database i Egtved Kommune.

Årsberetningen "Folkebibliotekets virksomhed 1993" indledes på denne vis:

> Året 1993 har afsat sig lange spor i bibliotekernes historie i Egtved Kommune.
>
> Det mest markante skridt var inddateringen af bibliotekernes materialer til vore nye fælles edb-base. Så at sige al

> teknisk arbejde på bibliotekerne vil fremover være afhængig af denne proces. Fra vi forbereder bogvalget og indkøber vore materialer, og til vi står i skranken og noterer ud eller modtager bøger, vil vi benytte os af de arbejdsprocesser, der indføres med edb'en. Og alle er de mulige at udføre, bl.a. fordi vi har lavet en database af vores bogbestand.

Året før i 1992 var tonen knapt så optimistisk:

> Alt dette arbejde udføres af folkebibliotekets personale ... Uden ekstra hænder. De enkelte skolebibliotekarer hjælper naturligvis så meget deres – og skolernes – skemaer tillader det på de lokale biblioteker. Men i princippet er det folkebibliotekets medarbejdere, der skal have fat i samtlige 250.000 bind. Samtidig med, at dagligdagen ikke ændres.

Alle medarbejdere i folkebiblioteket var med i processen: inddatering af materialebestanden fra starten d. 2.11. 1992 i Nørup til afslutningen i V. Nebel d. 17.9.1993. Det var ikke alle, der var med på selve "inddateringsteamet", men resten af personalet sled og slæbte med ekstra vagter for at få det hele afviklet. Der blev oparbejdet store mængder af overtid blandt personalet - en enkelt nåede op over 400 timer. En stor del af den overtid blev aldrig afviklet som ferie eller afspadsering.

Alligevel er det værd at citere fra den dagbog, lederen af inddateringsholdet, bibliotekar Hanne Gravholt førte. Der er mest tale om faglige notater, men d. 2.11.92 er der også blevet plads til:

> Første inddateringsdag. "Rejseholdet" mødte i spændt forventning op på Nørup Bibliotek... Med hjælp fra Karl Åge Christensen, Kommunedata og Ole Hansen kommer vi fint fra start ... Bøgerne tages ned fra hylderne, stregkoder påsættes, maskinerne bipper lystigt og bøgerne kommer på plads igen ...

Der er masser er ærgrelser og frustrationer lagt ind i notaterne i de næste mange måneder, men alt i alt er tonen begejstret, og grundlæggende ses det, at alle problemer løses hen ad vejen.

Den sidste dag i kampagnen lyder det:

> Efter to uger er vi allerede færdige her i V. Nebel, og vi har igen slået vores egen rekord ... Maskinerne har ligeledes opført sig eksemplariske!

Uddrag af dagbogen er citeret fra "Folkebiblioteket virksomhed, 1993".

Ledende skolebibliotekar Verner Anderson, der havde været med til at sætte skub i edb-udviklingen ved Egtved Kommunes biblioteker kom desværre ikke til at se systemet fungere. Den 1. aug. 1992 gik han på efterløn p.g.a. overvældende travlhed i sit virke som amtsrådsmedlem. Han blev afløst af Karsten Boll, der 1. okt. overtog en stilling som skolebiblioteks- og edbkonsulent. Det har været af uvurderlig betydning for indkøringen af edb i begge kommunens bibliotekssystemer, at skolebibliotekskonsulenten samtidig var én af systemets tre superbrugere, og at han i øvrigt bruger det meste af sin tid på edb.

Såvel bibliotekspersonalet som medlemmerne af Biblioteksudvalget forventede i længere tid, at der ville falde statsmidler af til Egtved Kommunes Bibliotekers overgang til edb-drift. På samme måde som der var afsat en specialpulje fra Kulturministeriets (Statens Bibliotekstjenestes) side til at hjælpe mindre kommuner over til "heltidsstatus", var der afsat en ret stor statslig sum, til at hjælpe de mindre biblioteker til at anskaffe edb. Desværre var det en pulje, som alle landets kommuner fik øje på, og da man naturligt nok hjalp de mindste kommuner først, kom hjælpen aldrig ud til kommuner med mere end 12.000 indbyggere. Egtved Kommune søgte hver gang dette var muligt, men fik altså afslag. Og det viste sig da også, at kommunen selv magtede opgaven, skønt den var overvældende for bibliotekets personale i den tid, det stod på.

I 1997 var der igen en statslig pulje, der skulle hjælpe bibliotekerne til at komme på internettet. Og denne gang fik Egtved Kommunes biblioteker et tilskud på 80.000 kr. i første omgang. Disse penge blev brugt til dels at få lagt en kopi af vores egen beholdningsbase ud på internettet, så alle med adgang til internettet nu kan se, hvilke materialer, biblioteket råder over, uden

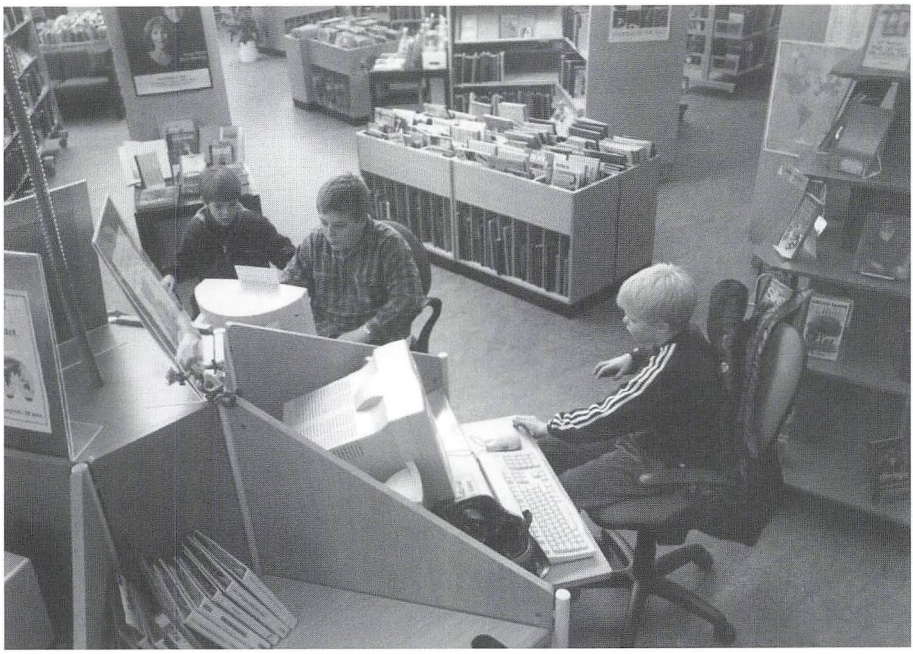

Egtved bibliotek. Computerpladser med opkobling til internettet. (Foto: Mogens Bach 1998.)

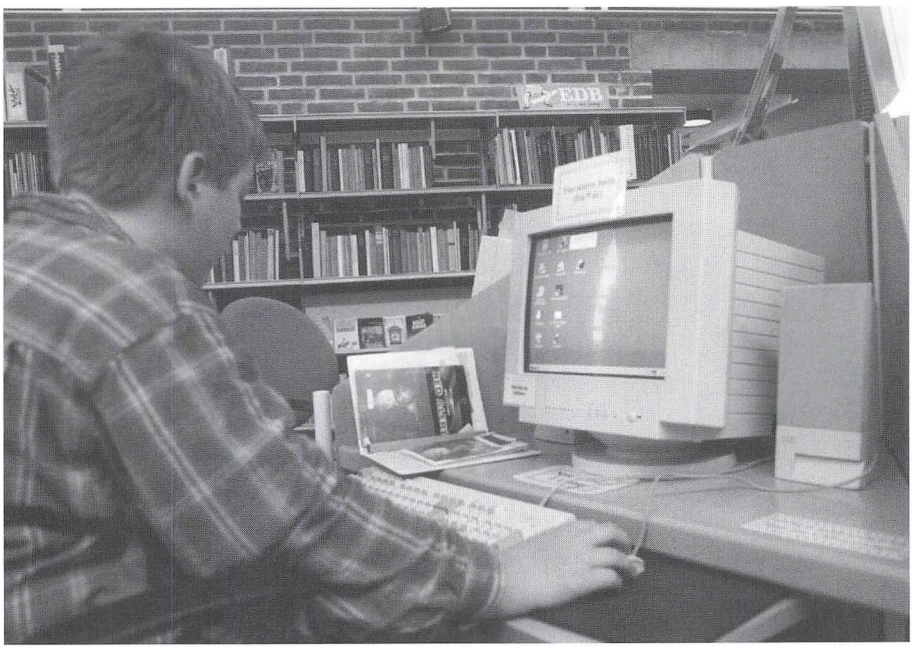

at komme på biblioteket selv. De kan endda bestille bøgerne hjemmefra, men man skal dog selv komme på stedet for at afhente de bøger, man har bestilt.

Resten af pengene gik til at etablere to adgange til internettet for bibliotekets benyttere. Alle kan nu fra Egtved Biblioteks Inforum komme på internettet, hvis de bestiller tid hos personalet.

De øvrige afdelinger af folkebiblioteket har ikke adgang til internettet endnu. Men samtlige skolebiblioteker i Egtved Kommune er koblet op til internettet via Sektornettets Skolenet.

Samtidig har alle ansatte på Egtved Bibliotek adgang til Egtved Kommunes server, og kan ad denne vej søge oplysninger på internettet.

Biblioteksudvalget

af Thorkild Brunsborg

Biblioteksloven af 8. juni 1983 var i virkeligheden kun en mindre revision af gældende lovstof på biblioteksområdet. Men i forbindelse med samarbejdet mellem folke- og skolebiblioteker bragte den afgørende nyt.

Ansvaret for landets skolebiblioteker blev naturligt nok flyttet fra Kulturministeriet til Undervisningsministeriet (igen en konsekvens af indstillingerne fra Bibliotekskommissionen i 1980). Men paragraf 17 i den nye bibliotekslov gav anledning til mulige problemer i Egtved Kommune:

> Skolenævnet godkender efter indstilling fra lærerrådet anskaffelse af materiale til skolebiblioteket.

I Egtved Kommune havde det fra sognebibliotekerne rykkede ind i skolernes lokaler været en stiltiende overenskomst, at skolernes lærere og elever benyttede sognebibliotekernes samlinger i skoletiden. Til gengæld havde sognebiblioteket så også ret til at disponere over hele samlingen, når der var åbent for offentligheden. Det var en ordning, der havde fungeret fint hidtil, men pludselig blev de to bibliotekstyper ansvarlige over for hver sin "juridiske person". Om folkebibliotekets materialevalg sagde paragraf 1a:

> Den ledende bibliotekar foretager bogvalget ... under ansvar over for kommunalbestyrelsen.

Det er naturligt, at folke- og skolebiblioteker ikke kan have samme formål med deres materialeindkøb.

> Folkebibliotekernes formål er at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger og andet egnet materiale til rådighed ...
>
> Folkebibliotekernes formål skal opfyldes gennem kvalitet, alsidighed og aktualitet i udvalget af det materiale, der stilles til rådighed. Ved udvælgelsen må alene disse kriterier, ikke de i materialet indeholdte religiøse, moralske eller politiske synspunkter være afgørende.

Skolebibliotekernes formål står omtalt i paragraf 12:

> Skolebibliotekerne skal inden for skolens formål tjene skolens undervisning og bidrage til den enkelte elevs alsidige udvikling ved at stille bøger og andet egnet materiale til rådighed for undervisningen og fritiden.

Der er tilsyneladende ikke meget dynamit i disse to formuleringer, men 1983 var stadig tæt på 1977, hvor der opstod en historisk sag i dansk biblioteksvæsen: "Katamaran-sagen".

Forfatteren Bent Haller vandt førsteprisen i en konkurrence om gode ungdomsbøger. Bogen hed "Katamaranen", og den havde et "nutidigt" sprog samt en meget depressiv holdning til samtidens danske samfund, der i bogen var præget af håbløshed, arbejdsløshed, skilsmisse og opgiven over for alt. To drenge på 15 og 12 år forsøger derfor i en synkefærdig katamaran at "flygte" til Sverige. Det blev for meget for Kommunalbestyrelsen i Thisted, der forbød det lokale folkebibliotek at anskaffe bogen. Bibliotekarerne på Thisted Bibliotek henviste til Bibliotekslovens formålsparagraf – og købte bogen. Sagen endte i en retssag mellem Thisted Kommune og Bibliotekarforbundet, hvor stridens kerne var, om en kommunalbestyrelse har ret til at negligere gyldig dansk lovgivning.

Det var en sag, der gav genlyd over hele landet. Og en sag, ingen ønskede gentaget.

Og her var en mulighed for at en tilsvarende sag kunne opstå i et fællesbibliotek. Hvis folkebiblioteket i henhold til bibliotekslovens krav om aktualitet og kvalitet følte sig nødsaget til at anskaffe en bog - evt. til voksne benyttere - som en skolebestyrelse ikke ønskede skulle placeres tilgængeligt for "deres" børn.

Hvis bogen ingen relevans havde til skolens undervisning, kunne de være i deres gode ret til ikke at "godkende" den som biblioteksbog.

Heldigvis har der aldrig været en "Haller-sag" på bibliotekerne i Egtved Kommune, men muligheden forelå, og derfor iværksatte skoledirektør Ernst Feld et forsøg, der skulle slutte med at bibliotekerne fik deres eget "skolenævn", og at en vis del af beføjelserne fra de enkelte skolenævn skulle flyttes over til dette "biblioteksnævn".

Forudsætningerne var på det tidspunkt ret uklare: Sognebibliotekerne havde alle haft en eller anden form for benytterindflydelse: først gennem læsekredsene, siden gennem de biblioteksforeninger, der næsten var en forudsætning for at man kunne modtage statstilskud op til halvtredserne. Langt op i tresserne var det almindeligt derudover, at de enkelte sogneråd tog så aktivt del i deres bibliotekers drift, at sogneråds-medlemmerne selv deltog i bogvalget.

Med den nye storkommunes komme, var denne form for indflydelse helt borte. Egtved Kommunes bibliotek var Egtved Kommunes ejendom, og der var ingen over eller på siden af Kommunalbestyrelsen, når det gjaldt om indflydelse på driften.

Brugerindflydelse på bibliotekerne gik gennem Undervisnings- og Kulturudvalget, der også med stor glæde påtog sig dette ansvar. Men i et udvalg, hvis hovedansvar var skolerne og som derudover stod for bl.a. sporten, var biblioteksvæsen en meget lille brik, og det var derfor naturligt, at man etablerede et formelt samarbejde mellem folke- og skolebibliotekerne.

Formand for Biblioteksudvalget Ole Fink
(Foto: Atelier Egtved.)

Det uformelle samarbejde gik aldeles strygende på de enkelte biblioteker, ikke mindst fordi det i 1970 ofte var lærere der sad i rollerne som sognebibliotekarer og skolebibliotekarer. Derudover var der i biblioteksloven indtil 1983 to krav om samarbejde i paragraf 14:

> Skolekommissionen ... nedsætter efter forhandling med folkebibliotekets ledelse et skolebiblioteksudvalg, der er rådgivende for skole- og biblioteksmyndigheder i spørgsmål vedrørende kommunens skolebiblioteker.
>
> Skolekommissionen ... og folkebibliotekets ledelse nedsætter i forening et bogudvalg til at forestå valget af bøger til skolebibliotekerne og folkebibliotekets børneafdeling.

Der var ikke noget at være i tvivl om. I Egtved kommune bestod bogudvalget af samtlige de medarbejdere fra folke- og skolebibliotekerne, der deltog i bogvalget.

Og man besluttede på hver enkelt bogmøde, hvad de forskellige afdelinger ville købe, og sørgede for at bestillingerne blev sendt afsted straks efter. Fra 1970 til 1977 mødtes bogudvalget én gang om måneden. Fra 1.1.1978 har det været én gang hver fjortende dag. Folkebibliotekets ledelse havde fra starten ansvaret for sekretariatsfunktionen for bogudvalget.

Skolebiblioteksudvalget mødtes fire gange om året med den ledende skolebibliotekar som sekretær. Man gennemgik budgetforslag og regnsskaber for skolebibliotekerne, samt enhver form for byggesager og sager af principiel betydning. Af de bevarede referater kan det ses, hvilke sager, de har behandlet, men ikke hvad de har talt om, da referaterne stort set indskrænker sig til "godkendt" eller "til orientering".

"Bogudvalget" forsvandt med 1983-loven. I praksis fik det ikke lov at betyde noget i første omgang.
Bogmøderne fortsatte uændret hver anden uge, men der var blandt deltagerne stor opmærksomhed omkring det faktum, at hvis en skolebestyrelse ønskede en biblioteksbog fjernet fra hylderne, måtte sagen behandles med største omhu. Situationen opstod heldigvis ikke, men der var et par klager fra forældre over, at der var ungdomsbøger på skolernes biblioteker, hvori de

Foredrag på Egtved bibliotek 14. september 1991. Søren Andersen fortæller om sin seneste Grønlandsekspedition. (Privatfoto.)

unge havde samlejer. De lokale skolebibliotekarer fik sig i begge tilfælde talt tilrette med de utilfredse forældre. En enkelt tegneserie – hovedsageligt beregnet for voksne – kasserede den lokale filialbibliotekar inden første udlån – og med god samvittighed: det var ikke et produkt af en kvalitet, hun ville kæmpe for.

Biblioteksloven blev revideret igen pr. 22. aug. 1985. Heller ikke denne gang var det de store forhold, der blev ændrede, men den reviderede lov indeholdt en passus om, at der skulle laves sektorplanlægning på biblioteksområdet. I bibliotekskredse var det en ny tanke, men i såvel social- som skoleverdenen havde sektorplanlægning allerede været obligatorisk i et par år på dette tidspunkt. Den første sektorplan skulle være vedtaget i Kommunalbestyrelsen og afleveret til Bibliotekstilsynet inden udgangen af 1987.

I Egtved Kommune tog man sagen særdeles alvorligt. Et udvalg bestående af to medlemmer af Undervisnings- og Kulturudvalget, skoledirektøren, den ledende skolebibliotekar, overbibliotekaren og den ledende børnebibliotekar barslede i august

1987 med en sektorplan på biblioteksområdet. Planen indeholder ca. 30 siders statusbeskrivelse, to sider med målsætninger og hele femten siders visioner for, hvordan udvalget forestiller sig biblioteksudviklingen frem til at 2002.

Sektorplanlægning var på landsplan allerede ved at gå af mode på det tidspunkt – i hvert tilfælde under navnet "sektorplaner", så der blev aldrig krav om at ajourføre planen. Det kunne ellers have været tiltrængt, for ingen af udvalgsdeltagerne havde fantasi til at forestille sig, hvordan edb-udviklingen ville vælte alle standart-sandheder om biblioteksdrift.

Til gengæld vedtog Kommunalbestyrelsen planen, og dermed var der banet vej for en løsning af de stadig eksisterende problemer med de manglende samarbejdsorganer mellem folke- og skolebibliotekerne i Egtved Kommune.

Planen sagde kort og godt, at man tilrådede, at der etableredes et formelt samarbejde mellem bibliotekerne indbyrdes og mellem bibliotekerne og brugerne. Og denne tanke vandt kraftig genklang politisk.

Skolekommissionen skulle nedsætte et Skolebiblioteksudvalg. Egtved Kommune var først i firserne "frikommune" og ét af frikommuneforsøgene var, at man nedlagde Skolekommissionen og lod de enkelte skolenævn kommunikere direkte med Undervisnings- og Kulturudvalget. Det var ét af de forsøg der lykkedes overmåde godt, der kom aldrig igen en Skolekommission i Egtved Kommune. Til gengæld lod Undervisnings- og Kulturudvalget Skolebiblioteksudvalget leve videre med næsten uændret opgavesammensætning. Så da sektorplanlægningen på biblioteksområdet viste, at der var politisk vilje til at opretholde et "biblioteksudvalg", indstillede skoledirektøren, overbibliotekaren og den ledende skolebibliotekar, at man efter næste kommunalvalg udpegede "Egtved Kommunes Biblioteksudvalg".

Dette udvalg kom til at bestå af:

- ét medlem af Undervisnings- og Kulturudvalget
- tre medlemmer af skolenævnene og valgt af nævnsmedlemmerne
- tre medlemmer, der repræsenterer folkebibliotekets brugere:

1. ét medlem af Kulturelt Samvirkes bestyrelsen
2. ét medlem valgt af ældresamvirkets bestyrelse
3. ét medlem der repræsenterer småbørneforældre/dagplejemødre/børnehave

– ét medlem valgt blandt skolebibliotekarerne
– ét medlem valgt af folkebibliotekets personale
– skoledirektøren
– overbibliotekaren
– den ledende skolebibliotekar.

Det var et stort og uhandy udvalg, men det fungerede upåklageligt helt frem til udgangen af 1997, hvor det i forbindelse med kommunevalget blev afløst af et fempersoners udvalg bestående af:

– ét medlem af Undervisnings- og Kulturudvalget
– to medlemmer af skolebestyrelserne og valgt af skolebestyrelsesmedlemmer
– to folkebiblioteksbenyttere, valgt ved direkte valg.

Personalerepræsentanter og ledelsesrepræsentanter har ikke længere stemmeret, men deltager selvsagt stadigvæk.

Biblioteksudvalget er i praksis et fælles benytternævn for folke- og skolebibliotekerne. Og sådan har det også hele tiden opfattet sig selv: som rådgiver for Undervisnings- og Kulturudvalget i ethvert spørgsmål om kommunens biblioteker. Det deltager særdeles ivrigt i budgetdebatterne, og serviceændringer behandles altid først i Biblioteksudvalget. Det er ikke altid, at dets indstillinger følges i Undervisnings- og Kulturudvalget, men det er et faktum, at en sag med dets anbefaling har større chancer for at klare sig igennem det politiske niveau, end en sag, hvor det ikke har været med på råd.

Biblioteksudvalget mødes stadig i princippet fire gange årligt, men der har ikke været ét eneste år endnu i halvfemserne, hvor det ikke har været ekstraordinært indkaldt mindst et par gange.

Biblioteksudvalget har haft en del mærkesager i årenes løb. Bl.a. skal det nævnes, at det var Biblioteksudvalget, der gang på

gang opfordrede Egtved Kommune til at starte et udlån af musikbærende materialer – og det var på en indstilling fra Biblioteksudvalget, at det blev besluttet i 1995.

Det var også via Biblioteksudvalget at ansøgningen om statsmidler en forbedret internet-service på Egtved Bibliotek kom.

Til gengæld lykkedes det ikke at få lagt skolebestyrelsernes materialevalgskompetence over til Biblioteksudvalget. Da Kommunalbestyrelsen første gang vedtog udvalgets kommissorium var det ellers udspecificeret, at Biblioteksudvalget nedsatte et "Bogudvalg", og at klager over Bogudvalgets afgørelser skulle gå til Biblioteksudvalget. Men skolebestyrelsen ved Bredsten Skole fastholdt, at det ansvar var deres juridisk set. Og det måtte man naturligvis give dem ret i. Så i praksis er "Bogudvalget" nedlagt, men de fælles materialevalgsmøder for skolebibliotekerne og folkebibliotekets børneafdeling kører støt videre uden problemer af den grund.

Biblioteksudvalget nedsatte i 1996 et lille udvalg bestående af daværende medlem i Biblioteksudvalget Eggert Fröhlich, Vandel, og overbibliotekar Thorkild Brunsborg, Egtved. Udvalget blev kaldt "Bibliotekshistorisk Udvalg". Dets formål var at beskrive, hvordan biblioteksstrukturen var fremkommet i Egtved kommune (se Forord). Resultatet er denne bog "Til oplysning, lærdom og lyst".

Bøger – og alt det andet

Af Thorkild Brunsborg

Det er umuligt at sige, hvornår der første gang blev købt bøger til et bibliotek i det nuværende Egtved Kommune. Men som det kan ses af de første afsnit af bogen her, er det i hvert tilfælde et sted mellem 75 og 100 år, hvor der jævnligt og omhyggeligt er blevet valgt og anskaffet bøger til almenhedens læsning. Omhyggelige og kvalitetsbevidste personer har undersøgt, hvad der har foreligget af nye bøger, og har anskaffet "det bedste af det foreliggende".

Det arbejde er stadig i gang, og er stadig den proces på bibliotekerne, der optager næstmest tid. Mest tid går der selvsagt med at betjene de kunder, der er anledning til det hele. Men bogvalget er stadig en proces, der sammenlagt tager en uhyre stor del af personalets arbejdskraft.

Bogbestanden skal hele tiden holdes vedlige. Det betyder, at der skal afsættes tid til at undersøge, om de bøger, bibliotekerne råder over, nu også har korrekte oplysninger, om de stadig er i en fysisk stand, så man kan være bekendt at udlåne dem, og om der står titler, som biblioteksbenytterne i Egtved Kommune ikke længere benytter sig af.

Bestanden udskiftes altså hele tiden. Pr. 1.1.1998 rådede bibliotekerne i Egtved Kommune over:

- 77.764 bøger til voksne
- 46.121 børnebøger
- 60.667 skolebiblioteksbøger
- 66.524 eksemplarer i klassesætsamlinger.

Bøger er bibliotekernes vigtigste råvare, og det vil de vedblive at være i en uoverskuelig mængde år endnu. Af to grunde:

Bibliotekerne har så at sige hele den danske fælles hukommelse stående i bogform. Der vil blive ved med at være behov for denne erfaringsmængde meget længe endnu.

Bogen er et yderst populært medie i Danmark. Gennem mange år har vi været blandt de tre folkeslag i verden, der producerer flest bøger pr. indbygger. Finland og Island konkurrerer vi med om de tre første pladser, men der er langt ned til de næste nationer på rangstigen.

Og så har bogen, som alle ved, utallige fordele: den kan transporteres, den kræver ingen strøm, den laver ingen larm og den kan pynte i en reol blot for at nævne et par af de mere indlysende ...

Men allerede i flere hundrede år har bogen nu haft konkurrence af tidsskrifter og aviser. Hvis man gerne vil læse om de seneste udviklinger i aktuelle sager, er det nok lidt længe at vente tre måneder på, at en bog bliver produceret. Tidsskrifter og aviser har en langt kortere tilblivelsestid og kan lettere levere helt aktuelt stof.

Aviser og tidsskrifter har vi ikke haft helt så længe på bibliotekerne i Egtved Kommune. Og dog. Tidligere i bogen har vi påvist, at biblioteket i Mørup rummede årgangsindbundne numre af tidsskrifterne "Ret", "Sundhedstidende" og "Hjem og Skole". I århundredets begyndelse var sognebogsamlingerne til almindelig opbyggelse og ikke til morskab. Formålet også "at være til lyst" er heldigvis kommet til senere, men hvis man har brug for seriøs oplysning er tidsskrifter stadig et særdeles godt sted at hente det. Og derfor findes der da også et repræsentativt tidsskrifthold på alle kommunens biblioteker. I øjeblikket ca. 300 abonnementer fordelt på de otte folkebiblioteksafdelinger. Skolebibliotekerne råder også alle over tidsskrifter, men det er lidt sværere at opgøre hvor mange, da nogle holdes i klassesæt og nogle betales over andre konti på skolerne.

Aviser giver det nok ingen mening at have, medmindre man har åbent næsten dagligt. På Egtved Bibliotek er der åbent hver dag undtagen søndag, og her abonneres på ni dagblade. Både de lokale og de landsdækkende er repræsenteret. Og avislæsesalen der kan benyttes fra kl. 10.00 til almindelig lukketid hver dag, er nok det mest besøgte sted på biblioteket overhovedet. Der ligger

samtidig Statstidende, så officielle handler og licitationer også kan beses på biblioteket. Det er også her man kan se, om naboen har fået et ridderkors ...

Statstidende er vel den mest officielle del af den danske offentlige information. Det har altid været almindeligt, at den, der har produceret en brochure eller en folder, ønsker at lægge den der, hvor der kommer flest mennesker. På den baggrund har bibliotekerne her i landet i adskillige år været oversvømmet af "information". I biblioteksloven i 1983 blev der indført i paragraf 1 stk. 2:

> Folkebibliotekerne skal formidle kommunal og statslig information og information om samfundsforhold i øvrigt.

Det er endda én af de funktioner, der direkte er afsat personaletid til i Egtved Kommune: Fem bibliotekartimer om ugen bruges til at indsamle, sortere og fremlægge offentlig information på kommunens biblioteker.

Af størst interesse for indbyggere i en kommune er oftest den lokale kommunale information: dagsordener fra kommunalbestyrelses- eller udvalgsmøder, lokalplaner etc. I to ombæringer har Egtved Bibliotek (første gang pr.1.1.1984) aftalt med de øvrige kommunale forvaltninger, at al offentlig tilgængelig materiale skal afleveres til biblioteket, dels af hensyn til pligtafleveringen, dels af hensyn til informationsformidlingen til kommunens borgere. Det er en lang og sej proces, at få den form for offentlighed i forvaltningen indført, men der kommer faktisk meget fra Rådhuset i disse år.

Om kort tid vil alle punkterne fra udvalgenes og kommunalbestyrelsens åbne dagsordener være at finde på internettet under "www.egtved.dk" – og adgangen til internettet kan også fås på biblioteket.

Men offentlig information omfatter også pjecer i massevis fra f.eks. Statens Informationstjeneste eller diverse ministerier. Det er information fra Vejle Amt, der er også er storproducent af pjecer, pamfletter og rapporter, der berører os alle i vores hverdag. Og det er almindeligt lovstof. Alle danske love kan ses på Egtved Bibliotek, og en stor del af dem findes i udgaver, så de også kan hjemlånes.

Bibliotekets dag 1988. Biblioteksbilen på vej hele kommunen rundt for at lave PR. Der serveres kaffe og saftevand og man kan deltage i en quiz. Her foran Jerlev Kro. (Privatfoto.)

Pjecer er til den læsende del af befolkningen. Hvis blinde og svagtseende skal have glæde af den form for information, skal det indlæses på lydbånd. Den service har vi ikke i Egtved Kommune, men biblioteket er i stand til at skaffe så at sige alt det, der er indlæst, både af informationsmaterialer og af almindelige lydbøger.

Lydbøgerne har en længere historie på Egtved Kommunes biblioteker. Allerede i 1981 blev de første købt, og bestanden er i dag på:

- 1.037 bind til børn
- 1.463 bind til voksne.

Og det er det materiale, der har det højeste antal udlån pr. eksemplar overhovedet. Lydbøgerne var oprindeligt begrænsede til svagtseende og læseretarderede. Men der er ikke længere fra producenternes side nogen begrænsning på, hvem de må lånes ud til. Det er uhyre populært blandt folk, der kører langt til og fra arbejde, at have en lydbog i bilens båndafspiller f.eks. Men det er selvsagt stadig de børn, der ellers ikke ville få læst

den roman, alle de andre børn snakker om, og de ældre der ikke kan se nok mere til selv at læse, der er bibliotekets primære målgrupper, når der indkøbes lydbøger.

Skolebibliotekerne råder desuden over en række specielle langsomt indlæste lydbøger, hvortil der også findes en bog. Dette "bog + bånd" materiale er godt i læseundervisningen, men det har ikke den helt store interesse i almindeligt udlånsarbejde.

Noder til børn og voksne er ligeledes uhyre populære i Egtved Kommune. På bibliotekerne mærkes det tydeligt, at kommunen i en længere årrække har haft en særdeles aktiv musikskole. Der er en stor procentdel af kommunens indbyggere, der efterspørger noder. Og det er netop typisk: de efterspørger de noder, de har brug for. Det giver er betydelig sikkerhed for personalet, når der skal vælges nodesamlinger til anskaffelse.

Musikplader og -bånd har været anskaffet siden 1979 på biblioteket i Egtved, men kun musik for børn og kun til brug på stedet. Om biblioteket også skulle anskaffe musikbærende materialer til udlån til børn og voksne har været diskuteret politisk en hel del gange. Holdningen har hele tiden været, at det ikke måtte gå ud over antallet af bøger, der blev indkøbt, og da der ikke kom specialbevillinger til musikken, var det lidt svært at få denne knude hugget over. Det blev Biblioteksudvalget der i 1995 besluttede, at nu var tiden inde. Der blev afsat nogle få tusinde kroner til musikanskaffelser, og så skulle biblioteket i øvrigt sørge for, at skaden på bogområdet blev så lille som muligt.

Men på det tidspunkt havde det et stykke tid været muligt at låne visse musikbærende materialer fra kommunens biblioteker. Skolebibliotekerne fik nemlig næsten samtidig med at begrebet CD-rom blev lanceret tilladelse til at købe disse materialer, der er ideelle bl.a. til oplysning: lyt til fuglestemmen mens du ser på fugle etc. Og da så folkebiblioteket forespurgte, om vi ikke også burde anskaffe CD-rom'er var svaret et entydigt ja. Og tilfældet ville, at den første CD-rom til voksne, der indgik i samlingen var en rundvisning i Elvis Presleys hjem "Graceland" – med utallige sanggengivelser. Ret kort efter indgik en CD-rom om den klassiske musiks historie – og med lydeksempler. Der var tale om tilfældigheder, men det var naturligt at accepten af at bruge lidt penge på almindelige musik CD-ere kom næsten samtidigt. Der

er dog stadigvæk tale om samlinger på et par hundrede stykker maksimalt.

Det samme er tilfældet med videobånd. Her begyndte biblioteket allerede i 1979 at overtage lokale videobånd lavet af foreninger og lignende. Det var dilettantkomedier på video og optagelser fra egnsspil, fra markante begivenheder i kommunen, som Robert Jacobsens 70-års fødselsdag og naturoptagelser fra Vejle Ådalen.

I 1998 er antallet af videobånd blevet væsentligt forøget, da Filmhuset tilbød at alle de gamle kortfilm fra Statens Filmcentrals katalog ville blive overspillet på video og kunne købes af bibliotekerne ca. for båndets pris. I dag råder bibliotekerne vel over 50 videofilm, men det er en service i vækst.

Til brug for først og fremmest børnehaver og dagplejemødre har der i tidens løb være anskaffet mindre samlinger af diasserier, hvor kendte billedbøger affotograferes til en diasserie. Teksten udgives så ved siden af i et lille teksthæfte, så den der viser lysbillederne kan læse teksten op samtidig. Oplevelsen for "modtageren" er næsten den samme, som at få bogen læst højt, men man kan selvsagt tale til større grupper på én gang på denne måde.

Børnecirkus på plænen ved Egtved bibliotek 1990. (Privatfoto.)

Til de helt små har biblioteket nogle ganske få "billedlotterispil". Men der hører et lydbånd til, og når så en ko brøler, skal barnet dække billedet af koen med en brik etc. Det er ikke et materiale, der findes meget af, men mange dagplejemødre sætter stor pris på denne form for pædagogisk legetøj.

Til større børn og voksne har biblioteket en samling lydbånd, med undervisning i engelsk, fransk, og tysk. Det er kun beskedne samlinger, der findes i Egtved Kommune, men samarbejdet i amtet er baseret på, at Centralbiblioteket i et par omgange har fået specialbevillinger fra Vejle Amt til indkøb af sprogbånd, der så kan lånes af alle biblioteker i amtet.

Sprog er det en fordel at kende i vor tid. I hvert tilfælde engelsk. Engelsk er næsten det eneste sprog, der anvendes på internettet. Og spørgsmålet er, om ikke det bliver noget, der minder om internettet, der på et eller andet tidspunkt skal overtage bøgernes plads som danskernes centrale informations- og underholdningskilde.

Biblioteket i Egtved giver nu publikum fri adgang til internettet via en ledning, der er forbundet til Kommunedata. Teletrafikken på ledningen afregnes med en fast årlig pris uanset forbrug, så i virkeligheden er det en gratis ydelse, biblioteket her stiller til rådighed for benytterne.

De øvrige biblioteksafdelinger i kommunen – bortset fra Jerlev Bibliotek – vil fra 1.1.1999 være tilknyttet Sektornettet skolenet. Her er ligeledes fri adgang til informationssøgning på internettet.

Erfaringen efter de første år med denne form for videnssøgning er, at det er helt ubegribeligt hvor mange informationer, man kan finde ad denne elektroniske vej.

Svaret på så at sige enhver lånerforespørgsel ligger på nettet et eller andet sted, problemerne er bare for det første at finde oplysningerne i det meget store kaos, internettet i virkeligheden er, og for det andet, at man sjældent ved, om det er sandheden, man finder, eller et partsindlæg, det er svært at få megen sandhed ud af.

Derfor er der en mængde tjenester, der kan opsøges elektronisk, hvor man kender afsenderen, og hvor man tror på i hvert tilfælde en del af oplysningerne. Problemerne for bibliotekerne i

denne forbindelse er, at disse tjenester sjældent er gratis at benytte.

Det er heller ikke gratis at tage kopier på biblioteket. Der har altid været en betaling for at tage fotokopier af bibliotekernes materialer, en pris der stort set svarer til, hvad man skal betale hos andre lokale udbydere.

Nu er der printere tilknyttet internet-PC'erne. Finder man en interessant hjemmeside eller en artikel, man ønsker at beholde, kan man tage et print mod at betale p.t. én krone pr. A4-side. Man kan også købe disketter til butikspris på biblioteket, og så i stedet kopiere oplysningerne ned på disketten. Til gengæld er der absolut forbud mod at sætte medbragte disketter eller CD-rom'er i bibliotekets maskiner p.g.a. virusfaren.

I det hele taget er bibliotekerne ved at blive samlingssteder på andre betingelser, end man tidligere har kendt. Helt nye benyttere beder om at få lov til at låne en internet-opkoblet PC, bl.a. for at læse post på maskinen. Temmelig mange mennesker har e-mail-adresser, der kan kodes til at kunne aflæses på enhver opkoblet maskine, kloden over.

På samme måde er det blevet almindeligt – til personalets overraskelse – at lånerne kommer på biblioteket med det formål at benytte vores fax. Siden 1.1.1989 har biblioteket sendt en lang række af sine bestillinger til andre biblioteker via fax'en, og derfor ved benytterne, at der står en fax på biblioteket. Har man bekendte eller familie i udlandet, er det nemmere at kommunikere via fax end med den almindelige post, der ofte er flere dage eller uger undervejs. En fax er lige som en e-mail fremme kloden over så at sige samtidig med at den passerer igennem maskinen i Egtved.

Der er ingen tvivl om, at e-mail, fax og internetopkoblinger, der i dag optager en del af bibliotekernes tid her i kommunen, om få år vil være lige så almindelige i de danske hjem, som telefonen er i dag. Men til den tid er der givetvis nye – og i dag helt eller delvist ukendte – kommunikationsformer, der vil blive placeret i institutionerne, før de kommer ud i hjemmene. Det er derfor sikkert, at det er umuligt at sige, hvordan bibliotekerne vil fungere om bare et par år. Men der vil sikkert stadig være ca. en kvart million gode bøger at benytte.

Skolebiblioteket i dag 1998

Af Karsten Boll

Med folkeskoleloven fra 1994 skete der store forandringer med de lovmæssige ændringer, der kom på området. Skolebiblioteket blev flyttet fra biblioteksloven, der hører under kulturministeriet, til at være en del af lov om folkeskolen i undervisningsministeriets regi.

Samtidig hermed indførtes begrebet "skolens pædagogiske servicecenter" i sammenhæng med skolebiblioteket. Grundideen er, at man ikke blot skal formidle undervisningsmaterialer, men have indsigt i brugen af forskellige undervisningsmidler, herunder såvel de elektroniske som de audiovisuelle. Det betyder, at skolebiblioteket også har kendskab til det apparatur, der bruges i denne sammenhæng. Samtidig forventes det, at skolebibliotekarerne aktivt tager del i den enkelte skoles udvikling, såvel på det pædagogiske som på det kulturelle område.
Dette betyder i praksis, at skolebibliotekerne i Egtved kommune siden 1994 har gennemlevet en stor ændring i sit arbejde. Inddateringen af hele materialebestanden i søgbare databaser har betydet, at der er en meget større materialeudveksling mellem de enkelte skolebiblioteker både mht. klassesæt og enkeltbøger, fordi man på alle skolebiblioteker har fået mulighed for at skaffe sig overblikket over hele kommunens materialebestand. En anden forudsætning for denne udveksling af materialer er den kommunale kørselsordning – biblioteksbilen – som kommer på alle skole- og folkebiblioteksafdelinger 4 ud af ugens 5 arbejdsdage. Dette giver en høj udnyttelsesgrad af de disponible udlånsmaterialer. I skrivende stund er alle syv skoler ved at blive koblet til Undervisningsministeriets Sektornet, som er udbyder af internetforbindelse. Dette skulle være med til at binde skoler-

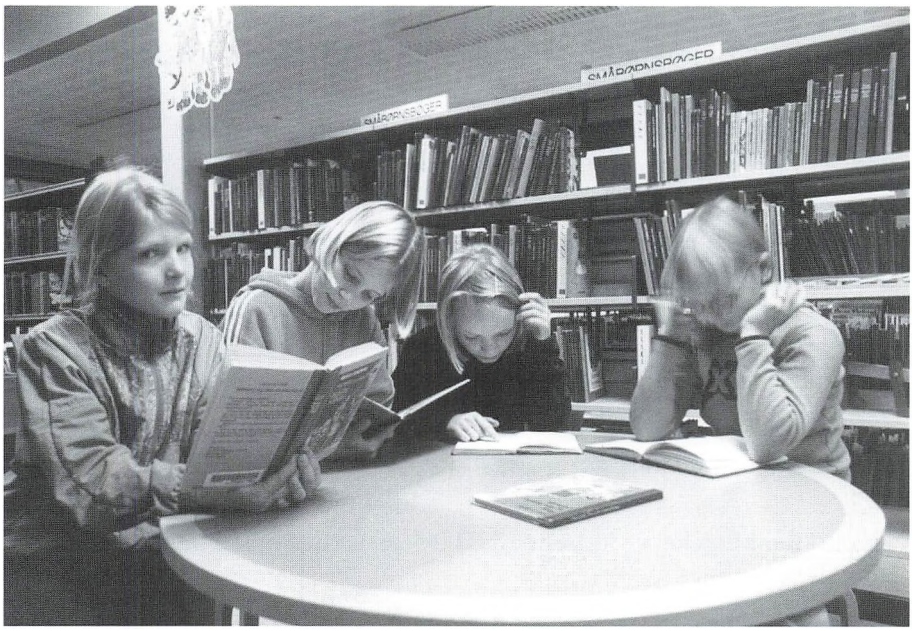

Nørup bibliotek. Fra venstre: Henriette, Anne Katrine, Kirsten og Janni. (Foto: Mogens Bach 1998.)

ne sammen, så der kan sendes elektronisk post såvel administrativt som undervisningsmæssigt.

I den forbindelse er der sket et skred i de arbejdsopgaver, skolebiblioteket har. Internetadgangen, den projektorienterede undervisning og den kendsgerning, at der i undervisningens tilrettelæggelse skal tages hensyn til den enkelte elev, har sat sit præg, idet der er behov for langt mere individuel vejledning, når eleverne går i gang. Det gælder både med deres søgen efter relevante materialer til deres projekter/emner, og med valget af de undervisningsmidler, de har brug for at anvende i læringsprocessen. Uden at bogen taber væsentligt terræn nødvendiggør søgemulighederne i bibliotekssystemet, adgangen til søgning på Internettets uendelige materialesamling mv., at undervisningen i bibliotekskundskab[1] er endnu mere nødvendig, fordi mulighederne er så mangfoldige. Blandt andet gør Internettets mange uensartede kilder det nødvendigt, at vi på skolebibliotekerne også er med til at lære dem at forholde sig kritisk til de oplysninger, der her er adgang til.

Udviklingen af "Det pædagogiske servicecenter" har også medført, at der er etableret medieværksteder i tilknytning til skolebibliotekerne på de fleste af skolerne, hvor der er tilknyttet ressourcelærere, som har faglig indsigt i de områder, der er lagt ind i medieværkstedsfunktionen – typisk av- og edb-kyndige personer.

Meget tyder på, at den igangsatte udvikling på skolebibliotekerne vil fortsætte til gavn for skoleudviklingen og implementeringen af de intentioner, der ligger i skoleloven fra 1994.

Note:

[1] Hvordan biblioteket er indrettet med de forskellige opstillingsformer m.v.

Hvorfor er danske biblioteker i så overvejende grad bemandet med søde mennesker?

Af Jørgen Knudsen

De maskiner, som gennem et tryk på en knap spytter en seddel ud med et nummer til køen, er på Københavns Kommunes Hovedbibliotek i Krystalgade forsynet med et blåt lysende tal, der fortæller, hvor mange der er i køen foran én selv.

Forleden viste tallet 49. Det betyder erfaringsmæssigt en ventetid på ca. 10 minutter. Klokken var 3 om eftermiddagen, og der blev ekspederet fra 3 af de 4 steder ved den lange skranke. Det går skam tjep! De afleverede bøger rutcher ad en slisk direkte ned i en vogn, som køres væk, når den er fuld, mens de bøger, vi har lånt og skal have med hjem, skubbes hen til os ad en anden slisk. Hver bevægelse hos bibliotekaren er gennemtænkt, her er ikke plads til megen overflødighed, så for ikke at reducere det travle menneske helt til robot, plejer jeg at finde på et eller andet at sige, og så bliver det gerne til et hurtigt venligt smil som kvittering.

Et lidt mere trist syn er vi ventende, vi 49 eller hvor mange det nu er: Vi står bare dér i den store hal med den evigt durende lyd fra systemet af rullende trapper, står hver for sig med vore bøger på armen og ser ud i luften med dette fjerne tomme blik, eller op på lystavlen i hjørnet, hvor vi kan se, hvor mange numre der er tilbage, før det bliver vores tur. Som vi står der hver for sig som stivnede støtter, ved siden af hinanden uden at angå hinanden, er vi et ganske skræmmende billede på kontaktløshed og isolation, faktisk ligner sceneriet et træsnit af Palle Nielsen, og

Egtved bibliotek 1987. (Privatfoto.)

for ikke at se det, begynder jeg gerne at bladre eller læse i den lånte bog.

Den flittige læser vil forstå, at dette er en hyldest til Egtved bibliotek, en indirekte hyldest. Lad mig straks – for ikke at komme alt for godt i gang med småstadsnostalgien og komme-hinanden-ved-snakken – tilføje min glæde over, hvor usandsynligt hjælpsomme og dygtige de også er inde i Krystalgade – hvor de, ifølge sagens natur har en hel del flere bøger. Hvor mange de har i magasinerne (for ikke at tale om på hylderne), ved jeg ikke, men det må være meget store tal, og de er hurtige til at finde dem for én, efter først at have fundet dem på skærmen. Bortset fra ventesituationen er Hovedbiblioteket virkelig et sted, der kan fylde en bog-bruger med taknemlighed og med stolthed over, hvad det offentlige har valgt at bruge nogle af sine penge til.

Når der på biblioteket i Egtved nu og da var et menneske foran én selv, når man skulle have sine bøger noteret gennem det dér elektroniske hokuspokus – sådan som jeg selv har oplevet det fra det blev indført og frem til 1995 – så kiggede man nys-

gerrigt: hvad var det for et menneske? Ganske tit var det én, man kendte, og så faldt der nogle ord, som i sig selv ikke altid havde den store betydning, men som gav et signal om, at vi to kender hinanden, og vi har ikke noget mod hinanden, men nu er vi her ellers i hver sit ærinde, og hils hjemme. Og var det én man ikke kendte, så kiggede man, tog et signalement, vurderede, hvad det vel kunne være for én. Den situation kunne Palle Nielsen ikke have brugt som motiv.

Bibliotekaren kendte man under alle omstændigheder, vidste faktisk så nogenlunde, hvem der havde vagt hvornår. Og kom man forbi uden for åbningstid og kom i tanke om, at der lå en bog til én, så var det jo også til at finde vej ind ad døren der til højre for den officielle og finde et sødt menneske – hvorfor er danske biblioteker i så overvejende grad bemandet med søde mennesker? – som kunne trylle bogen frem til én og som endda så stort på det, hvis man ikke havde fået den gule seddel med, som man egentlig skulle have medbragt.

Fra børnebiblioteket 1997. (Privatfoto.)

Men nu lidt mere systematisk. I godt femten år har jeg været en temmelig flittig bruger af biblioteket i Egtved og trukket meget store veksler på dets hjælpsomhed og dygtighed. Nu og da kom jeg som "almindelig" låner for at få en god bog til ferien eller lignende, men de fleste af de bøger, jeg lånte, havde jeg brug for i forbindelse med et mere eller mindre videnskabeligt arbejde, som jeg længe har været i gang med, en større biografi over Georg Brandes.

Det var derfor bøger der næsten alle måtte skaffes udefra – fra Vejle, Århus eller Det kongelige Bibliotek i København, en enkelt gang helt fra udlandet. Og det var mange. Jeg har ikke tal på dem, men gennem årene må det været blevet til adskillige hundrede.

Det lyder nemt med en sådan bogbestilling, men er det ikke altid. F.eks. ikke, når man ikke har den nøjagtige titel, eller når man kender forfatterens navn, men ikke titlen , eller omvendt kender titlen, men uden forfatternavn – eller hverken kender titel eller forfatter, men gerne vil finde frem til noget om det og det, hvis det da overhovedet eksisterer? Så er der bud efter bibliotekarens detektiviske evner, og når jeg nu og da var ved at være flov over, så megen tid jeg lagde beslag på gennem mine forespørgsler, så trøstede jeg mig med, at biblioteksfolk tydeligvis elsker at blive sat på svære opgaver. De liver i hvert fald stærkt op, og når vi sammen, står for enden af det, der netop har vist sig at være en blindgyde i eftersøgningen, og så den kloge lægger fingeren på næsen og tænker sig om og har en idé om, hvordan vi muligvis kan nærme os målet ad en helt anden vej – ja, så kan enhver se på ham/hende, at hun/han er i sit bibliotekariske es.

Efter edb er alt jo blevet anderledes. Disse søgesystemer virker som skinbarlige mirakler og forøger den dygtige bibliotekars muligheder lige så dramatisk som stude-agerens, når han får stillet et jet-fly til sin rådighed, endda ét som som ikke behøver landingsbane. Og når man så er ved at falde på halen af beundring, så elsker bibliotekaren at være beskeden og sige, at det jo sådan set slet ikke var ham, det var systemet der kunne dette her, han trykkede bare på nogle knapper. Men man kan jo godt se, at ens beundring og ros er velanbragt alligevel. Der er så

megen moderne mekanik, der gør mennesker små. Her er der for en gangs skyld tale om noget, der får os til at vokse.

Før jeg er færdig med at betale af på min taknemlighedsgæld, er der lige en ting til, jeg må have med, og det er den brandsikre boks. Basisbiblioteket er den lykkelig ejer af en stor brandsikker boks, og det betyder, at Det kongelige Biblioteks Håndskriftsafdeling godt tør låne visse af sine papirer til biblioteket i Egtved, på det vilkår at de opbevares i boksen og kun læses i det rum, hvor boksen står. Takket være denne mulighed har jeg gennem årene sparet en del rejser til København og har kunnet fordybe mig i gulnede papirer fra forrige århundrede med munter udsigt til farvestrålende plakater, hængende papdyr og andet børnevenligt udstyr, der plejer at være parkeret i dette kontorlokale.

Nu bor jeg i hovedstaden, hvor jeg givetvis har de optimale biblioteksmuligheder. Men at det overhovedet er muligt at arbejde, som jeg har gjort det, gennem en årrække, med fire femtedele af forskningen forlagt til en landlig residens og resten klaret med kortere besøg i ny og næ på Det kongelige Biblioteks smukke læsesal, det fortæller om et service-niveau, der er temmelig enestående i verden, og som fylder mig med glæde. Det er aldrig morsomt at betale skat, men når man ved, at nogle af pengene går til vort biblioteksvæsen, så hjælper det lidt, og når man på egen krop, takket være samme biblioteksvæsen, har oplevet at sidde så at sige med det ene øje på de smukke stejle skrænter ved Fylebækken og det andet i papirer fra Brandes-arkivet i København, så er det lige før man gerne vil betale endnu mere.

Da jeg udgav det første bind i min Brandes-biografi, tilegnede jeg den til det danske biblioteksvæsen som et stilfærdigt forsøg på at kvittere. Det var i høj grad biblioteket i Egtved, jeg havde i tankerne ved den lejlighed, og hermed kvitterer jeg så endnu engang og med lidt flere ord. Da jeg boede i kommunen og havde et ærinde hos jer, kunne jeg godt lide at komme forbi og sige "dav", når I sad og drak kaffe inde i jeres frokoststue. Her må I nøjes med at få min hilsen på tryk. Tak for hjælpen!

Bilag 1

Bogliste fra Lihmskov Læsekreds 1954-55

A. Nesen: "Græsset kommer altid igen"
Jenkins: "Drengen John"
Brant: "Sidste Høst"
Robbins: "Nådeløse Verden"
Bregendahl: "Holger Hauge og hans Hustru"
Herold Olsen: "De røde Floders Land"
Cronin: "Hinsides Retfærdigheden"
Gullvåg: "Folket på Grimsgården"
Wouk: "Mytteriet på Caine"
Jensen Kjærgaard: "Jens Pengemand"
Innes: "Campells Kongerige"
London: "Hjertet og Sværdet"
Strauss: "Det upassende Eventyr"
Korch: "Lykkeblomst"
Slaughter: "Valerie"
Bech Nygaard: "Vejen"
Steinbeck: "Øst for Paradis"
Nielsen, Lars: "Det lover jeg"
Shute: "Ringen sluttet"
Söderholm: "Livets Krone"
Marque: "Stormfloden "
Martin: "Maraga"
Remarque: "Først elske – siden dø"

Egtved skoles bibliotek, bogtilvækst 1951-52

Brisley, Joyce Lankester: "Mere om Milly Molly", 1941
Cooper, J. F.: "Læderstrømpe", 1950
Cooper, J. F.: "Stifinder", 1949
Dahlsgaard, Marius: "Blind passager", 1951
Dahlsgaard, Marius: "Ivars bedste ven", 1951
Elmqvist, Bitte: "Røde ørn", 1951
Gleit, Maria: "Kinerserpigen", 1951
Gredsted, Torry: "Paw", 1949
Gredsted, Torry: "Paw i urskoven", 1949
Gredsted, Torry: "Præriens søn", 1949
Grove, Peter: "Gravrøverens dreng", 1951
Jespersen, Dines Skafte: "Min bror og jeg", 1946
Lindwall, Gustaf: "Hvor er doktor Gill?", 1951
Mikkelsen, Børge: "Jørn Havbo i kystpolitiets tjeneste", 1946
Mikkelsen, Børge: "Jørn Havbo blandt smuglere", 1943
Mikkelsen, Børge: "Jørn Havbo vender hjem", 1947
Moen, Magnus: "Sverre i fangstlære", 1951
Moen, Magnus: "Sverre kører pulk", 1950
Ott, Estrid: "Børnevagtskompagniet", 1951
Tenfjord, Jo: "Venner verden over", 1951
Tetzner, Lisa: "Er Paul skyldig?", 1951
Tetzner, Lisa: "Mirjam i Amerika", 1950
Unnestad, Edith: "Kasserollerejsen", 1951
Versaas, Halldis Moren: "Tidligt forår", 1951
Westergaard, A. Chr.: "Klit-Pers kamp", 1950

Bilag 2

Sognebiblioteker og udlånssteder før 1970

Randbøl sogn:	
Sognebibliotek	1919
Kommunalt	1964
Vandel skole	1919-53
Vandel, ny skole	1953-
Almstok skole	1919-55
Gdr. P. Sørensen	1955-(64)
Bindeballe	1919-62 (65)
Gdr. J. Lomholt	- 1934 -
Frederikshåb skole	1919-66
Randbøldal, snedker P. Hansen	1934-41
Randbøldal, Skovbrynet 1	1964-77
Nørup sogn:	
Sognebibliotek	1959 el. før
Kommunalt	1962
Læsekredse:	
Mørup Folkebogsamling	ca. 1905
Sognerådslokalet, De gamles Hjem	1959 -
Lihmskov skole	- 1951 -
Nørup gl. skole	1961-64
Nørup ny skole	1964-
Mørup skole	1961-63
Gammelby skole	1961-63
Bredsten sogn:	
Sognebibliotek	ca. 1915
Kommunalt	1947
Lokale læsekredse	
Den gamle skole	ca. 1915-61
De nye skole	1961-
Jerlev sogn:	
Sognebibliotek	1941
Kommunalt	1941
Den gamle skole	1941-81
Idrætsforeningens hus	1981-
Ødsted sogn:	
Sognebibliotek	1865
Kommunalt	1940
Ødsted gl. skole	ca. 1874-59
Ødsted ny skole	1959-
Rugsted skole	ca. 1874-59
Egtved sogn:	
Folkebogsamling	1904
Kommunalt	1947
Forsamlingshuset	1904
Jenny Jensens bogh.	1905-19
Ane J. Eriksen	1919-27
2. lærer N. R. Hansen	1927-39
Egtved skole	1939-51
Egtved Skov	1939-57 (61)
Tågelund	1939-57
Bølling	1939-72
Vork	1939-79
Højskolehjemmet	1951-57
Nye skole	1957-59
Gl. forskole	1959-79
Vester Nebel sogn:	
Sognebibliotek	1939
Kommunalt	1939
Vester Nebel skole	1939-
V. Skole, 2. lærerbolig	1967-
Øster Starup sogn:	
Sognebibliotek	1939
Kommunalt	1939
Ø. Starup skole	1939-58
Ågård, Bramdrupvej 81	1939-58
Brakker skole	1939-58
Fredsted skole	1939-58
Ø. Starup ny skole	1958-

Bilag 3

Antal bind og udlån

Sogn		Bogbestand		Udlån	
		Voksne	*Børn*	*Voksne*	*Børn*
Randbøl	1946/47	872	215	1957	830
	1964	2700			
	1966/67	2655	1991	3296	7973
Nørup	1964	1300			
Bredsten	1934/35	903		2562	
	1949/50	1301		3571	
	1964	2500			
	1965	2046	1712	4675	1958
Egtved	1901	349			
	1925	500			
	1947/48	1000	1100	13829	
	1963/64	2423	1991	6034	6824
	1966/67	3221	2369	5705	5146
	Skolebib.	235			5853
Jerlev	1964	1700			
Ødsted	1964	3200			
V. Nebel	1964	1400			
Ø. Starup	1939	400			
	1940	ca. 1400		3329	1898
	1964	2100			

Navne- og institutions-register

Almstok skole: s. 29, 36, 39, 43
Amtscentralen, Vejle: s. 46
Andersen, Richard, præst: s. 53
Anderson, Verner, skolebibliotekar: s. 23, 45, 46, 48, 53, 66, 68, 75, 78, 82, 89, 96, 98, 101
Bachmann, Marie, lærer: s. 32, 50, 53
Balle friskole: s. 19
Balle valgmenighedskirke: s. 19
Basisbiblioteket: se Egtved Bibliotek
Bentsen, Andreas, arkitekt: s. 19
Bibliotekarforbundet: s. 57, 105
Biblioteket for Vejle By og Amt: s. 11, 27, 45, 52, 53, 64, 65, 82, 89, 99, 118
Bibliotekscentralen: s. 75, 94, 96, 97, 98
Bibliotekshistorisk Udvalg: s. 7, 111
Bibliotekskommissionen: s. 86, 87, 88, 89, 90, 94, 104
Bibliotekstilsynet: s. 26, 31, 32, 51, 61, 68, 81, 108
Biblioteksudvalget i Egtved Kommune: s. 7, 79, 97, 101, 106, 109, 110, 111, 116
Bindeballe skole: s. 29, 36, 39, 40, 43
Bindesbøl, Johanne, lokalarkivleder: s. 42
Bogudvalget: s. 107, 111
Boll, Karsten, skolebibliotekar: s. 101
Bomholt, Julius, politiker: s. 29
Bording, Eilif, lærer: s. 34, 50
Brakker skole: s. 36, 41
Bredsten bibliotek: s. 29, 30, 51, 129
Bredsten Biblioteksforening: s. 30
Bredsten gamle skole: s. 49
Bredsten skole: s. 40

Bredsten skolebibliotek: s. 45
Bredsten sognebogsamling: se Bredsten bibliotek
Bruhn, Kirsten, fru: s. 47, 48, 53
Bruhn, Sinne, kommunalbestyrelsesmedlem: s. 91
Brunsborg, Thorkild, bibliotekar: s. 69, 71, 73, 74, 75, 76, 89, 98, 111
Brücker, V., frimenighedspræst: s. 19
Bølling skole: s. 36, 38
Christensen, Benny, arkitekt: s. 79
Christensen, Karl Åge, edb-tekniker: s. 100
Dahl, frk., lærerinde: s. 30
Danmarks Biblioteksforening: s. 57, 58, 60, 63, 87
Danmarks Biblioteksskole: s. 57, 58, 59, 70
Dansk BiblioteksCenter: s. 98
Davidsen, Erik, lærer: s. 49
Døssing, Thomas, biblioteksinspektør: s. 13
Eeg, Sinne: s. 34
Egebjerg Kommune: s. 71
Egnsmuseet, Vandel: s. 76
Egtved bibliotek: s. 21, 24, 26, 27, 36, 37, 38, 51, 66, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 89, 90, 92, 95, 96, 102, 103, 108, 113, 124, 126, 127, 129
Egtved Biblioteksforening: s. 26, 27
Egtved Boghandel: s. 88
Egtved Kommune: s. 61, 62, 63, 69, 70, 75, 82, 88, 89, 91, 96, 98, 101, 104, 116
Egtved Kommunes Musikskole: s. 91, 116
Egtved Lokalhistoriske Arkiv: s. 82
Egtved Og Omegns Folkeblad: s. 27
Egtved skole: s. 26, 36, 37, 38, 78
Egtved skolebibliotek: s. 45, 71, 72, 77, 128
Egtved Skov skole: s. 36, 37, 38
Egtved Sogns folkebogsamling: se Egtved bibliotek
Emery, Valdemar, kulturudvalgsformand: s. 79, 84
Enevoldsen, Karl, gårdejer: s. 33
Enggaard, Niels, forretningsindehaver: s. 73, 74
"Enkefru Meta Jensine Ladegaards Legat for Bredsten Sogns Bibliotek": s. 29
Eriksen, Ane J., husbestyrerinde: s. 37, 47, 48
Facit Kontorforsyning: s. 73, 74
Feld, Ernst, skoledirektør: s. 106
Fink, Ole, biblioteksudvalgsformand: s. 106

Fogh-Nielsen, Erik, lærer: s. 40, 64
Folkeuniversitetet i Egtved Kommune: s. 89
"Fond til almennyttige Øjemed": s. 20
Fostbroderskabet: s. 19
Frederikshåb skole: s. 29, 36, 39, 46
Fredsted skole: s. 36, 41
Fröhlich, Eggert, biblioteksudvalgsmedlem: s. 111
Gabel, Laila, bibliotekar: s. 92
Gammelby skole: s. 32
Gravholt, Hanne, bibliotekar: s. 71, 72, 73, 100
Gyldendal: s. 97
H. C. Jensens bogbinderi: s. 29, 30, 48
Haller, Bent, forfatter: s. 105
Hansen, N. R., lærer: s. 27, 33, 48
Hansen, Ole, edb-chef: s. 100
Hansen, P., snedker: s. 40
Hansen, Ralph Lysholt, politiker: s. 58, 60
Haugland, Inga, lærer: s. 48
Hedegaard-Jensen, E., skoleinspektør: s. 50
Holm, Thomas, skoleinspektør: s. 50
Horsens Folkebogsamling: s. 12
Houbak, Peter, lærer: s. 23, 37, 52
Hvejsel-Hansen, Conny, bibliotekar: s. 67
Høegh, Ejnar, skoleinspektør: s. 40, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 85
Høegh, Ruth, kontorassistent: s. 63, 65, 66
Højskolehjemmet, Egtved: s. 37
Jacobsen, Robert, billedhugger: s. 117
Jenny Jensens Bog- og Papirhandel: s. 36, 37, 48
Jensen, Aksel: s. 43
Jensen, Gert, seminarielektor: s. 23
Jensen, Hans, lærer: s. 11, 12
Jensen, Jørgen, formand for Udvalget for Fast Ejendom: s. 79
Jensen, L. Johs., mejerist: s. 33
Jensen, N. P., lærer: s. 33
Jensen, N. P., skoledirektør: s. 75
Jerking, Emil, lærer: s. 49
Jerlev bibliotek: s. 51, 52, 68, 93, 118, 129
Jerlev skole: s. 40
Jerlev sognebibliotek: se Jerlev bibliotek
Jonassen, Asta: s. 35, 42
Jørgensen, Anne Marie: s. 51

Jørgensen, Erna, fru: s. 51
Jørgensen, Eske, lærer: s. 32, 40, 50, 51
Jørgensen, Hasse, museumsinspektør: s. 7
Jørgensen, Johanne, fru: s. 32, 40, 50
Kjeldsen, Ethla: s. 49
Knudsen, Andreas, gårdejer: s. 33
Knudsen, Egon: bibliotekar: s. 32, 53
Kolding Centralbibliotek: se Kolding Folkebibliotek
Kolding Folkebibliotek: s. 27, 32, 35, 52, 53, 71, 74, 84
Kommunedata: s. 98
Kommunernes Landsforening: s. 87, 94, 97
Det Kongelige Bibliotek: s. 13, 127
Kristensen, Eva: s. 34
Kristoffersen, H., mejerist: s. 33
Krog, Linda, fuldmægtig: s. 71, 73, 74, 75, 76
Kulturelt Samvirke i Egtved Kommune: s. 89, 110
Kulturministeriet: s. 97, 101
Københavns Kommunes Biblioteker. Hovedbiblioteket: s. 123, 124
Lange, H. O., overbibliotekar: s. 13, 14
Lassen, Harald Hvenegaard, bibliotekar: s. 14
Laursen, Johs., skoleinspektør: s. 45, 49
Lawaetz, W. E. O., sognepræst: s. 30, 33
Lichtenberg, Gerhard de, købmand: s. 23
Limskov Læsekreds: s. 35, 128
Limskov skole: s. 42
Lund, Peter: s. 30
Marker, A., arkitekt: s. 81
Menthor: s. 98
Moe, Claus, skoleinspektør: s. 23, 50
Mortensen, Ejnar, gårdejer: s. 33
Mortensen, J. E., lærer: s. 50
Møller, Carl, boghandler: s. 33
Møller, Hans, boghandler: s. 33
Møller, Henry, lærer: s. 35, 42
Møller-Nørgaard, Erik, lærer: s. 23, 49, 66, 67, 68, 73, 76
Mørup folkebogsamling: s. 24, 113
Mørup gamle skole: s. 24, 25
Nielsen, Gunnar, skrædder: s. 41
Nielsen, Harry: s. 30
Nielsen, Kristian, kulturudvalgsformand: s. 23, 41, 53, 78
Nielsen, Peter, kommunaldirektør: s. 98

Nissen, Johanne: s. 40
Nørgaard, lærer: s. 49
Nørup bibliotek: s. 32, 40, 51, 53, 55, 64, 66, 73, 76, 99, 100, 121, 129
Nørup skole: s. 40, 42, 43
Nørup sognebogsamling: se Nørup bibliotek
Olesen, Kr., gårdejer: s. 33
Pedersen, Karl, lærer: s. 49, 53
Petersen, Alfred, gårdejer og sognerådsformand: s. 33
Petersen, Birgit, skolebibliotekar: s. 23, 65, 66, 67
Petersen, Jørgen Juul, sognepræst: s. 23, 29
Rahbek Sørensens Boghandel: s. 35
Randbøl bibliotek: s. 27, 28, 29, 64, 129
Randbøl sogns biblioteksforening: s. 29
Randbøldal bibliotek: s. 39, 40, 51, 64, 67
Rasmussen, Kristian, gårdejer: s. 33
Rebsdorf, N., lærer: s. 50
Rohr, Harald, rejsebud: s. 40
Rugsted læseforening: s. 20
Rugsted skole: s. 30, 40
Ruskjær, Poul, brugsuddeler: s. 33
Sallingboe, Ib, ekspeditionssekretær: s. 68, 71, 73, 75
Schaiffel-Nielsen, N.M., seniorsergent: s. 23, 38, 39, 43, 46, 47, 52
Sinning, M. Jensen, friskolelærer: s. 17, 30
Skjoldbjerg skole: s. 39
Skolebiblioteksudvalget: s. 107, 109
Skolekommissionen: s. 79, 109
Skræppenborg, Peter Larsen, gårdejer og prædikant: s. 18, 19
Smed, P. Christensen, lærer: s. 21, 27
"Snedkermester Thomas Thomsens og hustru Marie Thomsens Legat": s. 32
Specialkommission: se Bibliotekskommissionen
Starup: se Øster Starup
Statens Bibliotekstilsyn: se Bibliotekstilsynet
Statens Bogsamlingskomité: s. 12, 13, 14
Statsbiblioteket i Århus: s. 13, 27
Steenberg, Andreas Schack, adjunkt og biblioteksmand: s. 11, 12, 13, 14
Stegelmann, Ruth, bibliotekar: s. 93
Søndergaard, kolportør: s. 21
Sørensen, H.P., mejeribestyrer: s. 27
Sørensen, Hanne, bibliotekar: se Gravholt, Hanne

Sørensen, Jutta: s. 33
Sørensen, Klara, højskolelærer: s. 23, 24, 34
Sørensen, Peder, gårdejer: s. 39
Thisted bibliotek: s. 105
Thisted Kommune: s. 105
Thomsen, Thomas, skoleinspektør: s 39, 43, 46, 48, 52, 76
Thorborg, Gerda, lærerinde: s. 33
Tågelund skole: s. 36, 38
Udvalget for Folkeoplysning: s. 20
Undervisnings- og Kulturudvalget i Egtved Kommune: s. 66, 70, 77 82, 83, 91, 92, 106, 109, 110
Undervisningsministeriet: s. 120
Vandel bibliotek: s. 43, 45, 67, 77, 93
Vandel skole: s. 29, 36, 38, 39, 43, 52, 76
Vandel, Ulla, lærer: s. 48
Vejle Amt: s. 114, 118
Vejle Centralbibliotek: se Biblioteket for Vejle By og Amt
Vejle Vesteregns Arbejderforening: s. 20
Vester Nebel bibliotek: s. 34, 51, 53, 100, 101, 129
Vester Nebel friskole: s. 19
Vester Nebel læsekreds: s. 34
Vester Nebel skole: s. 31, 41
Vester Nebel sognebibliotek: se Vester Nebel bibliotek
Viggo A. Hansens Abonnements-Bibliothek, Vejle: s. 20
Vilhelmsen, Lis: s. 40
Vork skole: s. 36, 38
Ødsted bibliotek: s. 51, 63, 65, 66, 76, 77, 79, 84, 85, 129
Ødsted skole: s. 30, 40, 129
Ødsted sognebibliotek: se Ødsted bibliotek
Ødsted sogns læseforening: s. 20, 30, 31, 50
Øster Starup bibliotek: s. 18, 32, 51, 53, 59, 76, 77, 79, 129
Øster Starup skole: s. 36, 41
Øster Starup skolebibliotek: s. 45
Øster Starup Sogne-Bibliothek: se Øster Starup bibliotek
Øster Starup sogns læseforening: s. 18
Ågård friskole: s. 19
Ågård skole: s. 36, 41

82.4

Til oplysning, lærdom og lyst

990126

Sygeplejehistorisk Museum

04063

027.

Læs i denne bog om:

✓ Henry Møller, læreren, som brugte éntreindtægter fra børns opførelse af julekomedier, for at købe bøger, som skulle lånes ud ...

✓ Skoleinspektør Th. Thomsen, Vandel, som solgte gammelt jern for at kunne købe børnebøger, som kunne lånes ud ...

✓ Verner Anderson, som lånte sine bøger ud i frikvartererne ...

✓ Linda Krog, som blev ansat, men som man manglede stol og bord til ...

✓ Ib Sallingboe, som skulle bestille inventar til et helt bibliotek, men ikke vidste, hvad der skulle være i et bibliotek ...

✓ Sælgeren, som fik ordrer på varer af en sekretær i Vejen, som slet ikke var ansat, som ikke vidste hvem regningen skulle sendes til ...

✓ Hvad gør en bibliotekar, når han finder en 500 kr.-seddel – brugt som bogmærke ...

– Og mange, mange andre herlige oplevelser fortalt af mange kilder – eller gravet frem fra lokale arkiver ...

TIL OPLYSNING, LÆRDOM OG LYST er bogen, som for første gang giver et historisk tilbageblik ved 75-året for biblioteksvæsenets start i Egtved kommune.

Forfatterne har været langt omkring for at få beskrevet de forløbne år, som omtales i bogens forskellige kapitler.

En bog, som kunne synes »tør« at læse, men ikke er det, da den er krydret med mange spøjse oplevelser om kendte personer og steder – fortalt med »blink i øjet« – med billeder af begivenheder og steder i Egtved kommune.